Cilt XII, Sayı : 204 5 Nisan 1958

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt XII, Sayı 204

Yazı İşleri:

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel: *18992 P. K. 582 - Ankara*

İdare:

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiatı 85 Kuruş

*

Başyazarı

Metin TOKER

*

Neşriyat Müşaviri

Yusuf Ziya ADEMHAN

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:

Tarık HALULU

*

Umumi Neşriyat Müdürü

İlhami SOYSAL

*

Karikatür:

TURHAN

*

Fotoğraf:

Hüseyin EZER

Osman ÖZCAN

Ege AJANSI

ASSOCIATED PRESS

*

Klişe:

Desen Klişe ATELYESİ

Müessese Müdürü:

Mübin TOKER

*

Abone şartları:

8 aylık (12 nüsha): 8 lira
6 aylık (25 nüsha): 16 lira
1 senelik (62 nüsha): 32 lira

Dizildiği ve Basıldığı yer:

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 8.4.1958

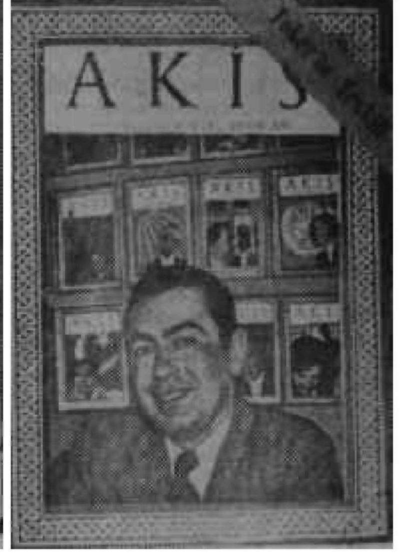
Kapak resmimiz:

Sukarno

Bir iç harbin eşiğinde

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Bu hafta YURTTA OLUP BİTENLER sayfamızın basınla alâkalı kısmında meşhur TIME mecmuasının Türkiyeye dair bir yazısını bulacaksınız. Bu yazı, dünyanın bir tarafında cereyan edenlerle dünyanın diğer tarafında yaşıyanların nasıl yakından ilgilendiğinin bir denlidir. Türkiyedeki hâdiselerin dışarda ne kadar iyi bilindiği de, yazı okunduğu zaman ortaya çıkmaktadır. -METİN TOKER'in yaşına kadar..-

Basın rejimimizin yeniden ele alınması lüzumunu acaba mecmuanın yeni yazısı, alâkalılara hatırlatabilecek mi? Acaba alâkalılar batı dünyasında "basın hürriyeti" denilince tek bir mefhumun anlaşıldığını ve bu hürriyete indirilen darbelerin hakikaten, belki her şeyden çok tesir ve akis yarattığını görecekler mi ? İnşallah demenin imkânı yoktur.

TIME, okunacağı veçhile, yazısının bir kısmını AKİS'e ve başyazarımız METİN TOKER'e ayırmıştır. AKİS'e reva Sürülenler, Türkiyedeki basın rejiminin en müşahhas kıstasıdır. AKİS'in ne çeşit bir mecmua olduğunu Amerikan mecmuası ifade ediyor: Bu. TIME stilinde bir mecmuadır., Aslında da AKİS'in Türk umumi efkârı üzerinde TIME'm Amerikan umumi efkârı üzerindeki tesirine pek benzeyen bir tesire sahip bulunduğu pek âlâ bilinmektedir ve zaten mecmuaya reva görülenler de bu yüzden değil midir? İlân, dertlerimizin sadece biridir. Kâğıt vaziyetimiz yürekler acısıdır ve bize, TIME'ın kapak kâğıdından vazgeçtik, adına kapak kâğıdı denilen bir kâğıt, bütün müracaatımıza rağmen hâlâ verilmemiştir. En masum yazılarımız takibata uğramaktadır. Bu yazılar, TIME'da çıkan ve Amerikan siyasetçilerini alâkadar eden bir kısım tenkitlerden beş misli, on misli, yüz misli hafiftir. TIME'ın AKİS'ten bahseden sayısında Foster Dulles hakkında bir cümle vardır. Bir okuyucu, Amerika Dışişleri Bakanı hakkında "o, bir devlet adamı değildir" diyor, AKİS bunu yazsaydı. mesul olan ve olmayan bütün mensupları senelerle hapis cezası alırlardı. Ama bu, batıda yazılması mubah bir fikirdir. Aynı TIME, Bayan Eisenhower'in güzellik tedavisi hakkında öyle malûmat vermiştir ki "hususî hayat" anlayışı bilinen savcılarımız bunun çok daha az teferruatlısını AKİS'te görselerdi Anayasaya rağmen mecmuayı daha satışa çıkmadan toplamaya kalkarlardı. Afra işte, AKİS'e bütün reva görülenler mecmuayı ve başyazarımızı dünyada bilinen bir mecmua, bir gazeteci haline getirmektedir.

Bu mevzuda bir de eğlenceli not: TIME'm yazısını Hür. P. organı Yeni Gün de tercüme edin. sütunlarına aldı. Yalnız, bir kısmı eksik olarak. Bu kısım, AKİS ve METİN TOKER ile alâkalı kısımdır. Tabiî biz güldük. Ama "fikir partisi", "müsamaha partisi", "tenkide mütehammil parti", "basın hürriyeti asıkı narti"nih mensupları kimler tarafından idare edildiklerini, partilerine artık hangi zihniyetin hâkim olduğunu bir düşünürlerse her halde bizim kadar rahat gülemezler.

Saygılarımızla
AKİS

Millet

İki hareket

Bu haftanın içinde duyulan bir haber, yurdun istisnasız her tarafında geniş bir inşirah uyandırdı. Düşünmek lâzımdır ki bu inşirahı hissedenler et bulamadığı, peynir bulamadığı, kuyruk olduğu, nakil vasıtasında canı çıktığı için birer buruk insan haline gelmiş vatandaşlardı. Hiddetleri burunlarındaydı. İktidara karşı kırgındılar. Alabildiğine kız--ındılar. Buna rağmen, haftanın başında duyulan haber yüreklerine bir ışık serpti. Büyük Meclisin Dilekçe komisyonu bir karar almıştı: Unutulmaz Adalet Bakam Prof. Göktürk tarafından sadece "lüzum görüldüğü" mucip sebebi zikredilerek işinden uzaklaştırılmış bir Temyiz azası hakkında tasarruf iptal olunmuştu. Büyük Meclisin bir komisyonu mağduru haklı bulmuş ve vazifesine iadesini kabul etmişti.

Bahis mevzuu olan bir tek Temyiz azasıydı. Adalet istiklâli davası halledilmiş değildi. Hattâ o Temyiz azası dahi eski yerini almamıştı. Daha, bir ay beklenecekti, bir ay zarfında itiraz vaki olursa mesele umumi heyete gelecek ve orada görüşülecekti. Yani ortada henüz hiç bir şey yoktu, Ama kısa bir zaman için Türkiyede et sıkıntısının acısı unutulur gibi oldu. Zira vatandaş hissetti ki Büyük Meclis kendi hakkım korumaktadır. Bu, vatandaşa emniyet verdimi kadar Büyük Meclisin itibarını bin misli arttırdı. Demek ki Meclisteki Vekillerimiz yurdun her tarafında tenkit edilmiş olan bir tasarruf karşısında gerekli aksülameli gösteriyorlardı. Demek ki lora, kontrol altındaydı. Hakikaten hiç bir şey, ama hiç bir şey bu his kadar D.P. ye fayda sağlayamazdı. Hele kararın. D. P. 1946 ruhuna tekrar kavuşmak için gayret gösterdiği bir Sırada alınmış olması İktidar için tesadüflerin en kayıtlısı oldu. Haksız sayılmış olan başka tasarruflar da pek âlâ düzeltilebilirdi.

Niçin, yarabbi, niçin?

Halbuki bununla hemen hemen aynı günlerde bir başka hareket, D.P. için aynı derecede talihsizlik oldu. Pazar günü Ankarada Galatasarayla Fenerbahçe karşılaşıyordu. Küçük bir stadda binlerce insan toplanmıştı. Maçı Ankara radyosu naklen veriyordu ve pek âlâ denilebilirdi ki Türkiyenin yarısı radyo başındaydı. Spiker evvelâ sahanın vaziyetini anlattı kusura bakılmam asını söyledi, mikrofonu açıkta duruyordu 19 Mayıs stadında olduğu gibi hususî bir cam bölme yoktu. Bu yüzden bütün gürültüler aksediyordu. Hattâ yanında biri konuşsa duyuluyordu. Hakikaten de bir uğultu, mütemadiyen geliyordu. Spiker daha sonra şeref tribününde oturanları saydı. Bakanlar vardı. Birden durdu vs haber verdi. Başbakan Adnan Menderes stada dahil olmuştu, Şeref tribünündeki yerini alıyordu. Yanında İçişleri Bakam Dr Namık Gedik bulunuyordu. Staddaki hoparlörün sesi de radyolardan aksetti. Hoparlör de Başbakanın gelişini ilân ediyordu. Fakat gelen ses bundan ibaretti. Spiker akıl durduran bir şey daha yaptı. Sesine heyecanlı bir eda vererek halkın Başbakana "coşkun tezahUrat"ta bulunduğunu bildirdi. Halbuki bir tek alkış sesi yükselmemişti, duyulmamıştı. Yalnız, hoparlörün aynı haberi bir defa daha verdiği duyuldu. Hepsi o. Radyodan akseden, sessizlikti. Hakikaten o gün stadda bulunanlar, halkın maçtan evvel coşkununu bırakmış, herhangi bir tezahürat yaptığını dahi duymadılar.

Kamil Coşkunoğlu
"Göktürkzede!"

Şimdi bu propaganda mıdır? Her. kesin kulağı yok mudur ? Ses işitmemekte midir?Lütfen bir akıllı adam söylesin : Yapılan İktidarın menfaatine midir? Ya ertesi gün meşhur Zaferde, spikerin söylediğini haber diye okuyan Ankaralılar, hele maçta bulunmuşlarsa, şaşmamışlar mıdır? Omuz silkmemişler midir? Bunun bir faydası düşünülebilir mi? Üstelik aynı hikâye, yarabbi kaçıncı defadır tekrarlanmaktadır!

Coşkun tezahürat mı ? Birinci hareket nevinden hareketlere devam edilsin, hiç bir hayalperest spikerin yardımına ihtiyaç olmaksızın radyoların alkış sesinden yıkıldığını duy**mak işten bile değildir. Ama ses gelmeyin mikrofonlarda "coşkun tezahürat" tan bahsetmek, radyoları dinleyenlerin izanıyla alay etmek, yalnız hakikat olmayan bahislerde değil, hakikat olan bahislerde de niçin yalan söylemeli, inanmayı güçleştiriyor.**

B. M. M.

Politiko hukuki...

Bundan haftalarca evvel Büyük Meclisin Dilekçe komisyonunda bir hâdise cereyan etil. "Göktürkzede" Temyiz azalarından Kâmil Coşkunoğlu "görülen lüzum" üzerine emekliye sevkedilince Meclise müracaat etmiş ve kararın iptalini istemişti. Meclise yapılan her müracaat gibi emekli Temyiz azası Kâmil Coşkunoğlunun dilekçesi de Dilekçe komisyonuna havale edilmişti. "Görülen lüzum" üzerine emekliye ayrılanlar arasında Temyiz azası. Meclise müracaat eden tek şahıs değildi. Rizenin eski vali muavini Münir Altan da aynı şekilde emekliye sevkedilince Meclise başvurmuştu. Komisyon meseleyi görüştü. Gerek Kâmil Coşkunoğlunun ve gerekse Münir Altanın emekliye sevk şekillerini tasvip etmedi. Kararların iptalini doğru buldu.

Dilekçe komisyonu Büyük Meclisin bütün komisyonları gibi ekseriyeti D. P. ye ekalliyeti C.H.P. ye.mensup milletvekillerinden müteşekkildi. Azanın yekûnu 28 idi. Komisyon üçte bir azayla toplanabilirdi. Toplantıya katılan C. H. P. liler kararın iptalini uygun bulmuşlardı. D. P. lilerden Nüzhet Ulusoy, Ahmet Hamdi Tezel, Mithat Dayıoğlu. Mehmet Eyüboğlu aksi kanaat izhar etmişlerdi. Fakat iki D. P. li,. Fahri Ağaoğlu ve Yakup Karabulut iptal lehinde vaziyet alınca ekseriyetle müsbet bir karara varmak mümkün olmuştu. Bunun üzerine muhalif kalanlardan Nüzhet Ulusoy takriri müzakere teklifinde bulunmuştu. Fakat komisyon buna iltifat etmemiş ve karar komisyon bakımından katiyyet kesbetmemişti.

Ancak, haksız yere emekliye sevkedildikleri komisyonca kabul edilenlerin işlerine iadesi henüz bahis mevzuu değildi. Bir ay beklemek lâzımdı. Bu bir ay içinde itiraz; vuku bulursa -ki. bulacağı muhakkaktı-, mesele Meclisin Umumi hevetine gelecekti. Orada politiko hukuki alâka uyandırıcı müzakerelerin, cereyan edeceğinde şüphe yoktu.

İlk fikirler

Dilekçe komisyonunun kararı ancak bu haftanın başında "kararlar cetveli" ilân olunduğunda duyuldu. Haberi alan gazeteler bunu büyük başlıklarla verdiler. Hâdisenin ehemmiyeti aşikârdı. Karar, alâkalıların söylediklerine göre kanunen sakattı

Haftanın içinden

Melhemsiz Yaralar

Metin TOKER

Hayli uzun zaman var ki "sokaktaki adam" etrafına bakımlığında, herşeyden çok dert ve ıstırap görüyor. Kendi kendimizi aldatmanın lüzumu yoktur. Ne lüzumu, ne de faydası. Çekilen sıkıntılar yüzlerde izlerini bıraktı. Gönülden gülen adam, asabı bozulmamış adam, gece uyurken uyurken uyanıvermek âdetini henüz edinmemiş adam, nihayet canı sıkkın olmayan adam gündelik hayatımızdan elini, eteğini çekiyor. Çoğumuz birer buruk insan haline geldik. Burukluğumuzu bazımız, bir hoş renkte cila altında saklamaya elan muvaffak oluyoruz. Diğerlerimiz ise onu dahi başaramıyoruz. Gönül çok ister ki işbaşında bulunanlardan biri bir gece gelişigüzel bir evin kapısını çalıp içeri girse ve karşılaşacağı manzarayı aklinin bir köşesine yerleştirip ertesi gün ona göre davransa. Galiba vaktiyle kudret sahiplerinin tebdil gezmelerindeki sebep buymuş. Zira iş başındakiler mutlaka kütleden sökülüp almıyorlar ve kütleyle aralarına mutlaka bir yabancı cisim giriyor.

Tabloyu fazla karamsar addedip omuz silkmek kabildir. Ama bu, bir hata olur. Zira tablo realisttir. "Sokaktaki adatır"ın etrafında gördüğü hakikaten budur. Nereye giderseniz gidiniz, kiminle konuşursanız konuşunuz size sadece şikâyet edecek, size sadece, hayatın zorluğundan bahsedecektir. Ehemmiyetsiz sayılan yokluklar bel bükmekte, insanda canlılığı, neşeyi, hepsinden mühimi imanı törpülemektedir. İman, istikbale olan imandır. Milletçe bir muayyen hayat tarzını seçmişiz, onu gerçekleştirmek için çalışmışız, sonra hedefe vardığımızı sanmışız. Bugün, aradan geçen senelerin sonunda bir de dönüp arkamıza bakıyoruz ki, değişen hiçbir şey yoktur. Artan sıkıntıdan, artan güçlüklerden ve azalan müsamahadan başka.. Otomobile bininiz, şoför size dertlerini sayıp dökecektir. Kahvedeki masa arkadaşınız evine et alamadığını söyleyecektir. Memur yarınından endişe etmektedir ve gencin içindeki ateş küllenmiş durmaktadır.

Piyasada bir başka edebiyatın bulunduğu hiç kimsenin meçhulü değildir. Bu edebiyatın duyulmadığı, işitilmediği ileri sürülemez. Niçin, işitilmesin, kulaklar sağır mi? Hergün radyo, o edebiyattan numuneler yermiyor mu, hergün bir resmi ses "Siz mesutsunuz. Siz mesutsunuz, Siz mesutsunuz" demiyor mu? Nutuklar da bize, "gözlerimize bakıp nasıl memnun olduğumuzun görüldüğü" bildiriliyor. Heyecan'ımızdan, inancımızdan, saadetimizden ve iftiharlarımızdan bahsediliyor. Daha da ileri gidiliyor, dünyanın bize hayran bulunduğu ifade ediliyor.

Evet, evet. 'Sağır değiliz ve bunların hepsini duyuyoruz. Fakat etrafımıza hakındığımızda sadece dert, sadece ıstırap görüyoruz ve dudaklarımız biraz daha bükülüyor, omuzlarımız biraz daha. çöküyor. Sünepeleşlyoroz, cemiyete bağlılığımızı kaybediyoruz. Bir şeyler bekliyoruz ve beklediğimizi bir türlü tutamıyoruz. Ruhlarımızın karardığını bunaldığımızı niçin germek istemiyorlar? Niçin yanması lâzım gelen ve yanmak üzereyken söndürdükleri meşaleyi tutuşturmuyorlar?

Biz, sıkıntıya katlanmasını bilmeyn millet değiliz. Bizim idrakimiz de vardır. Ama bizi inandırmak lâzımdır. Yara budur Biz inanmıyoruz. Herşeyin bize ağır gelmesinin sebebi buradadır. İnanmaya en yakını olduğumuz anda karşımıza bir hâdise çıkıyor ki, "inanmayın, inanmayın;" diye bağırıyor ve hâdisenin sesine kulak vermemezlik edemiyoruz. Gördüğümüz haksızlıktır, gördüğümüz adaletsizliktir, hatta gördüğümüz insafsızlık ve müsavatsızlıktır. Buz gibi kesiliyoruz ve hayalleri yıkılmış insanların bedbinliğine gömülüyoruz.

Hakikatte renkleri bu olan bir tablonun karşısında İktisadi İstiklâl Savaşından, Görülmemiş kalkınmanın heyecanından, topyekûn dirilen bir milletten ve şantiyeye dönen vatan sathından bahsetmek ne hazin bir tezat teşkil ediyor. Ne kadar iyi olurdu, iş başında bulunanlara Le Sage'ın topal şeytanı neyinden bir şeytan, evlerin damları altında ve duvarları arkasında cereyan edenleri görme hassasını bağışlasın. Ve ne kadar iyi olurdu iş başında bulunanlar, gündüzleri kendilerine milletin heyecanından, Görülmemiş Kalkınmanın şevkinden, İktisadî İstiklâl Savaşına katılanların neşesinden bahsedenleri kendi evlerinin damı altında, duvarı arkasında konuşurken görebilsinler, oralarda ne söylediklerini dinleyebilsinler. Hazin olan budur. Hazin olan, iş basında bulunanlara en yakın kimselerin hakikatte gördüklerinden bambaşka bir levhayı Renoir'in renkleriyle çizmekte oluşlarıdır.

Haydi efendim! Kim, memleketin kalkınmasını istemez? Bu topraklar üzerinde yaşayacak olan gene bizler değil miyiz? Ama kalkınmanın ateşi yüreklerde yanmadıkça ne kalkınma muvaffak olacaktır ve ne de "sokaktaki adam" bir buruk insan olmaktan kurtulacaktır. Yarın tarih ise hâdiseleri, bütün renklerinden tecrit edilmiş şeklinde yazacaktır.

Et yokluğu, kahve sıkıntısı, peynir kuyruğu?.. Tahammül etmediğimiz bunlar değildir. Tahammül etmediğimiz iş başında bulunan adamın evinde hizmetçilerin dahi yedikleri ettir. Tahammül etmediğimiz, resmi mönülerin son faslını teşkil eden köpüklü kahvedir. Tahammül etmediğimle, el altından temin edilen peynirdir. Nihayet, dün meteliksizken bugün milyoner olan adamdır, başkaları tahsiste sıra beklerken başına devlet kuşu konan adamdır, ilâca döviz bulamazken karısına Dior'un tuvaletini getirten adamdır. Partizanlıktır. Frenk tâbirile "favoritisme" dir.

Çocukluğumu hatırlıyorum. Gözlerimin önüne Cumhuriyetin onuncu yıldönümü akşamı geliyor. O gece sokaktan gördüğüm insanların yüzlerindeki ışığı ben,-hayatım boyunca bir tek defa daha gördüm: 15 Mayıs 1950 günü. Cumhuriyetin onuncu yıldönümü akşama yüzleri aydınlatan, bir büyük emeğin neticesini almaktı. 15 Mayıs günü yüzleri aydınlatan ise, ancak mutlu başlangıçlardaki şevkti, lşbaşındakiler herşeyden çok o şevki kırmış olmaktan dolayı serzeniş edilmeye hak kazanmışlardı. O şevkle büyük işler yapılabilirdi. Ama, cemiyet hayatımızda yeni bir devrin açıldığı inancı ayakta tutulablldiği takdirde. İlk hamleler o yüzden muvaffak oldu. Ben kabine toplantılarının günlerce, öğle ve akşam yemeklerine çıkılmaksızın, içeriye bisküüer ve çaylar taşınarak devam ettiğini, o toplantılarda fikirlerin tereddütsüz söylendiğini, sonra evlere, bir otomobile beş kişi dolarak gidildiğini bilirim. Ben o günlerde yaya dolaşan bakanlar değil, daha yüksek mevki sahiplerini bilirim. Ben, yaran lâfına kulaklarım tıkayan devlet adamları bilirim. O günleri geri getiriniz, çehrelerimizin ışığı geri gelecektir, imamlar cemaatlerin den, kendi yapmadıklarını yapmalarım istemek hakkına sahip değillerdir. Napoleon'un zaferlerini, askerlerinin, hayâtını paylaştığı günlerde kazandığı, beşikteki çocuğunu Roma kralı ilân etmesiyle ise hezimetlerin başladığı biç, ama hiç hatırdan çıkarılmamalıdır.

İşbaşında bulunanların iktisadî hayatımıza bir düzen verme arzularını, tahsis ve tevzi sistemini ele almak suretiyle gösterdikleri şu sırada bu hakikatleri hatırlatmakta fayda vardır.

ama, mahiyeti itibariyle geniş bir memnunluk uyandırdı. Herkes Ümit içindeydi. Sıddık Sami Onar gibi mütehassıslar bile usul hakkındaki tenkitlerini ileri sürerlerken meselenin esasındaki isabeti belirtmekten geri kalmıyorlardı. Ord. Prof. Onara göre Büyük Meclisin icra tasarrufları üzerinde böyle bir iptal hakkı yoktu. Bu hak Danıştaya aitti. Ama bahis mevzuu muamelenin haksızlığı aşikârdı, zira kanun karakuşî bir takdir hakkı vermiyordu ve bir bakanın, başka lâf ilâvesi lüzumu hissetmeksizin "ben lüzum gördüm" diyerek bir memuru emekliye sevketmesi selâhiyet tecavüzüydü. Zira kanun, bu görülen lüzumun ne olabileceği hususlarını mucip sebep olarak zikretmişti. Tasarrufun bu sebeplere uygun olmalı lâzımdı.

Meselenin Meclise geleceği ortadaydı. Zira âdet, buydu. Muhalif kalanlar itiraz ediyorlardı. Hattâ Adalet Bakanı, Bakanlığını alâkadar eden bir tasarruf bahis mevzuu bulunduğundan -tasarrufu tasvip etmese dahi- kararı umumi heyete getirebilirdi. Bu vesileyle cereyan edecek müzakerelerin daha ziyade usul üzerinde cereyan edeceğini sanmak kehanet değildi. Karar, muhtemelen reddolunacaktı. Zira Prof. Onarın görüşü en hukukî görüştü ve alâkalılar onun isabetli olduğunu söylüyorlardı. Fakat meselenin bir de politik cephesi vardı. Komisyon, "görülen lüzum"un mahzurunu anlamıştı ve gözler önüne koyuyordu. Doğrusu istenilirse bunu anlayan sadede komisyon değildi. Bir evvelki Menderes kabinesi de aynı fikri programında savunmuş, kanunun huzursuzluk yarattığım saklamamış, tadili cihetine gidileceğini bildirmişti. Meselenin umumi heyette müzakeresi bu yolda bir temayül gösterirse -ki, gösterebilirdi- tabii iş ele alınacaktı. Yalnız, Büyük Meclisin yaz tatili günlerinin yaklaşmakta olduğu hatırdan çıkarılmamalıydı. Milletin huzur içinde bir yaz geçirmesini temin milletvekillerinin eline bakıyordu. Tutulduğu sanılan iyi istikametin delillerini vermek lâzımdı. Muhalefet ile İktidarı muayyen noktalarda birleşmiş görmek, hele "görülen lüzum" heyulâsımn vatan sathından kalktığına şahit olmak Bahar Havasını geçici-olmaktan kurtarabilirdi.

Ama bu haftanın ortasında Ankara Palasın salonlarında bir takım müfritlerin "olur mu, böyle şey?" dedikleri hiç kimsenin meçhulü değildi. "İpin ucunu bir kaçırırsak, yuvarlanır gideriz, bir daha belimizi doğrultanlayız" diyorlar ve ipi bırakmayı değil, aynı gergin halde tutmayı, hatta daha çekmeyi tavsiye ediyorlardı.

Unuttukları, ip denilen nesnenin kopabileceğiydi.

D.P.

Kongreye doğru

Bu haftanın içinde Ankaradaki D. P. mahfillerinde üzerinde en çok konuşulan mevzu Büyük Kongreydi. D. P. nin, her siyasî teşekkül gibi bir tüzüğü elbette ki yardı. Ama bu tüzük, seneler var ki raftaydı. Tüzük iki senede bir, Büyük Kongrenin toplanmasını âmirdi. Son Büyük Kongre ise, 1955 senesinin Ekim ayında yapılmıştı. Buna pek âlâ "D. P. nin dramatik kongresi" adı verilebilirdi. Zira o kongredir ki, Hür P. çatlağına yol açmış ve bir cok 1946 Demokratı -her halde "görülen lüzum" üzerine, saf dışı bırakılmıştı Şimdi ise, 1958 deydik. Gerçi, Görülmemiş Kalkınma başladığından beri D. P. liler için rakkamların silsilesi bile değişmişti. Ancak, faniler nazarında hâlâ 1955 4- 2 = 1957 idi. Yani DP. Büyük Kongresinin, 1957 ekiminde yapılması gerekirdi. Yapılmamıştı. Yapılmamasının bir de mucip sebebi yok değildi. 1957 Ekimi, seçim ayı olmuştu. Ama, 1957 bitmiş, 1958 başlamıştı. Büyük Kongreyi, tüzük raftan indiği takdirde, toplamak gerekiyordu.

Büyük şehirler

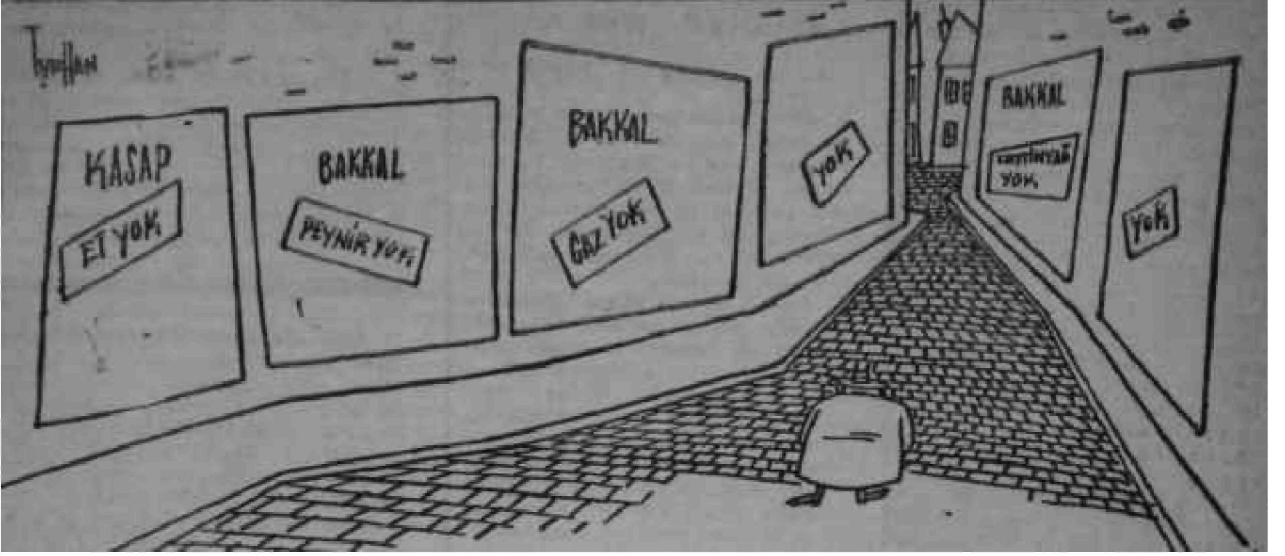
Hakikaten bu haftanın içinde D. P. de, Büyük Kongreye doğru adımlar görüldü. Yalnız, Büyük Kongreden evvel il kongrelerinin yapılmasına lüzum vardı. Halbuki meselâ İstanbul, meselâ İzmir kongreleri yapılmamıştı. Ankarayı bir müteşebbis heyet idare ediyordu. Bu kongrelerin toplanması ve Büyük Kongreye gidecek delegeleri seçmesi gerekiyordu. D. P. Genel Merkezi İzmire. İl kongresi için talimat verdi. İstanbulda da Cemil Bengü o imtihanı atlatmaya çalışıyordu. Ankaradaki Akoğlu heyeti de aynı yoldaydı. Bunlar, parti zaviyesinden iyi sayılacak hareketler, di ve partinin icrayı, yani hükümeti kontrol etme azminin, niyetinin delilleri olabilirdi.

D.P. nin vaziyetinin büyük şehirlerde iyi olmadığım söylememek hataydı. Halbuki önümüzde Belediye seçimleri vardı ve Belediye secimi demek, büyük şehir seçimi demekti. İktisadî sıkıntıları antidemokratik.

15 Mayıs 1950 günü Köprülü, Bayar, Menderes

Geçmiş zaman olur ki...

"YALNIZ EKMEKLE YAŞANMAZ"

bunaltıcı tedbirler büsbütün hazmı güç hale sokuyordu. Bir taraftan ferahlık verilmesi gittikçe zaruri hal alıyordu ve söylemek gerekti ki bir. çok Demokrat ileri geleni bu hakikati görüyor, lideri o yola sevketmeye çalışıyordu. Yalnız, memlekette D. P. hakkında nikbin hava uyandırmanın mahzuru vardı. Eğer beklenilenler tahakkuk etmezse, yani rejim ferahlamazsa hayal sukutu (fok dada kuvvetli olacaktı. Bu, büyük ve mühim bir meseleydi. Oyalama zamanı geçmişti.

Kongre ne zaman?

Büyük Kongrenin zamanı, -henüz tâyin edilmemişti. Havada bir takım laflar dolaşıyordu. Hakikatcilan, D. P. Genel. İdare Kurulunun Kongreyi toplamak hususunda azimli bulunduğuydu. Ancak hâlâ herşey liderlerde • bitiyordu, Adnan Menderes ise kati bir tarih tesbit etmemişti. Meteorolojik hava müsait gidiyordu. Bu sene mahsulün-bol olması ihtimali kuvvetliydi O takdirde sonbaharı beklemek faydasız olmayacaktı. Menderes, elbette bedbin değil, nikbin kimseler önünde konuşmaktan hoşlanacaktı. Bir ara baharda Büyük Kongrenin toplanacağı söylendi. Fakat-bu, imkânsızdı. En müsait ay, gene Ekimdi. 1958 Ekiminin D. P. için 1955 Ekiminden farklı olmasına çalışılıyordu.

Yuvaya dönüş

Bugün için düşünülen, yeni Büyük Kongrenin, "Yuvaya Dönüş" sloganıyla yapılmasıydı. 1955 Kongresi ayırmıştı, 1958 Kongresi birleştirilebilirdi. Tabii yuvaya dönmeye niyetli olan vardı, olmayan.. Fakat yuvaya dönmek taraftarlarının bir takım taviz istedikleri muhakkaktı. Tavizler rejim meselelerinin halli, yurttaki sert havanın dağıtılmasıydı. Son hâdiseler göstermişti ki, Hür. P. nin samimi mensupları ayrı bir parti halinde kalmakta mana bulunmadiğini anlamışlardı. Bir fırsatını ele geçirseler, aralarından bir çoğu D. P. ye atlıyacaktı. Bu, D. P. nin elindeydi. Meselâ "İspat hakkı" çok şey yapabilirdi. Hattâ zevahirin kurtarılması, bazı Hür. P. mensuplarını yuvaya döndürebilirdi. Hava müsaitti. Hattâ o derece müsaitti ki, bu haftanın ortasında İstanbulda Park Otelde Menderes ile Karaosmanoğlunu ayrı odalarda, ama aynı zamanda ikamet ediyor görenler derhal bir temasın vuku bulduğunu ileri sürdüler.

Nitekim Çarşamba günü iki eski ahbab otelde karşılaştılar ve konuştular. Menderes ve Karaosmanoglu daima ayni otelde kaldıkları için daha evvelce de karşılaşmışlardı ama hiç konuşmamışlardı. Menderes, Hür. P. Genel İdare Kurul toplantısı için "başarılar" diledi. Bu "başarılar" kelimesi elbetteki tebessüm uyandıracak mahiyetteydi.

Gaye: Ekseriyette ekseriyet

Hür. P. yi iç etmek, aslında fazla bir pratik fayda vermeyecekti. Ama D. P. yi son seçimlerden beri fena halde üzen bir nokta vardı: D. P. için "ekseriyetteki ekalliyet" deniliyordu. Hakikaten son seçimlerde Muhalefet, İktidardan fazla rey almıştı. Şimdi, bu Muhalefetin bir kısmı D.P. ye katılırsa,, elbette ki D.P. Ekseriyette ekseriyet" olma yolunda esaslı bir adım atmış olacaktı. Böylece bünyesi de, prestiji de daha sağlamlaşacaktı. Üstelik D.P., o eksik reylerin arzularını yerine getirirse, yani rejim dâvalarını esaslı surette ele alırsa reylere hak da kazanmış sayılacaktı.

Bu bakımdan, hafta içinde D.P. liler arasında "1946'ya dönüş" politikası, daha fazla taraftar toplayarak devam ediyordu. Fakat hor şeyin kolay olacağını sanmamak lâzımdı. Görünen sadece bir ışıktı. Bu ışığı karartmak için her taraftan üfliyenler vardı. İktidarda veya Muhalefette menfaatlerini, ikballerini, makamlarını sert havaya bağlı sayanlar elbette ki mücadele edeceklerdi. Nitekim ediyorlardı, da.. İktidarda görünen yalpalamalar herşeyden çok bunun neticesiydi.

C. H. P.

Üçüncü İnönü!

Bu haftanın başında çarşamba günü, C, H. P. nin organı olması gereken Ulus gazetesine bir göz attıklarında okuyucular gazetenin sol baş köşesindeki başlığı anladılar. İkinci İnönünün yıldönümüydü. İsmet İnönü Parti merkezine gitmiş ve gençlere o günü anlatmıştı. Bu neviden zaferlerin yıldönümleri, zaferi kazanan fedamın adı İsmet İnönü olduğu için resmen kutlanmıyordu ama, gençlik mutlaka bir toplantı tertipliyor ve her fakülteden talebe temsilcileri Atatürkün arkadaşının etrafım sararak ondan hatıralarım dinliyordu. İsmet İnönü de her yıldönümünde anlatacak yeni bir sayfa buluyordu. -Ee, hizmet kitabı o kadar kalındı ki..-

Fakat okuyucular gazetenin sağ başındaki yazıyı anlamadılar, Yazı şuydu:

"C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülek, dün Genel Merkezde, Genel Başkan İsmet İnönü 37 yıl önce kazanılan zaferle ilgili anılarını anlatma, dan evvel, gençlerin doldurduğu salona geldi ve sevgi gösterileriyle alkışılar arasında karşılandı;

Gülek'i bir anda ortalarına alan gençlik, kendisine aralarında yel verdi. Salonda özden bir havanın estiği görülüyor, 'gençlerin memnuniyetleri gözlerinden okunuyordu. Sohbet bir müddet sürdü. Bu arada Gülek'in Amerika yolculuğuna da tamu edildi. C. H. P. Genel Sekreteri Gülek gençlere bilgi verdi. Ortadoğu ve

İş diye, asıl onu derler

İkinci İnönü zaferini, D. P. İktidarı kutlamadı. D. P. İktidar, seneler var ki Mudanya mütarekesini, Birinci İnönü zaferini, Lozan zaferini de kutlamıyor. Tarih kitaplarının bir kısmından da bu zaferlerin 1 numaralı kahramânın adı çıkarıldı.

Güzel! İsmet İnönü Muhalefeti liderid ir, siyasî hayatın ta içinde dir. Siyasi bayatın ta içinde olan tar mazileriyle geçinmek hakkın dan mahrumdurlar. Onlar hakkulda kütleler dünkü değil, bu günkü tutumlarına bakarak hüküm, daha doğrusu rey verecek ; lerdir. Ama onları tarih içinde silemyeyen siyasi rakipler, ancak onların hakkını yemiyor vaziyete gelirlerse akıllıca hareket ederler C.H.P. devrinde bu zaferlerin hepsi hem mübalağalı şekilde kutlanmadı mı? 1950de ne oldu? O zaferlerin kahramanı iktidardan düştü. Demek ki, insanlar reylerini tarihi hizmetleri kaae alarak vermiyorlar.. Ama insanlar, reylerini işbaşındakilerin hak yiyip yemelerine bakıp veriyorlar. D. P. . İktidarının unuttuğu bu zaferleri Cumhuriyet Hükümeti kutlamaya mecburdu.

İşte, üç adet telgraf: I

Metristepe (1.4.1921)

"Saat 6.30 sonra da (saat 18.30) Metristepe'den gördüğüm vaziyet-Gündüzbey Kuzeyinde sabahtan beri sebat eden ve dumdar (artçı) olması muhtemel bir düşman müfrezesi sağ kanat grubunun taarruzu ile intizamsız çekiliyor. Yakından takibediliyor. Hamidiye istikâmetinde temas ve faaliyet yok. Bozüyük yanıyor[1]!. Düşman binlerce ötüleriyle doldurduğu muharebe meydanımı . silâhlarımıza bırakmıştır."

Garp Cephesi Kumandanı
İsmet

II

Ankara 141991

"İnönü Muharebe meydanında Metristepe'de Garp Cephesi Kumandanı ve Erkâmıharbiyeiumumiye Reisi İsmet Paşa'ya,

Bütün tarihi âlemde, sizin İnönü Meydan muharebelerinde deyfuhte ettiğiniz vazife kadar ağır bir vazife deruhte etmiş kumandanlar enderdir. Milletimizin istiklâl ve hayati, dahiyane idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumanda ve silâh arkadaşlarımızın kalb ve hamiyetine emniyetle istinad ediyordu.

Siz orada yalnız, düşmanı değil, Milletin makûs talihini de yendiniz İstilâ altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün *vatan bugün bütün, müntahalarına kadar zaferini tesid ediyor.. Düşmanın istilâ hırsı, azim ve hamiyetinizin yalçın kayalarına çarparak hurdahaş oldu.*

Namınızı tarihin kitabei mefahirine kaydeden ve bütün milleti hakkınızda ebedî minnet ve şükrana sevkeden büyük gaza zaferinizi tebrik ederken üstünde durduğunuz tepenin size binlerce düşman ölüleriyle dolu bir şeref meydanı seyrettirdiği kadar. Milletimiz ve kendimiz için de şaşaa-i itila ile dolu bir ufkvistikbale de nazır ve hâkim olduğunu söylemek isterini."

B.M.M. Reisi
Mustafa Kemal

III

"B. M. M. Reisi Mustafa Kemal Pasa Hazretlerine:

Zulüm ve istibdat dünyasının en zalimane hücumlarına karşı yalnvs ve şaşkın kalan Milletimizin) maddi ve manevi bütün kaabiltiyet ve kuvvetlerini ruhundaki ateşle toplayan ve harekete geçiren B.M.M. nin Reisi Mustafa Kemal Pasa, kahraman askerlerimiz ve zabitlerimiz ve askerlerimizle avcı hatlarında omuz omuza vuruşan tümen ve kolordu kumandanları namına takdirat ve tebrikatınıza kemalifahvr ile arzi-şükran ederim."

Garp Cephesi Kumandan?
İsmet

Siz bu telgrafları tarihten silebiliyor musunuz. İşte iş diye, ona derler!

bunların dünya meseleleriyle İlgiler! bakımından konferanslar vermek üzere Amerikaya davet edildiğini söyledi.

Saat 12. 45 de, İnönü re Gülek, yine aynı coşkun sevgi gösterileri içinde Genel Merkezden ayrıldılar."

Bir şahsi propagandanın, bu kadar uygunsuz zamanda ve böylesine gaynciddi şekilde yapıldığı görülmemişti. Gençler Güleki ne diye alkışlasınlardı, memnuniyetleri gözlerinden niçin okunsundu? Gün. bir millî zaferin yıldönümüydü ve İnönü o zaferi kazanan kumandandı. Yoksa tarihlerin yazmadığı bir de Üçüncü İnönü zaferi mi vardı ve onu Kasım Gülek mi kazanmıştı? Genel Sekreter, Genel Başkanın tarihi çelenklerinin altında dahi kendine iki alkış toplamayi kâr saymıştı. Daha doğrusu, İnönü harplerinin kumandanına tutulan alkışın bir kısmım, idare ettiği Ulus gazetesinde kendisine aktarmakta

Akis Mecmuası Yazı İşleri Müdürlüğjf.ine Mecmuanızın 22. Mart. 1958 tarih, 202. sayısının 7 ve 8. sayfalarında üniversiteye dair haberlerinizde 14.Mart.1958 de üniversiteyi ziyaret, eden Sayın Başvekil Adnan Menderes'i omuzlan üzerine alan iki şahsın ne profesör ne de talebe ol. duğunu kesin olarak ifade ediyorsunuz.

Bu iki şahıstan birisi benim; ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi talebesiyim. Bu itibarla bu husustaki haberiniz doğru değildir.

İ. Ü. Hukuk Fakültesi talebelerinden
3087 Necati Çakıroğlu

Kasım Gülek
Her taşın altında

mahzur görmemişti.

Hadise haftanın ortasında, en Gülekçi C. H. P. çevrelerinde dahi son derece kötü karşılandı. Bu hal, bu hafiflik, bu şahsî gayret ve endişeler daha ne zamana kadar sürecekti?

Aktifler ve pasifler

Ama halden şikâyetçi olanlar, halinden şikâyetçi oldukları kimseler kadar hareketti davranmadıkları müddetçe zararın devam edeceğinde hiç kimsenin şüphesi olmamak gerekirdi. Ulus meselesinin halli için bir takım kıpırdanmalar başlamıştı. Ancak kıpırdananlar öylesine tembeldiler ki herşeyin başkaları tarafından koparılmasını istiyorlardı. Buna mukabil Kasım Gülek gene çarıklarını ayağına çekmişti. Hakikatleri söylemek lâzımdı. Cevvaliyet bakımından hiç kimse Genel Sekreterin eline su dökecek halde değildi. Vaziyetinin, son hareketleri neticesinde sarsıldığı, m ve kendisinin, hâdiselerin gerektirdiği seviyeye çıkamadığını görüp anlayan Kasım Gülek mücadeleyi avantaj sahibi olduğu sahaya götürmüştü. Ulus, C. H. P. ala değil. Kasım Gülekin şahsi organı vaziyetindeydi. Sütunlarının en mutena kısmını har gün "Kasım Gülek geldi - Kasım Gülek gitti" haberi işgal ediyordu. Maamafih gidişi beğenmeyenler hareketsiz kaldıkça gidişin değişmesi için bir sebep yoktu. D. P. de de aynı şey olmamış mıydı?

C.M.P.

Hayalin sonu

Seçimlerden sonra cismi siyaset sahnesinden, ismi gazete sütunlarından kaybolan partilerden ikincisi de bu haftanın başında basında yeniden arzı endam etti. Fakat bu arzı endam da. tıpkı hemcinsi gibi, bir takım dedikodular ve iç çekişmeleri dolayısıyla oldu. C. M. P. nin Genel idare Kurulu toplandı ve en mühim iş olarak sabık Genel Sekreteri Abdurrahman Boyacıgilleri partiden ihraç etti. Sebep diye nenin ileri sürüldüğü gerçi pek iyi anlaşılamadı ama, galiba sabık Genel Sekreterin bugünkü idarecileri tenkit etmesi kararın temelini teşkil ediyordu. Böylece, hemcinsinden sonra C M. P. de tenkide tahammülün bir nümunesini veriyordu. Abdurrahman Boyacıgilleri müdafaa etmek kimsenin hatırından geçmedi. Abdurrahman Boyacıgiller bir orijinal adamdı. Ancak, nihayet bir C.M.P.linin. CM.P. li liderleri tenkit etmek hakkı bulunmalıydı.

Fakat C. M. P, nin toplantısı başka bir fayda verdi. C M. P. liler realist bir karar aldılar. Üç muhalif partiyi bir toplantıya çağıracaklardı. Bu üç muhalif parti, kuvvet ve cüsse itibariyle denk partilerdi. Üç parti C.M.P., Hür. P., **T.K.P.** (Türkiye Köylü Partisi) **idi.** Fikri sorulan bazı Hür. P. liler C. M. P. nin teklifinin fayda getireceği testini müdafaa ettiler. Böylece küçük partiler hindilerini iki büyük partiyle bir tutma sev. dasından vazgeçmek basiretini gösteriyorlardı. Aralarında bir federasyon değil de, konfederasyon kuracaklardı. Hepsi müstakil kalacaklar, fakat muhtelif meselelerde mutabakat haline varırlarsa bunu "üçüncü blokun sesi" olarak ilân edeceklerdi. Arada sırada istişarede bulunacaklardı.. Muhtemelen hem D. P. ye, hem C. H P. ye atıp tutacaklardı. Tek doğru görüşün kendi görüşleri olduğunu söyliyeceklerdi. Hür P. nin meşhur Ekrem Alicanı bile ciddi ciddi "Bu şsi D. P. yapamaz, bu işi C. H. P. de yapamaz; Mm yapar? Biz yaparız" diye yazmamış mıydı?

Tevazuun böylesi, hakikaten bulunmazdı.

Mea Culpa

Fethi Çelikbaş ve arkadaşları yeni bir seçim kanunu teklifi yapmışlar Yeni Günün havadise bulduğu başlık şu: Teklifle, 1964 seçimlerini takiben kanuna konan antidemokratik hükümler kaldırılmaktadır"

Hımm.. Demek o hükümler antidemokratikmis! Yalnız, bir küçük noktaya zihinleri takılıyor: Hani, 1954 seçimlerinden sonra kanuna giren antidemokratik hükümler gene aynı Fethi Çelikbaşın ve arkadaşlarının teklifiyle, beyaz re--yle, desteğiyle oraya girmişlerdi de...

Demek ki sırca köşkte oturan komşusuna taş atmamalıymış!

Politikacılar

Seçimler ve ötesi

Bu haftanın başında bir posta müvezzii İzmit hapishanesindeki uzunca boylu, siyah bıyıklı bir genç adama tomar tomar mektup, telgraf taşıyordu. Sadece gelen mektup ve telgraflardan bahis mevzuu adamın, siyasetle meşgul bulunduğu anlaşılıyordu. Adı Rasim Eyüboğluydu. Hür. P. nih Kocaeli adayı olarak seçimlere katılmıştı. İddia olunduğuna göre yaptığı propaganda sırasında Cumhurbaşkanına ve Başbakana hakarette bulunmuştu. Ayrıca Vali Ekmel Çetinel de kendisinden davacı olmuştu. Savcılık Cumhurbaşkanıyla alâkalı sözler hakkında resen, öteki bahislerde muvafakat alarak harekete geçmişti. Başbakan, mutadı veçhile, dava açılması için müvafâkâtnamesini derhal vermişti. Vali de aynı yolu tuttuğundan Rasim Eyüboğlu aleyhinde takibata başlanmıştı. İlk elden de, bir tevkif müzekkeresi kesilmişti.

Genç avukat bu sırada İzmitte bulunmuyordu. Tevkif haberini gazetelerde okudu ye kendisinden beklenildiği veçhile teslim oldu. Bu arada, avukatı Hüsameddin Cindoruk kanuni itirazlarını yapmış, fakat itirazlar kabul olunmamıştı. Seçimzede avukat İzmit cezaevinde hapse dildi ve duruşmalarına başlandı. Rasim Eyüboğlu, davasına bakan hakimden istinkâf etmesini istedi. Davacı vali olduğuna göre, duruşmanın başka bir vilâyette yapılmasını doğru buluyordu. Hakim bu görüşe iştirak etmeyince onu reddetti. Böylece, bir talihsiz adayın daha çilesi başlamış oluyordu. Yurdun bir çok tarafından bir çok kimse Eyüboğluna te essürlerini ve iyi dileklerini bildirdi. Seçim suçlarının ekseriya muhalifler aleyhinde seçimlerden sonra takip edilmesi, haklı olarak umumi efkârda üzüntü uyandırıyordu. Bahis mevzuu olan, suçun mahiyeti değildi. Ama. Kocaeli halkı seçimleri kazanan Demokrat adayların da orada veya burada neler söylediklerini hatırladığı için demir parmaklıkların arkasına gönderilen Rasim Eyüboğluna karşı bir sempati duymaktan kendisini alamadı. Bu haftanın başında posta müvezziinin taşıdığı mektup ve telgraflar bu hissin çok kimse tarafından paylaşıldığının deliliydi.

Gaziantebe nakil

Hemen hemen aynı günlerde başka seçimzedelar, davalarının Yozgat, tan Gaziantebe nakli üzerine sevineceklerini mi, üzüleceklerini mi bilemiyorlardı. Bahis mevzuu kimseler "Gaziantep sanıkları" diye bilinen Anteplilerdi. Seçimlerden sonra cereyan eden ve neşir yasağı yüzünden yazdamayan hâdiselerden dolayı haklarında bir kaç cepheden takibat başlamıştı, Yozgat Asliye Mahkemesinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa aykırı hareket ettikleri ithamıyla yargılanıyorlardı. Duruşma sırasında hakim kendilerini tahliye etmişti. Fakat aynı şahısların Ağır Cezada da hükümeti ve adliyeyi tahkir suçundan bir davaları vardı. İşte geçen haftanın sonunda Gaziantebe nakledilen o dava oldu. Zira, bir aksaklık vardı. Böyle bir suçtan dolayı Gaziantep savcılığı takibat yapmamıştı. Yozgat savcılığının ise Gaıziantepte cereyan etmiş bîr hâdiseden dolayı resen harekete geçmek hakkı yoktu. Dava sakat açılmıştı. Daha doğrusu açılmamış bir davanın Yozgat Ağır Ceza mahkemesinde duruşmasının yapılması İsteniliyordu. Bu vasiyet karşısında Yozgat Ceza mahkemesi selâhiyetsizlik kararı vermiş ve dosyayı gene Gaziantebe iade etmişti,

Şimdi "Gazianitep sanıkları" **Yoz**

Okuyucu mektupları

D. P. hakkında

Bütün iyi niyetlerine rağmen D. P. yi iğnelemekten zevk almanıza bir mâna vermek cidden çok güç. Sizlere yaranmak ise imkânsız. Ne yapılsın istiyorsunuz yani? İktidarı size bırakalım da çekilip gidelim mi? Biz daha Senirkeht, Aslankoy, Facialarım, İstanbul Emniyet Müdürlüğündeki tabutlukları, jandarma dipçiklerini unutmadık, İsteyen bu deveyi güder, istemeyen bu diyardan gider!

Selim Başaran - İstanbul

*

Hayret ediyoruz doğrusu. Bu ne biçim iş? Şu veya bu gazete yanılabilir. Şu veya. bu siyasi partinin ileri gelenleri de yanılabilir. Nitekim şimdiye kadar pek çok kere de yanıldılar ve yanıldıkları' sabit oldu. Ama AKİS yanılsın. İşte buna aklımız ermiyor. Bir kaç sayıdır, tutturdunuz gidiyorsunuz. D. P. de, 1946 D. P. sine 'dönmek yolunda bir cereyan var diye. Ey AKİS'çiler insaf buyrun. İktidara geçmiş, hürriyetlerimizin çanına ot tıkamış bir D. P. yeniden 1 9 4 6 havasına döner mi? Dönse bile buna inanılır mi? Sizden başka herkes bu hatayı yapabilir ve tatlı bir ümidin peşinde koşabilir. Ama Allah rızası için siz bari bu hatayı yapmayın. Birsey değil bizi de inandıracaksınız. Zaten D.P. Genel Başkanının da istediği bu değil mî?

Kaya Peköz - Karşıyaka

*

Basın hakkında

Bir Allahlık Ulus tutturmuşsunuz, hep Ulusa ve Kasım Güleke yükleniyorsunuz. Halbuki C. H. P. ile alâkalı gazetelerin hepsi Allahlık değil mi? Siz, İzmirdeki Sabah Postasının ve İstanbul daki Dünya gazetelerinin Allahlık olmak bakamından Ulusu kat kat geçtiğini görmüyor musunuz?

Mehmet Erdinç - İzmir

*

29.3.1958 tarihli* AKİS'te Vatan Gazetesi hakkında yayınladığınız yazıda benden bahsederken, beni öven sözler söylemiş olduğunuz halde, yazıyı maalesef teessürle 6-kudum. Yazıda kötü istihbarata dayanan yanlışlıklar bir tarafa büyük bir anlayışsızlık var.

Şu veya bu yanlış diye bir cevap vermiyeceğim. Bakın ben Ahmet Emin beyi nasıl tanıdım, Vatana nasıl girdim, kısaca onu anlatayım, gerisine siz karar verin: 1948 yılında 18 yaşında idim. Her gün doymak bilmeyen bir iştahla bütün gazeteleri okuyor ve bunların arasında bilhassa Vatanı seviyordum. Yaz tatilinde babam bana bir hediye verdi. Bu, babamın hiç tanımadığı Ahmet Emin beye benim için yazdığı bir mektuptu. Babam bu mektubunda benim gazeteciliğe heves ettiğim ve kendisinin de hevesimi destek lediğini söyleyerek Ahmet Emin bey den yaz tatili içinde bana gazetede çalınmak imkânını vermesini istiyordu. Ahmet Emin bey bu imkânı derhal verdi. Tahsilime devam etmek için İngiltereye gidinceye kadar iki yıl müddetle Vatanda çalıştım. İki yıl sonra İngiltereye hareket etmeden birkaç gün önce veda etmek için. Ahmet Emin beyi ziyaret ettiğim vakit bana aynen söyle dedi:

"— Sizinle şahsen meşeni olamadım. Ama hakkınızda istihbarat sofimizden iyi şeyler duydum. Eğer gazeteciliği meslek olarak seçecekseniz, döndüğünüzde sizi tekrar Vatana beklerim."

Ahmet Emin beyin bana gösterdiği bu alâka görülmemiş birşey değildi. Aynı alâkayı benden evvel ve benden sonra birçok gence göstermişti. Bundan iki yıl önce İngiltereden dönerken kendisine bir mektup yazarak vaadini hatırlattım. Hemen davetini tekrarladı ve daha o zaman, bugün sahip olduğunu küçük hisseye sahip değilken bana Vatanın yazı işleri müdürlüğünü teklif etti. Sonunu siz de blliyorsunus.

Bilmiyen veya anlaşılmayan tek şey, ailesiyle, yakınlariyle birlikte maddeten bir gazetenin ekseriyetine hâkim iken nasıl olup da çalıştırdığı gençlere, bize verildiği gibi imkanlar vermesi ve icabında "bu sizin selâhiyetiniz dahilindedir, bildiğiniz gibi yapın" diyebilmesi. Son derece tabiî olan bu işleri yapan bir başyazar yazık ki, bizim nesil tarafından dahi garipseniyor.

Bundan sadece iki üç gün evvel hâlen Cambridge'de okuyan 18 yağında bir öğrenci, mektupla Ahmet Emin beye müracaat etti. Bu genç, gazeteci olmak istediğini 'söyliyerek Ahmet Emin beyden akıl danışıyordu. Ahmet Emin bey büyük bir sevinçle çocuğa • cevap verdi ve hatta kendisini oradan yazılar yazmaya teşvik etti.

Türkiyede böyle bir, mektup yazılacak tek başyazar Ahmet Emin beydir ve Vatan, Ahmet Emin beyin sayesinde böyle mektuplar gönderebilecek tek gazete olarak devam edecek.

Hakkınız var: Kâğıdı, ilânı ve kârı düşünmeyen bir patronla..

Özean ERGÜDER -İstanbul

AKİS- "Ahmet Emin bey" böyle mektup yazılacak tek başyazar sayılamaz ama, insan olarak meziyetlerini biz his bir zaman münakaşa etmiş değilladir.'' Ahmet Emin "iyi adamdır ve özcan Ergüder son derece kadirşinastır.

gat ile Gaziantep arasında dolaşıp duracaklar ve seçimler vesilesiyle cereyan etmiş bir hâdisenin hesabını vermeye çalışacaklardı. Aynı durumda olan başkan da vardı ve onlar da yurdun başka taraflarında ay m neviden hareketler yüzünden muhakeme ediliyorlardı veya hapsedilmişlerdi.

Bu sırada, Büyük Mecliste orman suçlarının affi için yapılan teklif komisyondan kabul edilerek geçiyor ve umumî heyete geliyordu.

Dış Politika

Akıntıya Kürek

Geçen haftanın sonunda Arap Devletleri nezdindeki elçilerimizin An karada toplanması ehemmiyetisiz bir hâdise olarak gelip geçti. Dışişleri Bakanı Zorlu, elçileri evvelâ teker teker kabul etti. Sonra kırk beş dakikalık umumi bir toplantı yapıldı. Toplantıda Krallar Federasyonunun ve Birleşik Arap Cumhuriyetinin teşkili, Lübnan ve Suudî Arabistanın durumu gibi meseleler gözden geçirildi. Bu meşveretten sonra Yeni Sabaha inanılırsa, yeni bir Orta Doğu siyaseti takip edilecekti. Dışişleri Bakanlığını biraz tanıyanların bu duaya amin diyebilmesi elbette çok zordu. Maamafih Arap başşehirlerinde bulunan elçilerimizin -tabiî halkın nabzını yoklamayı akıllarına getirdilerse- görüşlerinin dinlenmesi iyi bir şeydi. Zira artık sâdece Sultanlar veya temsilcileriyle yapılan anlaşmalara veya başbaşa görüşmelere dayanarak bir dış siyaset tâyinine imkân yoktu. Bilhassa halk ve idare edenler arasında derin bir uçurumun bulunduğu bir cok Orta Doğu memleketinde, sadece idare edenlerin kelâmıyla yola çıkmak ancak hüsran getirirdi. "Adeta tek bir memleket gibi olduğumuz" Irakla olan münasebetler bu hakikati sayısız defa ortaya koymuştu. Irak. Kıbrıs isinde Birleşmiş Milletlerde aleyhimize rey verdiyse bu "iftirak" Nuri Sar idin Yunanlılara olan sempatisinden ileri gelmiyordu. Bunun sebebi, kudretlü Nuri Saidin bile. istihfaf ettiği Irak halkının tazyikinden çekinerek, diğer Arap memleketleri gibi rey kullanmaya kendini mecbur hissetmesin, de aranmalıydı. Irak petrolünün ancak bir Arap memleketinin toprağına akmasına müsaade ederim demesi de aynı tazyikin neticesiydi. Bir gün Nuri Said az çok babalık ettiği Bağdat Paktına da Allahaısmarladık derse, hayretten ağzımız acık kalmamalıydı. Halkın arzu etmediği bir siyaset takip eden memleketlerden böyle bir sürpriz heran beklenmeliydi. Nitekim halkın arzularına metelik vermeden Sultanlarla is görmeğe kalkan Demokrat Amerika, hiç beklemediği bir anda böyle tatsız bir sürprizle karşılaştı. Astığı astık kestiği kestik Suudun omuzlan üzerinde bir Orta Doğu siyaseti kurmaya çalışan Amerikanın güvendiği dağlara, Su-

ud haremine çekilme zorunda kalınca, kar yağıyordu. Suudi Arabistanın Birleşik Arap Cumhuriyetine katılmasa bile, Nasıra daha çok yaklaşacağından şüphe yoktu. Suudun dolar hazinesini, orduyu ve diplomasiyi yeminli Nâsırcı Emir Faysala Kaptırmasının, Krallar Federasyonunda da rahneler açacağı muhakkaktı. Velhasıl, Amerikanın halka dayanmayan siyaseti, hafif bir sam rüzgârı karşısında iskambil kâğıdından bir kule gibi yıkılabilirdi. Ayni şey Türkiye için de varitti. Acaba Arap Sultanları nezdinde bulunan elçilerimiz halk ve saray arasındaki gittikçe genişleyen uçurumu görebiliyorlar mıydı? Genç subayların, memurların, mühendislerin, üniversite talebesinin v. s... şeyhlerden, paşalardan nefret ettiklerinin farkında mıydılar? Sultanlara kucak açma siyasetinin, akıntıya kürek çekmek demek olduğunu anlamışlar mıydı? Bizim gibi NATO üyesi, Hıristiyan İtalya ve Yunanistana, müslüman kardeşlerimizin ne kadar yakınlık duyduğunu biliyorlarlar mıydı? Arap halkının Türkiye hakkındaki hislerini şeflerine duyurmaya cesaretleri var mıydı? Elbette ki yalnız onların anlaması kâfi değildi, daha yukardakilerin de lâf anlaması lâzımdı. Gelgelelim şimdiye kadar Orta Doğuda takip edilen siyasete bakılırsa ne saz çalanın, ne dinliyenin mevcut olmadığına hükmetmek gerekiyordu. Nasırla hudut komşusu olmamız bile. bir kıpırdama uyandırmamıştı. Yarın Hüseyini, Faysalı, Nuri Saidi seller götürürse, karşımızda dost olmayan milyonlarca Arabi ve Nasırı bulmak mukadderdi.

F. R Zorlu
Haftada bir Paris

Arap dünyasındaki temsilcilerimizin, rutinden sıyrılıp, keşfi hiç de zor olmayan bu hakikati görmeleri ve göstermeleri tatlı bir sürpriz olacaktı. Ama sürprizlerle karşılaşmanın lezzetine varan Dışişleri Bakanlığının, sürpriz yapmayı hiç sevmediği malûmdu.

Kimbilir, Orta Doğunun baş rollerden birini oynıyacağı yüksek kademeli toplantı bile, batılıların, bölgedeki siyasetinin 180 derecelik bir çark yapmasına sebep olarak. Dışişleri Bakanlığını yeni sürprizlerle başbaşa bırakacaktı.

Kıbrıs

Çıkmaz Sokakta Vals

Kıbrıs hakkındaki siyasî müzakereler başlayana kadar adada sükûneti muhafaza etmek için kendini acayip valsler yapmaya mecbur hisseden Vali Foot, bu hafta da bütün Türk basınının yıldırımlarını üzerine çekmekteydi. Hâlen, bir zamanların Makarios II siniri, meşhur papazdan daha tehlikeli bir adam olduğu yazılıyordu. Bilhassa EOKA nın yeniden işi azıtmasından çok korkan Sir Hugh, pum lara daha fazla taviz veriyordu. Ama bu tâvizler Rumları yatıştırmadığı gibi, haklı olarak Türklerin öfkesini artırıyordu.

Siyasi bir' hal çaresi bulunmadıkça da bu durum böyle devam edecekti. İngilterenin yeni müzakerelere Yunan seçimleri neticelenmeden başlıyamıyacağı muhakkaktı. Hele seçimleri muhalefet kazanırsa, masa başına oturabileceği bile şüpheliydi. Oturulursa bile, bol bol demagojik vaadlerde bulunan eski muhaliflere lâf anlatmak imkânı olmayacaktı. Savunma Bakanı Ethem Menderesin bir Alman gazetesine verdiği beyanata bakılırsa, Türkiyede en ufak bir yumuşama yoktu. Menderes, taksim fikri reddedilirse. Cumhuriyet Hükümetinin "Adadaki Türklerin korunması için icap eden bütün tedbirleri alacağını" söylüyordu. Vuzuh meraklısı muhabir dayanamayıp "Bu Türk filosunun Kıbrısâ gönderilmesi ve Türk birliklerinin adaya çıkması mı demektir" diye sordu. Aydınlı Savunma Bakanının cevabı hiç bir tereddüde yer bırakmıyordu: "Türkiye zarurî bütün tedbirlere tavessül edecektir." Merimua "Bütün" kelimesini büyük harflerle yazmış» tı..

Üniversite

"Poisson d'avril"

Bu haftanın başında Salı sabahı 01 den sonra İstanbulda en sık aranan telefon numarası hiç şüphe yok İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığına ait 22. 72 09 numara idi. Bu doğrudan doğruya Dekan Hıfzı Timurun odasına bağlıydı ve her çalışında telefona Prof. Timur bizzat çıkıyor, hemen hepsi ayni mahiyette olan suallere aynı cevabı veriyordu. "Birşey söyliyemivecegim."

Ethem Menderes
"İcap ederse..."

Profesörü arıyanlar gazete muhabirleriydi. Bir gün evvel yapılan bir toplantı hakkında malûmat istiyorlardı. Ama Timur, bunlara "birşey söyliyemiyeceğim" cümlesi haricinde tek kelime bile söylemiyordu.

Öğleye yakın saatlerde 22 72 09 numaralı telefon bir kere daha çaldı. Bu sefer telefon eden Timurun talebesi olduğunu söyliyen biriydi. Telefonla hocasını rahatsız edişinin sebebini şöyle izah etti: Kübalının ne zaman kürsüsüne iade edileceğini merak ediyordu. Bunu bizzat gelip Dekandan da sormaya cesaret edememişti. Ne kadar olsa talebeydi ve çekiniyordu. Ancak Dekanın bundan bir müddet önce söylediği 'Kübalı en geç Nisanın beşinde kürsüsüne iade edilecektir" cümlesinden cesaret alarak telefon etmişti. Acaba Kübalı kürsüsüne dönecek miydi? '

Dekan bu konuşmayı son derece yumuşak karşıladı. Gazetecilere verdiği ters cevabın aksine:

"— Çekinmenize hiç lüzum yoktu. Bunu, gelip sorabilirdiniz. Maamafih madem ki merak ediyorsunuz, önümüzdeki salı günü bana tekrar telefon edin" dedi.

Telefondaki ses, Dekanın bu sıcak alâkası karşısında biraz daha cesaretlenerek:

"— Acaba Salı günü ne söyliyeceğinizi öğrenebilir miyim?" diye

sordu.

Dekanın cevabı kısa ve kati idi:

"— O zaman, bakın doğru söylemişim diyebileceğim"

Gazetecilere hiç bir şey söylememekte ısrar eden Dekanı konuşturmağa muvaffak olan talebe -ki aslında becerikli bir muhabirdi- teşekkür ederek telefonu kapadı. Sonra da cebenden takvimini çıkararak hesap etti. Önümüzdeki Salı nisanın sekizi etmekteydi ve o gün İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi birinci sınıfında saat 11-13 arasında Esas Teşkilât Hukuku dersi Vardı. Profesör Hıfzı Timura Ufak bir "Bir Nisan" oyunu oynamış olan muhabir kendi kendine gülümsedi. Demek ki Kübalının 8 Nisanda kürsüsüne dönmesi kesinleşmişti.

"Aman doktor, canım doktor"

Profesör Hıfzı Tımurun Salı sabahı telefonda bu kadar sık aranmasının sebebi bir gün Önce bazı profesörlerle Başbakan ve Millî Eğitim Bakam arasında yapılan iki görüşmenin mahiyetinin tam olarak anlaşılmaması idi. Hatta öyle ki, bir kac büyük gazete bu görüşme haberini atlamıştı bile. Tabii ertesi sabah da bütün muhabirler Profesör Timura baş vurmağa başlamışlardı. Zira Prof. Tiımur daha önce verdiği bir beyanatta en geç Nisanın beşine kadar Kübalının kürsüsüne iade edileceğini söylemişti. Madem ki Martin son günü, Kübalı hâdisesine karışan bazı Profesörler hem Başbakan, hem de Millî Eğitim Bakam ile görüşmüşlerdi, elbette bu görüşmelerde Kübalı meselesi bahis mevzuu edilmişti. Muhabirler bu konuşmalarda ne gibi kararlara varıldığını öğrenmek istiyorlardı Ama doğrusu Pazartesi günü Vilâyette-Başbakanla görüşen Ekrem Şerif Egeli ile Kâzım İsmail Gürkan bu hususta hiç bir şey söylememişlerdi. Bilinen, toplantının iki saat kadar sürdüğü idi. Akşam ise meşhur dört kişilik "arabulucu" heyetten üç kişi Timur, Egeli vs Gürhan- Hilton Otelinin Lâlezâr salonunda Milli Eğitim Bakam Yardımcı ile iki saat kadar süren bir görüşme daha yapmışlardı. Bu toplantıda -ne hikmettir bilinmez- İstanbul Üniversitesi Rektörü ve dört kişilik "arabulucu" heyetin başkam durumundaki Profesör Ali Tanoğlu, hazır bulunmamıştı. Lâlezar salonunda iki saat kadar süren toplantıdan sonra muhabirler profesörleri tam dışarı çıkarlarken yakalamışlar ve neler konuştuklarını sormuşlardı. Prof. Kâzım İsmail Gürkan bu sualleri:

"— Çok ahbabça bir toplantı idi. Hem biliyorsunuz, ben Vekil Beyi tedavi ediyorum. Bu arada muayene de ettim" diye cevaplandırmıştı. Muhabirlerden biri dayanamamış:

"— Dekan Hıfzı Timurun da doktorluğu var mıdır." diye sormuş, Gürkan bu suale de:

"— Evet Hukuk doktorudur" cevabını vermişti.

Profesör Ekrem Şerif Egeli ise "Lâlezarda ne oldu?" sualini:

"— Lâlelere baktık, havaiyattan konuştuk" diye cevaplandırmıştı.

Millî Eğitim Bakanı Yardımcıya, "Kübalı ne zaman kürsüsüne dönecek?" diye sorulduğunda "belli değil" cevabı alınmıştı.

Neler konuşuldu?

Bütün bunlar olup biterken hâdiselerden en az haberdar olan, Bakanlık emrine alınmış olan Profesör Hüseyin Nail Kübalı idi. Kübalıya telefon edip, olup bitenler hakkında malûmat isteyenlere Kübalı:

Prof. H.N. Kübalı
Her gidişin bir dönüşü vardır

"— Ben birşey bilmiyorum, sizde yeni haberler var mı?" diyordu.

Pazartesi sabahı saat dokuzda Vilâyette yapılan ve Başbakanla iki doktor -ama tıp doktoru- Profesör arasında geçen konuşmada sözlerin ağırlık merkezinin, Üniversite meselesinden çok Üniversite Öğretim Üyeleri Yapı Kooperatifi arsası üzerine teksif edildiği sanılıyordu. Zira bundan iki hafta evvel Üniversite şerefine verilen ziyafette Başbakan Vakıflar Umum Müdürünü çağırtıp, yıllardan beri halledilemiyen arsa meselesini hâl için mukavele imzalatmasına rağmen İs bitmemişti. Eski İtalyan Sefaretinin arkasındaki milyonlarca değerindeki arsanın Üniversite öğretim Üyeleri Yapı Kooperatifine devri hususunda yeni zorluklar belirmişti. Pek muhtemeldi ki Prof. Egeli ve Prof. Gürkan vilâvette yapılan toplantıda bu güçlükleri Başbakana arzetmişler, manilerin bir an evvel kaldırılmasını istemişlerdi. Belki bu konuşma sırasında bir ara Kübalının durumu da bahis korusu edilmişti. Akşam üzeri Hiltonun Lalezar salonunda Millî Eğitim Bakanı ile yapılan toplantıda ise, her ne kadar "havaiyattan" bahsedildiği iddia ediliyorsa da, bu havaiyat arasına son zamanlarda iyiden iyiye havaiyattan bir mevzu haline gelen Kübalı mevzuunun da girdiği anlaşılıyordu.

"Poison d'avril"

Nisanın sekizinde pek mümkündü ki saat 11 - 13 arasındaki Esas Teşkilât Hukuku dersine girecek talebeler karşılarında kürsünün asıl hocası Kübalıyı bulsunlar. Yapılan temaslar ve konuşmalar bunu gösteriyordu. Ancak İktidar ileri gelenleri bu kürsüye dönüşün kendileri için Nisan ayını zehir eden bir hâdise mahiyetine bürünmesini istemiyorlar* dı. Kubalının kürsüsüne dönüşünün mümkün olduğu kadar âlâyişsiz ve nümayişsiz olmasını arzuluyorlardı. Hareketlerini de buna göre ayarlamışlardı. Kübalı kürsüsün» dönecekti. Dönecekti ama bu dönüş, talebeleri ve gazeteleri "kazanılmış bir zafer" sarhoşluğuna büründürmemeliydi. Bilinmeliydi ki Kübalı kürsüsüne dönmüşse, bu tıpkı Kübalının Celâl Yardımcının Bakanlığı emrine alınması gibi, üst makamlardan gelen bir emirle mümkün olmuştur ve bundan dolayı duyulması gereken his "muzafferiyet" değil, sadece "şükran" olmalıdır.

Bakırı

"Gülme komşuna.."

Bu haftanın başında Pazartesi sabahı Hürriyet gazetesini ellerine alanlar, birinci sayfanın eteğinde bir yere, iki ince siyah çizgi içinde sıkıştırılan rakamı görünce, gözleri fal taşı gibi açılarak durakladılar. Çok tutunmuş bir halk gazetesi olarak Hürriyet, yılјardanberi Babıâli de .tiraj liderliğini elinde tutuyordu. Bu liderliği tescil etmek istermişçesine de. her gün gazetenin birinci sayfasında, dip köşelerden birine, bir gün evvel kaç adet basıldığını yasmayı âdet etmişti. Bu rakam son zamanlarda ortalama olarak 240-250 bin arasında oynamakta idi. Ama Hürriyet geçen haftanın başında, son bir gayretle, bu tirajı birden bu güne kadar Türk basınında hiç bir gazetenin çıkarmadığı bir seviyeve -302630 rakamına çıkarmış ve âdeti olduğu vechile de "Hürriyetin dünkü nüshası 302630 adet basılmıştır" diye yazarak, kendisiyle rekabet etmeğe çalışan bazı gazeteleri adeta atlatmıştı.

Ancak Hürriyetin şahinleri. Türk basınının -gene kendilerine ait- en büyük tiraj rekorunu -biraz da kasıtlı olarak, egale ederken, bir daha bu derecede bir baskı sayısına -kâğıt tahsislerinde yapılan ayarlama yüzünden- erişemiyeceklerini biliyor-

lardı. Nitekim, 302 binlik dev tirajdan bir gün sonra Hürriyette siyah çerçeve içinde şöyle bir yazı neşredildi. "Hürriyetin baskısı tahdit edildi. Hükümetin kararı ile bugünden itibaren gazetemiz 75 biri adet eksik basılacak."

Bir sizden, bir bizden

Aslında tirajın tahdit edilmesi haberi, yalnız Hürriyete değil, bütün gazetelere şamil bir hükümdü ve İktidar "Basım yola getirme" kampanyasında kozlarından birini daha oynamıştı. Martın son günlerinde yayınlanan bir karaname, bütün gazetelerin tirajlarım tesbit için hükümete geniş selâhiyetler tanıyordu. Gerçi şimdiye kadar da İktidar adına işleri tedvir eden Devlet Bakanlığı istediği kadar kâğıt veriyor ve dola.: yısı ile gazetelerin yaşama şansını elinde bulunduruyordu ama, yeni çıkarılan kararname bu işi daha da sıkı kayıtlar altına alıyordu. Artık luğu Mili Korunma Mahkemelerinde alacaklardı.

Haber bilhassa Babıâlide geniş bir tepki yarattı. Bundan memnun olanlar da vardı, ziyan edenler de. Kâğıt kontenjanları tesbit edilirken Gazete sahipleri Sendikası müşaviri Naşit Hakkı Uluğ, Devlet Bakanlığı ilgililerine cidden büyük yardımlarda bulunmuş ve gazete sahibi olmadığı halde müşavirliğini yaptığı Gazete Sahipleri Sendikası adına, pek cok gazete ve mecmuanın tirajını tâyinde rol oynamıştı.

Vatanın 35 tonluk eski kontenjanı aynen muhafaza edilmiş, dolayısı ile de bu gazetenin 26-27 binden yukarıda baskı yapması önlenmişti.. Cumhuriyetin kontenjanı ise 106 tondan 120 tona çıkarılmıştı. Bir gazetenin ortalama ağırlığının 40-45 gram olduğu göz önüne alınırsa, buradan Cumhuriyetin tirajının ne olduğu da çıkarılabilirdi Cumhuriyet İstanetmekte olan bir gazete hemen aynı kâğıdı almakta devam ederse, elbette ki sevinecekti. Fazla kâğıt fazla para demekti. Varsın gazetelerde, hattâ vitrinlerde daha az görünsün.. Ne gam! Kâğıt kontenjan, ilân kontenjanı açığı kapıyorduk Kapamadığı açık, başkaydı ve işte o açık, o açık yok mu. gene de fena halde acıtıyordu.

Ancak, bu tirajları tesbit ameliyesinin üzerinden daha bir hafta bile geçmeden, ikinci bir İcra Vekillari Kararnamesi gazete sütunlarını bir kere daha kararttı. Tirajlardan sonra, evvelce tesbit edilmiş olan iade miktarları -her ihtimale karşı- hatırlatılıyordu: Baskısı 20 bine kadar olan gazete ve mecmualar için iade miktarı % 25. 20 bin ile 40 bin arasındakiler için % 20, kırk binden yukarı tirajlı gazete ve mecmualar içinse % 15 di. Bu kararnamenin tek yeni tarafı, gazetelerin girdisi çıktısı

Hürriyet
29
Orta Şark işi gözden geçirildi
Nisan ve haziran içinde pasif korunma tatbikatı yapılacak
15 ilâ 60 yaşındaki vatandaşlar 20 saatlik eğitime tâbi tutuluyor

Hürriyet Gazetesi
Tirajı traş edilen lider

bundan sonra hiç bir gazete ve mecmua, kendisine tahsis edilen kâğıdın haricinde, başka bir yerden kâğıt alarak bask yapamıyacaktı. Meselâ Vatan, şimdiye kadar kendisine tanınan 35 tonluk aylık kâğıt kontenjanına rağmen, başka kaynaklardan elde ettiği, bobinlerle, okuyucularının taleplerini nisbeten olsun karşılayabilmek için 40 bin civarında baskı yapıyordu. Yeni kararname bunu Önleyecekti. Vatana 35 ton kâğıt verildiğine göre, Vatan bundan sonra 26-27 binlik bir baskıdan yukarı çıkamıyacâktı. Diğer gazete ve mecmualar için de durum ayniydi. Tiraj İktidar ne kadar ' münasip görülse o kadar ' olacaktı. Nitekim Martın son günlerinde İzmit Kâğıt Fabrikaları Umum Müdürlüğünden gönderileh çiftçi imzalılı yazlarda, yeni baştan tesbit edilmiş olan kağıt kontenjanjarı gösteriliyordu. Bu kontenjan haricinde gazete basanlar, sobul gazeteleri içinde, yalnız mahiyeti itibariyle değil, gram olarak da en ağırlarındandı ve 45 gram geliyordu. Buna göre yapılacak bir hesap, bundan böyle Cumhuriyetin azami 86 bin 500 tiraj yapabileceğini ortaya koyuyordu. Akşamın kontenjanı 20 ton olarak muhafaza edilmişti. Halbuki Akşam kâğıt yokluğundan en çok şikâyet eden gazetelerden biri idi ve dışardan kâğıt temin ederek 20 bin civarında baskı yapıyordu. Ama bundan böyle o da Devlet Bakanlığımı} arzusu gereğince 12 bin civarında bir baskı ile iktifa edecekti. Hürriyetin ise 240-250 binlik baskıdan 75 bin adedini feda etmesi onun da tirajının uğradığı azizlik hakkında bir fikir verebilirdi. Milliyet için değişen bir şey olmamıştı. "Eski kontenjanı -120 ton- aynen muhafaza edilmişti.

Fakat ayarlamalardan memnun olanlar da yok değildi. Tirajı sukut hakkında, dilediği zaman, dilediği şekilde kontrollar yapabilmesi için: Devlet Bakanlığına geniş selâhiyetler tanınmasıydı.

Gazeteler ve mecmualar "yola gelme"leri yolunda "ilân fiatlarını indirme" tehdidi haricindeki son ihtar| larını da almışlardı. Üstelik kontenjanlar aylıktı. Yani mükafat ve mücazat bu zaman için kabildi. Ayaklar ona göre denk atılmalıydı. E

"Her gün 24 saat"

Bu haftanın sonunda Cumartesi günü İzmirde yayınlanan Demokrat İzmir Gazetesini ellerine alanla! "Her gün 24 saat" başlıklı bir fıkra bulacaklardı. Bu fıkranın yazar bundan bir yıl öncesine kadar De| mokrat İzmir okuyucuları ve İzmu çevresinde maruf, ama bir yıldan bel ri bütün Türkiyede tanınan Ziya Han han olacaktı.

Ziya Hanhan, geçen yıl yayınla dığı "İnsaf be paşam" başlıklı fık-

radan dolayı bir yıl hapse mahkûm olmuştu, 4 Nisan 1957 de girdiği hapishaneden ise, ancak bu yıl 4 Nisanda cezasını tamamlamış olarak akacaktı. Bu hafta cuma günü İzmir Cezaevinin kapısında arkadaşların kolları arasına atılacak olan, açık alınlı, kur saçlı, güler yüzlü, çelebi tavırlı son derece zarif avukat tabii sabık avukat, zira yediği bir allık . hapis cezası avukatlık sıfatının da kaldırılmasına sebeb olmuştur için yapılacak tek iş, yeniden gazetesine dönmek olacaktı. Ziya Hanhan, hapishanede geçirdiği bir yıl içinde boş durmamış, elinde kalan son mesleği için malzeme toplamıştı. Ekmeğini kalemiyle kazanacaktı: Gerçi, basın mesleğinde de bir yıllık mahkûmiyet bir takım tahditlere yol içiyor ve meselâ Ziya Hanhanın bir gazetede mesul müdürlük yapmasına imkân vermiyordu ama, yazı yazmak hakkı baki idi. Ziya Hanhan da bu hakkını kullanacaktı.

Demokrat tamir gazetesi, bir çok refikinin aksine, muharriri Ziya Hanhanın mahkûm olduğu günden tahliye edildiği güne kadar, bir an bile alâkasını eksik etmedi ve her vesile ile onu yad ederek okuyucu hafızalarındaki yerini muhafaza ettirdi. Hele şu son bir kaç haftadan beri hemen her gün birinci sayfasında Ziya Hanhanın 5 Nisanda yeniden aralarına katılacağını bildirerek, gerçekten büyük bir kadirşinaslık örneği verdi Gönül ne kadar arzu ederdi ki, diğer gazeteler de Demokrat İzmirin Ziya Hanhana gösterdiği vefadan ders algınlardı ve ayni vefayı kendi mensuplarına göstersinlerdi.

Adalet

Meraklı duruşmalar

Bu hafta Çarşamba günü Ankaradaki Toplu Basın mahkemesinin kapısını büyük bir kalabalık çevrelemişti. Kalabalığın ekseriyetini Hukuk fakültesinin talebeleri ve gençler teşkil ediyordu. Mahkeme, mutad veçhile Adil Güneşoğlunun başkanlığındaydı. Vakit sabahtı. AKİS ile ilgili bir davanın duruşması yapılacaktı. Davacılar Adnan Menderes, Nihad Erim ve Sefa Kılıççoğluydu.. Kendilerim Ankara Üniversitesinin Anayasa Profesörü Bülent Nuri Esen müdafaa ediyordu. Dara edilenler Metin Toker ile Yusuf Ziya Ademhandı Onların avukatları da Ankara Üniversitesinin iki eski mensubuydu: Prof. Turhan Feyzioğlu ve Doç. Muammer Aksoy. Suç konusu yazılar AKİS mecmuasında bıkmıştı. İkisi Kıbrısla alâkalıydı. Üçüncüsü Yeni Sabah gazetesinde yatılan bir toplantıdan bahsediyordu. Savcılık ayrıca Metin Tokerin, AKİS'in hakikî sahibi olduğunu iddia ediyordu. Evvelki celselerde Bülent Nuri Esen ve Basın savcısı görüşlerini açıklamışlar, AKİS'in mahkum edilmesini istemişlerdi. Çarşamba günkü celsede sadece Metin Toker bir konuşma yaptı. Son iki celsede bulunmamıştı, iddiaları sonradan okumuştu. Yazılar hakkındaki müdafaayı avukatları yapacaklardı. Fakat Avukat -Profesör ve Basın Savcısı mecmua olarak AKİS hakkında "hakikaten yakışıksız ve aynı derecede esassız" ithamlarda bulunmuşlardı. Kısaca cevaplandırmak istediği buydu.

Ziya Hanhan
"İnsaf be Paşam!"

Metin Toker
"Bir *saf adam!"*

Sahiplik hikâyesi

Metin Toker sözlerine şöyle devam etti:

"— Basın Savcısı iddianamenin büyük kısmım mecmuanın hakiki sahibinin ben olduğum hikâyesine tahsil etmiş. Basın Savcısı muhterem mahkemeniz vasıtasıyla akla gelebilecek. bütün tahkikatı yaptırttı. Hattâ muhterem mahkemeniz Kaza noterlerine varıncaya kadar bir çok notere tezkere yazarak bir gizli mukavelenin bulunup bulunmadığını sordu. Gelen cevaplar dosyadadır. Ve hepsinde, satış muamelesinin kusursuz olduğu belirtilmektedir. Bunun üzerine Basın Savcısının iddianamesinde ileri sürdüğü şu olmuş: Satışın hukuki ve kanuni bütün formalitesi tamdır, ama, işte. Metin Tokerin mecmuasini sattığı zatı benim gözüm tutmuyor! Basın savcısı kusura bakmasın, hatâ ettiğimi anlıyorum, inşallah ' elimde satacak başka bir mecmua olursa evvelâ gider, kendisinden, gözünün kimi tuttuğunu sorarım."

Basın hürriyeti

Metin Toker müteakiben iddia sahiplerinin basın hürriyeti anlayışına geçti ve dedi ki:

"— Mecmua olarak AKİS'e ve basın hürriyetine gelince.. Basın hürriyeti anlayışında Ankara Üniversitesi Profesörünün Ankara basın savcısıyla tam bir mutabakat halinde bulunduğu ortaya çıkıyor. Tebrik ederim. Ama ifadeye mecburum ki, her ikisi de yanılıyorlar ve basın hürriyetim ortadan kaldırmak isteyenlerin çok eski, ziyadesiyle bayat ve artık klasikleşmiş iddialarım tekrarlamaktan başka şey yapmıyorlar. Sayın profesörün AKİS'in şahıslarla uğraştığı için suçlu sayılması gerektiği tezi sadece sevimli bir saçmadır. AKİS stilindeki bütün mecmualar dünyanın dört bir tarafında şahıslardan bahsediyorlar. Şahıslardan bahsetmeden gazetecilik yapılır mı ve dört kişinin bir araya gelip yemek yemesi şahsiyet sayılabilir mi? Doğrusu, biri çıksa da benim şahsım hakkında yanlış olmayan herhangi bir hususu edep dairesinde yazsa niçin çileden çıkacağını aklım katiyyen almıyor. Sayın profesörün Amerikan ve İngiliz basını hakkındaki fikirleri tamamile yakıştırmadır. Verdiği misallerin istisnasız hepsi, verdiği şekilden başka şekillerdedir. Bir İngiliz mahkemesi meşhur üç sosyalist liderin tanklar gibi içki içtiğini yazan mecmuayı mahkûm etmiştir ama, bu mecmuaya evvelâ ispat hakkı tanımıştır. Mecmua sosyalist liderlerin tanklar gibi içtiğim yazdığı için değil, sosyalist liderler tanklar dibi içmedikleri halde "tanklar gibi içtiler" dediği için mahkûm edilmiştir. Bir Anayasa profesörü aradaki farkı anlamaz mı ? Niçin huzurunuza gelip te hakikatleri, olduklarından başka türlü göstermiye çalışır? Basın hürriyeti anlayışı da Amerikada, sayın üstadın dediği gibi olmaktan çok uşaktır.

TIME ve TÜRK BASINI

Meşhur TIME mecmuası 31 Mart 1958 tarihli sayısında Türk basınıyla alâkalı olarak aşağıdaki yazıyı neşretmiştir:

Türk gazetelerinin dedikodu sütunlarında geçen hafta, yüksek sosyetenin hareketleriyle alakalı zevkli haberler yerine kısa ve kuru bir açıklama neşredildi: "Türk gazete sahipleri sendikasıyla varılan mutabakat üzerinde dedikodu sütunlarımızı kaldırıyoruz." Yasak, gazetecilerin kendi kendilerine verdikleri bir karar gibi gösteriliyorsa da aslında, bunu ilham eden bizzat Adnan Menderesten başkası değildi. Anlaşıldığına göre bu sütunların muharrirleri eski bir Türkiye güzelinin, Başbakanın karısının da kuzini olan İzmir Belediye başkanıyla evlenmesi hâdisesine lüzumundan fazla mübağalâlı bir ehemmiyet atfetmişler, üzerinde çok durmuşlardı. Bu arada gazeteciler, bahtiyar çiftin İkameti için İzmir Belediye Meclisinin, "kendiliğinden", deniz kenarın-, daki bir apartmanın kira bedelini ödemeyi üzerine aldığını bildirmişlerdi.

Bu neviden fıkralar, gazetecilerin hükümeti veya hükümet azalarını tenkit ettikleri için hapsedildikleri bir memlekette, Türk gazetecilerine Menderesi ve onun iktidardaki Demokratlarını şeytanca iğneleyebilmek için kalan ender imkanlardan birini teşkil eder. Fakat görür ; nüşe göre Adnan Menderes, bunu bile çok saymakta ve eline, basına indirmek üzere ne kadar sopa geçirirse geçirsin kâfi bulmamaktadır. Geçen kasımda.... bütün gazete malzemelerini kontrol etme yoluna müracaat etmişti. Gazeteler gazete kâğıdını doğrudan doğruya ithalden menedilmişler ve böylece. Türkiyedeki kâğıt fabrikalarını işleten hükümetin eline bakar hale getirilmişlerdi.. İstanbul da çıkan müstakil *Cumhuriyet* iki veya üç günlük kâğıt stokuyla bırakılmıştı ve bu gazetenin idarecilerini asılı duran bir Damokles kılıcının altına sokmuştu. Muhalefetin *Ulus* gazetesinin normal ihtiyacının ancak beşte biri verilmiş ve gazetenin tirajı 190 binden 20 bine indirilmişti. Gazetenin naşiri Kasım Gülek "Benim kâğıdımın tamamını keserlerdi, fakat Atatürk tarafından kurulmuş olan gazetenin mahvını niçin istediklerini izah güç olurdu." demektedir.

Menderesin daha yeni bir buluşu, bütün gazete ve mecmuaların ilânlarını kontrol edecek bir teşekküldür. Hân sahipleri ilâhlarını bu teşekküle vermek zorundadırlar ve Devlet Bakanı Emin Kalafat bunları istediği mevkuteye tahsis etmektedir. Bu teşekkül şimdiye kadar, arzu edildiği veçhile işliyememiştir; bazı ilân sahipleri ilânlarının kendi seçtikleri neşir organlarında çıkması hususunda ısrar etmektedirler. Fakat eğer Türk naşirleri hükümetin yeni sopasının kudreti bahsinde bazı şüphelere sahip bulunuyorlarsa sadece 33 yaşındaki Metin Tokerin vaziyetine bakmaları kâfidir. Geçen sene Toker TIME stilindeki aktüalite mecmuası *AKİS'te* bir hükümet mensubunu tenkit ettiğinden dolayı hapiste yedi ay geçirmişti. Yeni ilân şirketi faaliyete geçtiğinde kendisine ayrılan ilan kontenjanı, hiç ilân almamak oldu.

AKİS stilindeki bir gazete size takdim ettiğim bir yazıyı serbestçe yazabilmektedir, zira bahis mevzuu olan Devlet Başkanının, yani umumî hayatta vazife almış bir zatın zevcesidir. Mrs. X'in değil. Bu yazının çıktığı ve AKİS stilindeki mecmuaların en meşhuru olan Time hakkında Amerlkada hiçbir Bülent Nuri Esen çıkıp davacı olmamıştır. Görülüyor ki basın hürriyeti anlayışında mutabakat halinde olan sadece ve sadece Ankara basın savcısıyla Ankara Üniversitesi Anayasa hocasıdır."

Güzellik kürü

Metin Tokerin mahkemeye verdiği yazı, Mamie Eisenhower'in güzellik kürüne aitti. Time'in verdiği tafsilât şuydu:

"Maine Chance (Arizona) daki bir güzellik kurumu, bir kaç gündür, ağaçlar arkasına gizlenmiş iri kıyım adamlar tarafından gözetleniyor. Sebebi: Mamie Eisenhower burada güzellik kürü yapıyor. Binanın etrafında, sıralama nöbet tutan yirmi polis var: altısı emniyet ajanı, al" tısı Arizona motosikletli polis birliğinden, sekizi de Maricopa bölgesine bağlı şerifler.

Mamie, yedi odalı mavi pancurlu bir köy evinde oturuyor. Odasının duvarları pembe kâğıtla kaplı. Buraya gelmek i can Eisenhower'in özel uçağı "Columbine III"e binmesi Demokratlar tarafından acı acı tenkid edildi.

İnsan parayla, güzellegebilecek olsa, Mamie'nin yakında dünya güzeli olarak karşımıza çıkması gerekir: güzellik kurumuna haftada tam beş bin lira ödüyor. Her sabah, kahvaltı tepsisinde, greyfrut ve kahveden başka, o gün her yarım saatte bir ne yapacağını gösteren bir cetvel de bulunuyor.

Mamie güzelleşmek için çeşitli sıkıntılara katlanırken, polisler gelip gidenleri kolaylıkla gözetliyorlar. Fakat, Mamie yüzme, havuzuna gidince, işler çatallaşıyor: kötü niyetli bir kişi burada Mamie've kolaylıkla saldırabilir. Bunu önlemek için , ağaçların arkasına sinen G'Man lere havuza giren güzel kızları seyredalmamaları, muhtemel bir "İmdat" çağırısını zamanında duymak için kulak kabartmaları sıkı sıkı tembih edilmiş"

Demokrasi - Kakokrasi

Metin Toker sözlerini söyle bitirdi:

"— Sayın Bülent Nuri Esen beri mahkûm ettirmek için İngilterede veya Amerikadan asılsız misaller aramaya mecbur değildi. Hele AKİSİ sarı basının bir organı gibi göstermeye çalışması son derece yakışıksızdır. Sarı basın diye şantaj yapan basına derler. Ümit ederim ki sayınca vukatın kelimeleri fikrini aşmıştı Ama üstat beni herkesin kendisini hak vereceği şekilde pekâlâ mahkûm ettirmeye çalışabilirdi. Başta be hepimiz o takdirde kendisini alkışlardık. Bülent Nuri Esen diyebildiki: "Bu Metin Toker, kendisini demokrasi rejiminde yaşıyor samyor.

Prof. Dr. B. N. Esen

"Ben vaktiyle demiştim, canım

Ben senelerce evvel rejimimizin mokrasi, değil, kakokrasi oldugu söyledim. Nitekim o rejimin ica rina uydum da. Bakıma, hangi de yi müdafaa ediyorum, şimdi. Bir kokraside Metin Tokerin ya bal gibi suçtur ve bir kakokra AKİS'e yer yoktur. Akıllarının na gelmesi, hayallerden ayılmala rı için bunları cezalandırınız.'' yın profesörün bunu yapacak cübbesinden, basın hürriyetinden sarı basından bahsetmesindeki bi anlamak bence mümkün değil

Bülent Nuri Esen sessiz Dinleyiciler iki tarafa bakıyor Metin Toker yerine oturdu. H karan tebliğ etti: Prof. Turhan zioğlu ve Doç. Muammer Aksoy esas hakkındaki müdafaalarım bilmeleri için duruşma 18 Nisan günü saat 15.15 e bırakılmıştı.

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler?

- X L -

Temiz TOLGA

Demokrasi kelimesi, "Demos - Kratos" aslından gelir ve halk hakimiyeti, halkın kendi mukadderatına kendi hâkim olması mânasını tazanımun eder. Demokrasi aynı zamanda hürriyetin de müteradifidir. Nasıl ki bir fert kendi mukadderatına hâkim olduğu ve dilediği şekilde hareket edebildiği zaman hür telâkki ediliyorsa; bir millet te kendi iradesiyle hareket ettiği takdirde hür demektir. O halde kendi hakimiyetini bizzat istimal eden bir millet demokratik rejim içinde yaşıyor neticesine varmak iktiza eder.

Klâsik demokrasinin bazı temel prensipleri vardır: Temsilî sistem, fertlere mümkün olduğu kadar geniş hürriyetler tanımak, bu hürriyetleri tesbit edip idare edenlerin kudretlerini bu temel hürriyetlerle mukayyed" kılmak gibi.. Bir hükmî şahsiyet olan milletin kendi kendini idare etmesi temsilcileri vasıtasıyla olur. Biz buna temsili sistem diyoruz, Temsili sistemin mahiyeti hakkında sayfalar dolusu yazı yazmak mümkündür. Fakat, mevzuumuzun dışına çıkmamak için burada basit bir tarifle yetiniyoruz. Temsilciler, milletle aralarında mün'akid bir akit gereğince, İş başına gelirler. Bu akdin adı Anayasadır. Anayasa, devletin esas organlarının vazife ve selâhiyetlerini tesbit eder. Diğer taraftan, anayasada derpiş edilen idare edenlerin kudretleri üzerine mevzu tahditler ferdî hürriyetleri teminat altına almak zamanında olup; gerek fert ve gerekse çoğunluk diktatoryasına mâni olmak gayesini istihdaf eder. O halde bundan şu neticeyi istihraç etmek icabeder ki, demokratik rejim içinde yaşıyan milletlerin bu rejimin muhafazasına en büyük âmil anayasadır. Her şeyden evvel anayasayı teminat altına almak lâzımdır. Anayasa, milletle temsilciler arasında aktedilmiş bir akittir, dedik. Böyle olunca, akitlerden biri olan idare edenler bu akit hükümlerine mugayir kararlar aldıkları takdirde ne olacaktır? Anayasaya mugayir kararlar demokrasi prensiplerine mugayir kararlâr değil de nedir? İşte, temsilcilerin anayasaya münafi kararlarını ani antidemokratik kanunları muakabe edebilecek bir merciin ihdası arnret olarak karşımıza çıkar! Her anayasada anayasa hükümlerinin hiç bir şekilde ihlâl edilemiyeceği derpiş edilmiştir. Meselâ Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzu ele alalımı 103. Madde "Teşkilâtı Esasiye Kanununun hiç bir maddesi, hiç bir sebep ve bahane ile ihmal veya tatil olunamaz. Hiç bir kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununa münafi olamaz." der. Evet, olamaz... Fakat olduğu takdirde netice ne olacaktır? Misal olarak aldığımız anayasamızda bu husus mühim bir eksikliktir.

Şimdi şöyle söyleyebiliriz: Bir millet, demokratik rejim içinde yaşamağa azimli ise idare edenlerin akde vefa gösterip göstermediklerini mutlaka takip etmelidir. Her şeye tekaddüm eden ve en mühim şart bu dur. Anayasaya münafi kararlar alan bir hükümeti çekip başından atmalıdır. Bunu yapabilmek için de dürüst seçim, gizli oy, aleni tasnife riayet, yani kısaca milletin istediğini iktidara getirebilme kudretine sahip olması lâzımdır. Derhal ilâve edelim ki, bir milletin, iktidarın aldığı antidemokratik kararları görebilmesi, sezebilmesi ve derhal intikal edebilmesinde kültür mühim rol oynar. Millet demokrasinin hakiki mânasını bilmelidir. Şuna inanmalıdır ki, meselâ bütün fertlere sadece siyasî hak tanımak demokrasi rejimi ile telif kabul etmez! Bütün fertlerin sadece müsavi muameleye tâbi tutuldukları bir rejim demokrasi değildir! Cahil daima münevvere tabidir. Esasen tâbi olmak mecburiyetindedir. Fakat, bir memlekette münevver zümre ekaliyette kalıyorsa o millet diktatoryaya gitmeğe mahkûmdur. Öyleyse kültür müesseselerine âzami itinayı göstermek ve bu müesseselerin en üst kademesi olan üniversiteye muhtariyet tanımak lâzım gelir. Üniversite bir ilim yuvasıdır. Bu kutsal yuvada gerek talebe ve gerekse öğretim üyeleri ilim neyi emrediyorsa onu yapmak, söylemek, yazmak mecburiyetindedirler. Mani olmak ise İlmi katletmektir, cinayettir!..

Demokrasi rejimi içinde yaşamağa azimli milletler iktidara getirecekleri bir siyasi partinin programı üzerinde titizlikle durmalıdırlar. Her partinin kendine göre bir gayesi, programı ve bunları dercet-t.iği bir ana nizamnamesi vardır. Millet iktidara getirmek istediği partinin porgramını iyice tetkik etmeli ve anlamalıdır. Program ve gayenin sarih olarak demokrasi prensiplerine mugayereti bir yana, ruhen dahi aykırı olan bir program asla tasvip edilmemelidir Laik bir program daima en üstünüdür. Çünkü dinin politikada istismar edilmesinin iras ettiği zararları biz Türk Milleti acı bir şekilde müşahede etmişizdir. Parti programında, üstünde durulması icabeden en mühim unsurlardan biri de o partinin takip etmek istediği iktisadî politikadır. İktisat ilmine aykırı bir iktisadî politika memleketi mahva sürükler. Bilhassa bugün, iktisat, milletlerin mukadderatı üzerinde herşeye tekaddüm eden bir âmil olarak önümüze çıkmaktadır, İktisadî durumu bozuk bir millet bu durumu düzeltmediği takdirde hürriyetini kaybetmeğe mahkumdur. Derhal kaydedelim ki, hükümetin iktisadî politikasına eğer millet yardımcı olmazsa o politika ne kadar ilme istinat ederse etsin, yine istenilen netice elde edilemez. Spekülâsyon ve karaborsa gibi hareketlerle mücadelede milletin karakteri mühim rol oynar. Millî menfaat şahsî menfaate hâkim olmalıdır. Hükümetin alacağı zecrî tedbirlere millet yardımcı olmalıdır. Para değerinde ve Hatlarda istikrar, o millet için optimum bir istihsal temin etmek; istihsali arttırmağa matuf yatırımlar yapmak ve sermayeyi âtıl bırakmamak icabeder. Bilhassa geri kalmış milletler istihsali arttıracak yatırımlar yapmalı ve bu hususta müteyakkız davranmalıdır. Çünkü kalkınma ancak istihsalin artması ile mümkündür. Hükümet aynı zamanda milleti, içinde bulunduğu iktisadî durum hakkında tenvir etmelidir. Eğer bir memlekette hakikaten bir iktisadî buhran varsa ve hükümet bunu milletten gizleyip parlak sözlerle onu oyalıyorsa bu hareket fayda değil bilâkis zarar tevlid eder. Çünkü hükümetin, milletin yardımı ile iktisadî politikasını yürütebileceğini yukarıda söylemiştik.

Yazımızı şu sözle bitirelim: Hata küçük dahi olsa hürriyeti selbedebilir ve mücâzâtı bir diktatorya olabilir.

Piyasa

Hayra alâmet değil

Tahsis ve tevzi meselelerini tanzim etmek için yeni bir teşkilat kurma işi, doğrusu hiç uğurlu başlamadı. Kira kararın geçen haftanın sonunda Resmi Gazetede neşredilmesinden bir gün evvel, teşkilâtın bel kemiğini teşkil eden Amerikalı mütehassıs John, P. Havener'in ölüm haberi geliyordu. Mr. Havener yeni sistemin babasıydı. 1956 sonbaharında memleketimize gelerek Odalar Birliği adına "sınaî tahsisler ve tevziat" mevzulu bir rapor hazırlamıştı. Rapor, gerek Türk Hükümeti, gerek Amerikan Yardım Heyeti tarafından çok beğenilmişti. Bunun üzerine mütehassısa hazırladığı reformu bizzat sahneye koyması teklif edilmişti. Bu teklife "okey" diyen Havener, 6 Mayıs 1957 de tekrar Türkiyeye gelmiş, kâğıt üzerinde yazdıklarım hakikat haline getirmek için çalışmalarına başlamıştı. 1146 sayılı son koordinasyon kararı esas itibariyle onun eseriydi. Havener bu kararla kurulan teşkilâtta müşavir olarak çalışacaktı. Onun bu beklenmedik ölümü, herhalde henüz kâğıt üzerinde bulunan teşkilâtın neşvü nema bulmasını az çok aksatacaktı. Bu hiç de hayırlı bir başlangıç değildi. Yeni bir ecnebi mütehassısın getirilmesi zaman isteyen bir işti. Onun arap saçına dönen tevziat işlerini sökebilmesi ve Türkiyenin havasına, suyuna, bilhassa idari zihniyetine alışabilmesi için çok zaman geçecekti. Yeni reformun bu kadar bekletilmeye tahammülü yoktu. Havener'in yokluğunu hissettirmeme işi, herhalde Ticaret Bakanlığı Müsteşarlığına tâyini bir hâdise yapılan Odalar Birliği Genel Sekreteri Cihat İrene düşecekti. Zaten Havener de ancak Cihat İrenin yardımları sayesinde çok beğenilen raporunu hazırlayabilmişti.

Yalman Ferahlığı

İrenin tâyini Vatan gazetesinin akıncı ruhlu başmuharririne periyodik coşkunluklarından birini yaşamaya fırsat verdi. Vatanda "İren geldi, dertler bitti", "O başaramazsa kimse başaramaz" mealinde yazılar çıkıyordu. Manşette reformun -yani İrenin tâyininin- ferahlık yarattığı bildiriliyordu. Doğrusu bunlar şahsa tapmanın son derece demokratik mi" salleriydi. Bu sahsa tapma örneği İKA ajansını pek kızdırmıştı. Ajans, "Ticaret Vekâletinde münhal bulunan müteşarlık vazifesini tedvire bir şahsın tâyini gibi normal bir hâdiseyi bir gazetenin daha vukuundan önce manşetlerinde ve başmakalelerinde bir politika, mevzuu olarak ele almasını" şiddetle tenkid ediyordu. Sanki bu yazılarla "Ancak hükümetin tâyin, tesbit ve idare edebileceği iktisadi ve ticarî politikayı, sadece bir devlet memuru olarak vazifelendirilen bir şahsın empoze ettiği" intibaı uyandırılmak isteniyordu. Ajans bu "Akıncı neşriyat'ın esbabı mucibesine de vakıf olduğunu ihsas etmekten çekinmiyordu. Ama baklayı şimdilik ağzından çıkarmayı uygun bulmuyordu.

İdari zihniyet bakımından, amme hizmeti görmekle beraber ne de olsa tüccar ve sanayicilerin temsilcisi olan bir kimsenin mühim bir memuriyete getirilmesi Türkiyede alışılmamış bir yenilikti. Ticaret Bakanlığının Odalarla sıkı işbirliği yapmasına rağmen, memur ve tüccar arasında mesafe bulunması yerleşmiş bir an'aneydi. Aynı zamanda memur ve tüccarın temsilcisi olmayı bir çok hukukçu da herhalde kolay kolay anlıyamıyacaktı.

John F. Havaner
Dayanamadı!

Amerikada memurla işadamı arasında bir fark gözetiliyor muydu sanki? Ama Türkiyede idari an'aneye aldırış etmeden, mühim bir mevkie dışarıdan adam getirilmesi için herhalde mühim sebepler olmalıydı. Ticaret Bakanlığının işleri iyi yürümüyordu, İktidar da işlerin bozukluğunu, itiraf etmese de, nihayet anlamıştı. Zaten Bütçe müzakereleri sırasında komisyonda Ticaret Bakanlığına en sert hücumları yapanlar D, P. milletvekilleri değil miydi? Aslı var yok, bir sürü dedikodu kulaktan kulağa dolaşıyordu. Eh, bizde de işler sarpa sarınca bir tek adamdan medet ummak âdetti. Bu durumda dürüstlüğü ve ehliyeti ile tanınan Cihat İrenin kolları sıvamaya davet edilmesine şaşmamalıydı. Bizzat Başbakan, Odalar Birliği Genel Sekreterinden, bu vazifeyi kabul etmesini rica etmişti. İrene böyle bir teklif bir buçuk sene evvel de yapılmıştı. Ama o zaman İren, Birliğin reorganizasyonuyla meşgul olduğunu ileri sürerek, teklifi kabul etmemişti. Simdi Birliğin işleri yoluna girmişti. Genel Sekreterin elikolu daha serbestti, Yalnız İrem biraz tanıyanlar, böyle bir sebep için kendisini bekliyen vazifeye hayır demiyeceğinden emindiler. Herhalde birbuçuk yıl evvel bütün yıldırımları üstüne çeken bir vazifenin reddi için daha mühim sebepler olmalıydı. Birbuçuk yıl evvelki "hayır"ın bugün, "evet" haline gelmesi de, herhalde İrenin "bazı şartlar"ın değiştiğine kanaat getirmesinin neticesiydi. Nitekim İren büyük bir şevkle isine başlamış, yem tevzi ve tahsis teşkilâtının hazırlanmasında Havenerle birlikte büyük bir rol oynamıştı. Bir Temmuzda faaliyete geçecek Teşkilâtın hazırlıkları onun gayretiyle hemen hemen tamamlanmıştı.

Yeni teşkilât

Tahsis ve tevzi işlerini tanzim etmek için kurulması kararlaştırılan teşkilât, teknik bakımdan çoktanberi gerçekleştirilmesi gereken yerinde bir teşebbüstü. Tevzi ve tahsis işleri mizah mevzuu olacak kadar çapraşıktı. Tevziat biribirinden haberi bulunmayan bir sürü merdi tarafından yapılmaktaydı. Çimentoyla Nafıa Bakanlığı, gübre Ve traktörle Ziraat Bakanlığı, röntgen filmleriyle Sağlık Bakanlığı v. s... uğraşmaktaydı. Mercilerin sayısı on parmakla sayılamıyacak kadar artmıştı. Et ve Balık, Fiskobirlik, v.s.. gibi teşekküllere faaliyetleriyle hiçbir ilgisi olmayan kalay, demir, kauçuk gibi tahsisler yapılıyordu. Bu durumda hangi kapıya baş vurulacağını tâyin etmek çok güçtü. Sistemsizlik neticesi olarak maddelerden birinin yokluğu yüzünden istihsal dururken, lüzumsuz maddeler yığılmaktaydı. Tevzi esasları da dağınıktı. İdarî selâhiyetlerin dağılması, dolayısıyla, ihtiyaç, istihlâk ve kapasiteye dair bilgi illere göre değişmekteydi. Bu sebepten, bulunduğu vilâyete göre imalâtçılar farklı muameleye tâbi tutulmaktaydı. Şimdiki sistemin kusurları sayılmakla tükenmeydi. Bu mevzuda, feryat ve figanda divan şairlerine taş çıkartacak bir edebiyat mevcuttu.

İşte yeni sistem bu karşılığı bir çekidüzen vermek gayesini güdüyordu. Tahsis ve tevzi yapan Bakanlıkla, rın herbirinin başka bir türkü çağırmasını önlemek için, onların üstünde Başbakanlığa bağlı bir teşkilât kuruluyordu. Tepede Ticaret, Sanayi ve Başbakanın tâyin edeceği bir. Devlet Bakanından müteşekkil üçlü bir kurul vardı. Kurul tahsis ve tevziatın koordinasyonu ve sevktı idaresiyle vazifelendirilmişti. İktisadî Bakanlıkların temsilcilerini, umum müdürlerini ve Odalar Birliği Genel Sekreterini toplayan bir komite ku-

rulun yardımcısıydı. Tahsis, tevzi, tedarik programlarının tetkiki işi komiteye düşüyordu. Tevziattan faydalanan Bakanlıkların ve iş adamlarının temsilcilerinden müteşekkil bir istişare heyeti de, kurulun veya komitenin isteği üzerine tahsis ve tevzi muameleleriyle ilgili hususlarda- görüşlerini bildirecekti. Teşkilâtın büro işlerim yürütmek üzere bir de daire kuruluyordu. Yeni teşkilâtın mas raflarının bütçeden ödenmesine nedense lüzum görülmemişti. Ama tahsis ve tevzi teşkilâtı, paradan yana herhalde sıkıntı çekmiyecekti. Tahsis ve tevzi edilecek kıymetlerden alınacak yüzde iki hisse bereketli bir hususî hazineydi. Tevzie ve tahsise **tabi** maddelerin seçilmesi, tevzi esasları, tevziatın kimin tarafından yapılacağı yeni teşkilât tarafından tâyin edilecekti: bu hususta gerekli **bütün** malûmatı istiyebilirdi. Teşkilâtın yeni baştan istatistikler hazırlaması gerekecekti. Odalar Birliğinin şimdiye kadar yaptığı çalışmalar herhalde işleri nisbeten kolaylaştıracaktı. Büronun şimdiden 200 kişilik bir personelle çalışmaya başlamayı düşünmesi yapılacak işin vüsatini gösteriyordu. Tevzie tâbi maddeler taleplerinin nisbi ehemmiyetlerinin tesbitine teşkilât selâhiyetliydi. Bu malların ithal veya kullanılmasını men veya tahdit edebilirdi. Teşkilâtın bu selâhiyeti son derece mühimdi.

Pusulasız gemi

Yokların tek elden tanzimi iyi bir şeydi. Teşkilâtın Başbakan!ığa bağlanması da isabetliydi. Birçok bakanlığı ilgilendiren işlerin koordinasyonu ancak bu kademede mümkündü. Böyle bir teşebbüse girişmekte geç bile kalınmıştı. İhtiyaçlar ortaya çıktıkça şu veya bu, tevzi işleriyle vazifelendirilmişti. Mevcut anarşi böyle doğmuştu. Sonra işlerin ehil ellere devri tevziatın daha rasyonel bir şekilde yapılmasını mümkün kılacaktı. Muhtelif gecikmeler ve beceriksizlikler yüzünden imalâthanelerin beyhude yere kapalı kalması bir dereceye kadar önlenecekti. Yalnız "akıncı ruhlu" başyazar gibi fazla hayale de kapılmamak lâzımdı. Yokların biraz daha âdil ve verimli bir şekilde tanzimine çalışılması elbette -ki ferahlık doğurmazdı. Bahis konusu olan, şerri ehveni şer kılmaktı. Bundan başka, kâğıt üzerinde en isabetli tedbirlerin muhtelif tazyikler altında Nasreddin Hocanın kuşuna dönmesinin memleketimizde çok rastlanan bir hâdise olduğu unutulmamalıydı. Herşeye rağmen işini yürütme zihniyetinin iktisadî devlet teşekküllerinde bile ne kadar yer ettiği hatırlanmalıydı. Ancak Başbakan, kendisine bağlı olan teşkilâtla yakından meşgul olursa, bu mahzur belki az çok önlenebilirdi.

Yeni teşkilâtın döviz işlerinde söz sahibi olmaması da bazı güçlükler doğurmaya namzet görünüyordu. Bazı maddelerin darlığının hissedilmesi nihayet döviz kıtlığının neticesiydi. Döviz komitesi ile yeni kurulan kurul ve komite, sinelerinde hemen hemen aynı şahısları toplasalar bile idari tecrübesi olan kimseler dövizlerin kullanılması hususunda iki teşekkül arasında görüş farkları ortaya çıkmasından korkuyorlardı. Maamafih en mühim mesele yoklara rağmen arzu edilen maddelerin istihsalinin ve do* layısı ile yatırımların yürütülmesiydi. Bunun için de muhtelif istihsal sektörlerine ve ithalâta prioriteler tanımak zaruri idi. Fiili sarfiyat veya kapasite bu hususta asla iyi bir rehber olamazdı. Prioriteler ancak bütün memleket iktisadını kaplayan ve nereye gidildiğini tâyin eden bir plânın ışığı altında tesbit edilebilirdi. Amerika ve İngiltere gibi memleketler bile İkinci Dünya Harbi sırasında

Cihat tren
Pusulasız gemiye kaptan oldu

tevzi usulüyle beraber derhal plânlı bir iktisat düzenine girdiler. Bu, tevzi sisteminin mantıki bir neticesiydi. Ne var ki Türkiyede İktidar böyle bir plâna sahip olmamakla iftihar ediyordu. Bu durumda tevziat gemisi pusulasız kalmaya mahkûmdu. Şu alay edilen plân, fiat mekanizmasının insafsız kanununa boyun eğmemize imkân olmadığı müddetçe her vesile ile karşımıza çıkacaktı.

Fındık Dolarları

1956 yılı mahsulünden elde kalan fındıkların hikâyesi bu hafta da devam ediyordu. Ziraat Bankasının elinde üç bin, Demiryollarının bin, hususî sektörün iki bin ton fındığı vardı. Demiryolları kim, fındıkçılık kim diye sormamak lazımdı. Esir kamplarında sigaranın para yerine geçmesi gibi, tevzi ve tahsis anarşisi devrinde fındık v.s. dolara tekabül ediyordu. Demiryolları bu fındıkla, ihtiyacı olan traves ithalini düşünüyordu. Ama her ne sebeptense bu ithalâtı yapmamıştı. Ziraat Bankası fındıklarıyla Fransadan bir lâstik fabrikası ithal edecekti. Ama Bakanlık olmaz demişti. Fındıkların elde kaldığını gören takasçı tüccarlar ümide kapılmışlardı. Bu fındıklara sahip olmanın çarelerini aramaktaydılar. Ah şu Ticaret Bakanlığı nın bir gönlünü edebilselerdi. Ama Bakanlık daha yakınlarda bu fındığı takasa vermiyeceğini kafi şekilde ifade etmişti. En kafi ifadeler bile takas mütehassıslarını yıldırmıyordu. "Olmaz, olmaz" prensibine sadık takastılar, ne söylenirse söylensin mutlaka "Bir çıkar yol"un bulunacağı kanaâtındaydılar. Bu kadar iyimser olmakta beldi de haklıydılar.

Sanayi

Şu traktör fabrikası!

Geçen haftanın sonunda Cuma günü B. M. M. nde meşhur Minneapolis - Moline Türk Traktör ve Ziraat makineleri A. Ş. nin ne âlemde olduğu görüşülürken, AKİSte murahhas aza O. J. Parks imzalı şu "tekzip için tekzip"lerden biri çıkıyordu. Anlaşılan murahhas âza, kendi memleketinde faydalanamadığı bu cömert tekzip hakkının tadını çıkartmak istemişti.

AKİS. İ K A Ajansı bültenlerini kaynak göstererek, fabrikanın çalışmadığını yazmıştı Bu haber yanlışsa mesuliyet elbette ki ajansa düşerdi. Maamafih tekzip sahibi de ancak gerekli döviz bulunduğu zaman fabrikanın traktör imalâtıyla uğraştığım yazmaktaydı. Şu nadide dövizler de her zaman ele geçmediğine göre. fabrika demek ki bu faaliyetine sık sık ara vermek zorunda kalıyordu. AKİS'in de belirtmek istediği buydu. Ama kapıların asma kilitle kapalı olduğunu söylemekle doğrusu haksızlık edilmişti. Ankara milletvekili Ahmet Üstünün sözlü sorusundaki traktör imâl edemeyen fabrikanın personeline aylık ücretlerini sağlamak gayesiyle, hususî şirketlerin torna ve döküm işlerini yaptığı öğreniliyordu. Eh karınca kaderince, bu da bir faaliyetti.

Hele büyük isimli fabrikanın işinin, montajdan ibaret olduğunun yazılması murahhas azayı pek öfkelendirmişti. Bu gayrimesul beyan halk efkârını olduğu kadar hükümet organlarını da fabrika hakkında "şüphe"ye sevkedecek mahiyetteydi. Demek ki hükümet organları maksadını, ne iş yapacağını bilmeden fabrikanın kurulmasına müsaade etmişlerdi! Mr. Parks'ın hükümetin çalışması hakkında doğrusu çok garip fikirleri vardı. Maamafih Ticaret Bakanı, Meclis kürsüsünden büyük isimli fabrikanın "Zaten montaj için tesis edildiği-

ni" hatırlatarak bu husustaki "Şüphe"lere son veriyordu. AKİS'i hükümeti yanıltmakla itham eden gayretkeş asa acaba Ticaret Bakanını da tekzip etmeye kalkışacak mıydı? Hele Ankara milletvekili Ahmet Üstün" büyük iddialı şirket için pek zâlimdi: Fabrikanın yaptığı işi, bir kaç işçinin becerebileceğini söylüyordu.. Montaj işi için 2-5 bin lira arasında çok yüksek ücretle yabancı personel istihdamına lüzum yoktu.

Murahhas azanın takıldığı noktalardan sonuncusu da şirketin şeriki Minneapolis Moline Company'nın Amerikada esamisinin okunup okunmadığıydı. Şirketin Amerikadaki yekûn ziraî makine istihsalindeki hissesinin nisbeti bildirilseydi, dev arkadaşlarının yanında şirketin boyunu ölçmek mümkün olacaktı. İşin daha fenası şerik şirket, Ankaradaki 20 milyon sermayeli ortaklıktan hissesine düşen 6 milyonu da ödememişti. Bu parayı patent hakkı diye muhafaza etmişti. Demek ki bu müstesna Minnepolis-Moline ismini taşıyabilmek için 6 milyon lira yüz görümlüğü ödenmişti. Eh bu mânâda şirketin esamisinin hakikaten okunduğunu kabul etmek lâzımdı.

Ticaret Bakanlığı
İşleri tedvir eden kim?

Dış Ticaret

Serbest pazar hikâyesi

Gecen haftanın sonunda yakışıldı Dışişleri Bakanımız şu meşhur serbest pazar işini halletmek için ne ilk, ne de son defa olarak Paris'e hareket ediyordu. Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtının sinesinde devam eden görüşmeler bir arpa boyu yol almadığına göre, seyahattan yılmayan Dışişleri Bakanı, Ankara-Paris arasın da daha uzun müddet mekik dokuyacaktı Artık rutin haline gelen bu seyah'atlar sırasında, Fatin Rüştü Zorlu kendisine has bir iki kelimelik çok iyimser beyanlarla basını aydınlatmayı da ihmal etmiyordu. Yaz ortasında serbest pazara katılacağımızı, serbest pazarın fırtınalarına göğüs gerebilmemiz için imtiyazlı muamele göreceğimizi, bir Avrupa yatırım bankasından büyük kredilerin temin edileceğini v.s.. yi ondan öğreniyorduk. Eh, bütün bunlar yürek ferahlatıcı haberlerdi. Kabul etmek lâzımdı ki şu Avrupalılar cömert insanlardı. Kısa vadeli menfaatlarını unutarak,, uzun vadeli menfaatlarını düşünüyorlar ve bunun için de fedakârlıklara katlanmayı göze alıyorlardı.

Sadece Pariste cereyan edenlere biraz kulak verenler, hâdiselerin bu iyimser ifadelerin tam aksi istikamette yürüdüğünü biliyorlardı. Esasen ortada daha ne fol, ne de yumurta vardı. Serbest pazar, yatırım bankası, büyük krediler v.s.. henüz tatlı bir rüyaydı. Rüyada yaşamakta ve dereyi görmeden paçaları sıvamakta elbette bir fayda yoktu. Sonra Avrupa memleketleri birbirlerinden taviz kopartmak, fakat asla taviz vermemek için yarışa girmişlerdi. Hiç cömert davranacağa benzemiyorlardı.

Çetin pazarlıklar

Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksenburg olmak üzere altı Avrupa memleketi, aralarındaki gümrük duvarlarını tedricen kaldırmak için Müşterek Pazar adı verilen bir anlaşma imzalamışlardı. Müşterek Pazarın gerçekleşmesi onbeş sene kadar sürecekti. Üye memleketlerin istihsal kollarının himayesinin kaldırılmasından göreceği zararları önlemek için, bu müddet uzun seçilmişti. Diğer taraftan âni şoklara karşı bir sürü amortisör icad edilmişti. Müşterek Pazar, dış memleketlere karşı müşterek bir gümrük siyaseti takip edecekti. Yani dışardaki bir üyeye nazaran handikaplı bir.durumda bulunacaktı. Biri çok az .gümrük öderken, diğerinin ihracat mallarının fiatları ağır gümrük tarifeleri dolayısıyla çok yükselecekti. Böyle bir ihtimal ihracatının yüzde yirmi kadarını müşterek pazar memleketlerine yapan İngiltereyi korkutuyor du. Batı Avrupa pazarının kapılarını açık tutmak için serbest pazar fikrini ortaya atmıştı. Serbest pazar memleketlerine de müşterek pazar üyelerine tanınan haklar teşmil edilecek" ti. Yalnız İngiltere serbest pazarın sahasını sadece sanayi mamullerine inhisar ettirmek istiyordu. Zirai mad. delerde Commonwealth memleketlerine tanıdığı imtiyazları, Avrupalı arka daşında da bahşetmeye yanaşmıyordu. Böyle bir serbest pazara katılmakta Türkiyenin hiç bir menfaati olmadığı ilk nazarda gözükmekteydi. Sanayi mamullerine kapılarımızı açacaktık, ama Avrupa memleketleri zirai mahsullere kapılarım istedikleri gibi kapıyacaklardı. Meşhur liberasyon siyasetinin şampiyonu Dışişleri Bakam Zorlu bile herhalde böyle bir anlaşmaya imzasını koymayı reddetmekte en ufak bir tereddüt göstermiyecekti.

Sermaye hareketleri bakımından da durum parlak değildi. İngiltere sermayesini müstemlekelerinde ve Commonwealth memleketlerinde yatırmaya azimliydi. Esasen bu memleketlerin ihtiyaçlarına cevap veremiyordu. Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı üyelerinin imdadına yetişmesi imkânsızdı. Birlikte diğer üyelere kredi açabilecek tek memleket Almanyaydı. Ama Almanyanın sanıldığından daha az cömert olduğunu, savın Dışişleri Bakanı herhalde tecrübeyle öğrenmişti. Sonra Müşterek Pazar ve Kömür Çelik Birliği dolayısıyla sıkı işbirliği yapan Fransa, zengin komşusunu Afrikadaki müstemlekelerde yatırım yapmaya teşvik ediyordu. Afrikadaki hudutsuz yatırım imkânları zengin Almanyanın takatini bile asacak genişlikteydi. Bu sebeble serbest pazar dünyaya gelirse, geniş krediler elde edileceği hususunda da hayale kapılmamalıydı.

Şimdilik İngilizlerin serbest pazar projesi. Müşterek Pazar memleketleri tarafından reddedilmişti. İngiltere, "Altılar"ın mukabil teklifler yapmasını bekliyordu Ama İngiltere mühim tavizler vermedikçe, bir anlaşma imkânı oldukça zayıf görünüyordu. Hele Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının az gelişmiş üyelerine tanınacak imtiyazların lâfı bile edilmiyordu. İleri memleketler sadece kendi avantajlarını düşünmekle meşguldüler. Bir yatırım bankası kurulsa bile bunu kendi kısa vadeli menfaatlerine çalıştırmanın yollarını arıyacakları muhakkaktı. Ancak Sam Amca, Avrupa İktisadî İşbirliği kurulduğu zaman yaptığı gibi kesenin 'ağzını açarsa, yabrım bankası projesinin az çok bir mâna kazanması mümkündü. Ama Sam Amca da hiç oralı gözükmüyordu.

Serbest pazar hikâyesi kısaca bundan ibaretti ve Zorlunun bir iki kelimelik beyanlarından çıkan aydınlık istikbal rüyasına hiç benzemiyordu.

Endonezya

İç harp

(Kapaktaki Devlet Başkanı)

Adına Endonezya denilen, beş bin kilometre uzunluğundaki bir sahaya yayılmış üçbin Hattıüstüva adasında Martın ilk günlerinde başlayan iç harp, bu hafta da şiddetini arttırarak devam etmekteydi. Orta Sumatranın dağlık bölgesinde bir hükümet kuran âsi albaylara karşı, Cumhurbaşkanı Sukarno ve hükümeti harekete geçmişti. Ordu kuvvetleri tropikanın geçit vermez ormanlarında ilerlemeye çalışmaktaydı, Genç Cumhuriyetin 12 bombardıman ve 20 avcı uçağından mürekkep "tüy siklet" hava kuvvetleri âsilerin peşindeydi. Donanma; petrol, kauçuk ve baharat diyarı Sumatranın limanlarını abluka altına almıştı.

Hiç bir uçağa ve gemiye sahip bulunmayan âsi albaylar, şimdilik kediliyorlardı. Bir zamanlar Ameri' kanın ümidi olan Sukarnonun komüaletlerle işbirliği yaptığı bir sırada, siyasî albaylar Sam Amcanın veya müttefiklerinin kendilerini yalnız bırakmayacağından emindiler. Sukarnoyu da en çok korkutan buydu. Nitekim Başbakan Çuanda, şimdiden "ecnebi müdahale" sinden şikâyet ediyordu. Avustralya Hava Kuvvetlerine mensup uçaklar âsilere silâh yağdırıyorlardı. Ama Sukarno've hükümetinin de ahbaptan yana öksüz olduğu iddia edilemezdi: Hangi karta oynıyacağını çok iyi bilen Rusyanın silâh yüklü gemileri yoldaydı. Rusya da, Amerika da elbette ki zahiren tarafsız kalıyorlardı. Ama aslında her iki dev de taraflarını seçmiş, perde arkası silâhlandırma faaliyetine girişmişlerdi. Masmavi -okyanusun üzerine serpiştirilmiş üçbin zümrüt adanın ikinci bir İspanya olması için bütün şartlar hazırdı.

Endonezya

Bir çuval pirinç içinden ayıklanacak taş

müdafaadaydılar. Cakarta hükümeti piyade kuvvetleri bakımından da, bire dört gibi ezici, bir üstünlüğe sahipti. Yalnız İkinci Dünya Harbinden beri döğüşen albaylar, Sukarnonun kuvvetlerinden kat kat üstün hasımlara göğüs sermişlerdi. En kudretli orduların kile Gerilla ile baş edemiyeceğini biliyorlardı. Bu sebeple Sukarnonun ilk muvaffakiyetlerine fazla kulak asmadan uzun bir harbe hazırlanıyorlardı. Sonra yıllardan beri kendilerine ait bölgeleri canlarının istediği gibi idare eden bu başına buyruk albayların müşterek bir meziyetleri vardı. Hepsi komünist düşmanıydı. Asyada gittikçe zayıflıyan bu meziyete, Amerikanın milyonlar ödediğini, eski Merkez Bankası direktörü Safrüddin'in başkanlığında bir hükümet kuran albaylar elbette bitiyorlardı. Çan Kay Şek veya Sigman Ri gibi diktatörler bu tek meziyetleri sayesinde silâh ve dolara garBuna şaşmamak lâzımdı. Zira oniki etnik grubu, 114 ayrı dili ve üçbin adayı sinesinde barındıran Sumatra Cumhuriyeti, hiç bir zaman hercümerçten kurtulamamıştı.

Harp Senyörleri

Kurtuluş savaşı yıllarında başına buyruk hareket etmeye alışan albaylar, merkezî idareye metelik veryorlardı. Her biri, bölgelerinde müstakil bir devletmişcesine hareket ediyordu. Canlarının istediği gibi kullandıkları müstakil bütçeleri Vardı. Singapurda kaçak olarak sattırdıkları kauçuk, kahve v.s. bedelleri ile bütçe masraflarını karşılamaktaydılar. Hatta bu albayların en ateşlilerinden biri olan sivri sakallı albay Zulkifli Lubis -TIME'a göre âsilerin en zekisi-, Dışişleri bakanı Abdülganiyi hiç kimseye sormaya lüzum gömleksizin tevkif etmişti. 1952 yılında Hollandalı mütehassısların tavsiyesi üzerine orduya çekidüzen vermeye çalışan Dışişleri bakanı, Cokjakarta Sultanının başı albaylarla derde girmişti. Lâf anlamaz subaylar parlâmentoyu bile muhasara altına almışlardı. Bu harp Senyörlerinin, tabii ki siyaset adamlarından da arkaları vardı. Nitekim Londranın ciddî Eastern World mecmuası: "Bazı ordu şefleri, siyaset ve iş adamlarıyla işbirliği yaparak hatırı sayılır menfaatler elde etmişlerdir" diye yazıyordu.

Siyasî partilerin ve idarenin de hali pek farklı değildi. Rüşvet ve ihtilâs suç sayılmaktan çıkmış, normal bir faaliyet haline gelmişti. Parti sayısı fazlaydı. Darülislâm gibi mürteci teşekküller, açıkça haydutluk yapmaktaydı. İktisadî durum da gittikçe kötüye gidiyordu. Nüfus hızla yükseliyor, istihsal geriliyordu; 1953 yılında nüfus 12 milyon arttığı halde, istihsal 1938 e nazaran yüzde yirmi azalmıştı. Sanayi denecek bir şey -ecnebi şirketlerin kurdukları hariç- mevcut değildi. 85 milyonluk Endonezyada halkın ancak yüzde yedisinin okuyup yazma bilmesi de bu kapkara tabloyu tamamlamaktaydı.

Böyle bir memleketi tam bir anarşiden kurtarmak için hakikaten büyük liderlere ve devlet adamlarına ihtiyaç vardı. Nitekim sayısız güçlüklerle karşı karşıya bulunmasına rağmen, Nehrunun liderliği altında Hindistan modern bir devlet haline geliyordu. Ama Endonezyalıların "Bung Karno — Karno Kardeş" diye bahsettikleri Cumhurbaşkanı Sukarno, Nehru gibi bir lider olamadı.

Kürsü aslanı

Elli yedi sene önce dünyaya gelen Sukarno, bir öğretmenin çocuğu idi. Romantik Bali adasından gelin gelen annesi, müslümanlığı sonradan kabul etmişti. Sukarno sportmen bir çocuktu. Ağaca tırmanmakta, yüksek atlamada ve diğer sporlarda birinciydi. Babası Sukornoyu 14 yaşındayken Sarekatislam Partisinin kurucusu Tjokroaminito'ya evlât olarak verdi. Sporcu genç, siyaset stajım üvey babasının evinde yaptı. Günün siyasî şahsiyetlerini tanıdı, particiliğin ne olduğunu öğrendi. Üvey babası çok geçmeden bu pek beğendiği istidatlı gencin kayın pederi oldu. Sukarno 1920'de, kapısını Endonezyalılara pek güçlükle açan Hollanda Teknik Kolejine giriyor ve 1924 yılında mühendis olarak bu mektebi bitiriyordu.

Halen memleketinin sanayileşmesi işiyle uğraşmaya pek vakit bulamıyan Sukarno, Teknik Koleji bitirirken tez mevzuu olarak liman inşaatım seçmişti. Ama Sukarnonun mühendislik yapmaya zaten vakti olmadı. Bütün vaktini istiklâl mücadelesine verdi. Kolejden çıkar çıkmaz, bütün Endonezyalı aydınları bünye-

Hatta
Dost acı söyler

Binde toplamaya çalışan bir Umumî Tetkik Kulübü kurdu. Tabiî ki kulüpte tetkik edilen yegâne mevzu. Endonezyanm istiklâline nasıl kavuşturulacağı idi. Sukarno 1927 de bugün hâlâ başında bulunduğu Milliyetçi Partiyi teşkil etti. Sadece iyi bir sporcu değil, ayni zamanda iyi bir hatip te olan Sukarno, yirmi altı yasında Endonezyanın başlıca liderlerinden biri haline gelmişti. Bu hal Hollanda müstemleke idaresinin gözünden kaçmadı. Hatta bir defa, bir meydan mitinginde konuşan Sukarnonun kütleler üzerindeki nüfuzunu gören Hollandalı polis şefi, onu sözlerini bitirmeden kürsüden indirdi. O tarihten sonra halk, Sukarnoya "Kürsü Aslanı" sıfatını verdi. Kürsü aslanı, meydan nutukları ve kongreler kadar kadınlara da meraklıydı. Hummalı siyasî faaliyetine rağmen, Cakarta barlarında ve umumhanelerinde harcamaya bir hayli vakit ayırabiliyordu. İlk karısını boşayıp zengin bir dulla evlenmesi de kanı kaynayan genç lideri, her çiçekten bal alma huyundan vazgeçiremedi.

Hollandalılar, eğlence yerlerinde değilse bile, kürsüde gittikçe tehlikeli olmaya başlayan bu gene milliyetçiyi 1930 yılında tevkif ettiler. Ateşli Sukarno, duruşmasında "Endonezya itham ediyor" başlıklı cesur bir savunma yaptı. Hollandanın üç asırlık idaresinden sonra, memleketinin hâlâ aç ve cahil bırakıldığını yâna yakıla anlattı. Müstemleke devleti sadece Endonezyanın zenginliklerini istismarla vakit geçirmişti. Hollândalılar hakikaten. İngilizlerin Hindistanda yaptığının tam tersine, mahalli idarecilerin, iş adamlarının yetinmesine, mektepler açılmasına hiç ilgi göstermemişlerdi, Sukarno bunun acısını, bilhassa memleketi istiklale kavuştuktan sonra anlıyacaktı. Zira Hintli aydınlar. İngilizlerden boşalan yerleri ayni ehliyetle doldururlarken, iyi yetişmemiş Endonezyalı idareciler, siyaset ve iş adamlan bocalıyacaklardu. Tabiatın cömert davrandığı bu diyarın bugünkü talihsizliklerinde egoist müstemleke idaresinin de payı büyüktü.

Genç milliyetçi liderin ağzından, Endonezyanın yaptığı itham, elbette müstemleke hakimlerim rikkate getiremedi. Sukarno dört yıl hapse mahkum edildi, İki yıl sonra serbest bırakılan Sukarno, "Endonezyanın İstiklâline Doğru" adlı kitabı yüzünden yeniden tevkif edildi ve uzak Flores adalarına sürüldü. Sürgünde Jafferson'u, Lancoln'ü ve Lenin'i okumaya bol bol vakit buldu. Bu arada zengin duldan boşanıp Fatmavati adında genç ve son derece güzel bir kızla evlenmeyi de ihmal etmedi.

Japonların 1942 de Endonezyayı işgali ile sürgün hayatı sona erdi ye Sukarno için yeni bir hayat başladı. Japonlar Endonezyanın ham maddesine, pirincine ve iş gücüne muhtaçtılar. Bu sebeple Endonezyalı liderlere, kendileriyle işbirliği yapmak şartıyla, ilerde istiklâl vermeyi vaad ettiler. İstiklâl vaadi Sukarnoyu ve rejiminin iki numaralı, adamı Hatta'yı yumuşattı. Japonlarla işbirliği, yapmaya razı oklular. Memleketin Japon, lar tarafından sömürülmesine ve Endonezyalıların firavunlardan miras kalan metodlarla çalıştırılmasına bizzat iştirak ettiler. "Kanto Kardeş" hayatının bu devresiyle her halde İftihar edemiyecekti. Resmi biyografisi bile, Sukarnonun işgal kuvvetleriyle işbirliği yapmasını, başka türlü bir hareketin "aptalca bir intihar" olacağım söyliyerek ancak mazur göstermeye çalışıyordu. Maamafih Japonların uzattığı ele sarılan Şarklı Sukarno, her ihtimale karşı Batılıları da -bilhassa Amerikayı- ihmal etmiyordu. Sosyalist Şahrir'in, Amerikalıların da yardımıyla,' Japonlara karşı giriştiği gizli mukavemet hareketiyle temastaydı. Bu iki yüzlü oyun, Japonya üzerinde atom bombalarının patlamasına kadar süydu. Sukarno, Japonya teslim olur olmaz Endonezyada Cumhuriyetin Kurulduğunu ilân etti. Ama İngilizlerin sayesinde geri dönen Hollandalılar, yeni cumhuriyeti, tanımaya hiç te hevesli değillerdi. 1947 Martında yeni Federal Devleti sözde tanırken, mem leketin üç asırlık hâkimleri '(polis hareketi" maskesi altında Endonezyayı tekrar işgale başlıyorlardı. Genç devleti,-Birleşmiş Milletler vasıtasıyla Amerikanın yaptığı tazyik kurtardı. İkinci bir "polis hareketi" nden sonra 1949 da Sam Amcanın gayretleri sayesinde Endonezya Cumhuriyeti hakikaten teşekkül ediyordu. Başlangıçta Hollanda Birliğine dahil olan Cumhuriyet, 1954 de bu bağı da koparıyordu. Geçen yılın sonlarına doğru, Hollanda şirketlerine elkonmasından ve Hollandalıların kovulmasından sonra, Endohezya'nın "Anavâtan"la en ufak bir ilgisi kalmıyordu.

Halkın dili

İstiklâle kavuşmakla üç bin adalı Cumhuriyetin dertleri tükenmiş değildi. İsyanlar devam etmekteydi. Albaylar lâf anlamıyordu. Halk eskisinden daha az sefil değildi. Ama Hollanda Genel Valisinin oturduğu Çiçek bahçeleriyle çevrili beyaz Merdaha Sarayına yerleşen Sukarno, o günlerde hiç bir şeyin değişmediğini, hattâ daha da kötüleştiğini görmiyecek kadar istiklâl fikriyle sarhoştu. İstiklâlin şerefine, bir serçe kuşuna benzeyen nefis bir dulla dördüncü defa dünya evine giriyordu. Bu sefer üçüncü karısı Fatmavatiyi de boşamaya gönlü razı olmamıştı.

Yaşı elliyi aşan. Cumhurbaşkanı, sabah namazını kıldıktan sonra Sarayın bahçesinde bir saat yürüyüş yapıyor. Çiçeklerle meşgul oluyordu. Akşam üstleri de aynı yürüyüş tekrarlanıyordu. Sporcu Cumhurbaşkanı böylece günde 10 kilometre yürümüş .oluyordu. Hâlâ kanı kaynayan lider, haremindekilerin ve hareminin dışındakilerinin gönüllerini alma fırsatlarını da kafiyen kaçırmıyordu. Sayısı yediye varan çocuklarıyla da bizzat meşgul oluyor, onlara Cava ve Bali dansları öğretiyordu. Karagöz oyunlarına bayılıyordu. Falcılarla da ilğilenmiye başlamıştı. Falcıların, istikbali hakkındaki kehanetlerini sık sık işitmeye ihtiyaç duyuyordu. Resini yapmaktan hâlâ vazgeçmemişti. İyi bir karikatüristti.

Sarhoşluğun sonu

u tatlı istiklâl veya ikbal sarhoşluğu, 86 milyon Endonezyalının

Safruddin
İhtilâlin beyni

sevgilisi bir dünya seyahati yapmaya karar verinceye kadar devam etti. Dünya turuna, şükran borcu bulunan Amerikadan başladı. Amerikalılar, Lincoln'den cümleler okuyan hürriyet âşığı bir Asyalı lideri hayranlıkla karşıladılar. Kongrede, Amerikanın istiklâl savaşı zamanı ile Endonezya'nın durumu arasında yaptığı benzetme, birçok Temsilcinin gözlerini yaşartacak kadar güzeldi. Ama Spritüel Cumhurbaşkanı, teknik başarısını takdir etmekle beraber, maddî Amerikan medeniyetini beğenmedi. Ava Gardnerin - aksi tesadüf- o günlerde İspanyada bulunması da bu seyahatin cazibesini bir hayli azaltmıştı. Bir kaç ay sonra Sukarno Rusyada, Endonezyanın müstemlekecilere karşı koyması ile Rusyanın kapitalizme karşı mücadelesi arasında başka bir benzetme yapıyordu. Kremli fili liderler de Sukarnoyu cezbetmek için ellerinden geleni arkaya koymuyorlardı. Karno Kardeş, Krucefe gönül kaptırmadıysa da, refakatine tercüman olarak verilen sarışın dilber Valentina Reshetnyak'ın cazibesine dayanamadı. Güzel tercümanı resmen Câkartaya devam etti. Sarışın kız, esmerler diyarı Endonezyayı çok beğenmiş olmalı ki, hâlâ geri dönmeyi aklına getiremiyordu.

Sukarno Rusyadan sonra Kızıl Çine gitti. "Yaşasın!" diye haykıran binlerce Çinli genç tarafından karşılandı. Fabrikaları, yolları, köprüleri gezdi. Çin hakikaten muazzam bir kalkınma içindeydi. Halbuki Endonezya hâlâ yerinde sayıyordu. O halde, Çinin yolunda gitmekten başka kurtuluş çaresi yoktu. Sukarnonun gözleri açılmıştı-. Cebinde, ikinci kurtuluş savaşının reçetesi olduğu halde, memleketine döndü.

Gotong-royong

Yakınlarına, "Dertlere devayı Çinde buldum. Dünyada her memleket ilerlerken Endonezya yerinde sayıyor. Mutlaka bir şeyler yapmalıyız" diyordu. Partililer arasındaki mücâdele sadece hüsran getiriyordu. O halde parlâmentonun üstünde, bütün grupları temsil eden bir Millî Konsey kurulmalıydı. İdare, bu konseye verilmeliydi. Müslüman Masiumi partisinin kendisini 'diktatörlükle itham etmesine rağmen, Sukarno, dört komünisti de içine alan 45 kişilik Konsey üyelerini kendi eliyle seçti. Siyasî partilere aldırmadan ve parlâmentoya danışmadan uysal Cuando'yu başbakanlığa getirdi ' 'Gotong-royong - Güdümlü demokrasi" devri böyle başladı. Müslüman bir memlekette komünistler ilk defa olarak iktidara iştirak ediyorlardı. Sukarnonun yakın arkadaşı ve genç cumhuriyetin iki numaralı adamı Hattâ, durumdan memnun değildi. Bilhassa komünistlerin iktidara gelmesini kabul edemiyordu. Ama Sukarno altı milyon reyi temsil eden komünistlerin, reyleri nisbetinde temsil edilmeye hakları olduğunu söylüyordu. Cumhurbaşkanı "üç ayaklı bir ata binmek" istemiyordu. Hattâ ise, atın bir ayağının muhalefette bırakılmasına taraftardı. "Su ile yağın karışmıyacağı"na inamyordu. Ama Sukarno ille de dört ayaklı bir ata binmekte ısrar edince, Hattâ, Cumhurbaşkanı Yardımcılığından istifa etti. Dizginlerini Sukarnonun eline vermek istemiyen "Harp Senyörleri" de açıkça baş kaldırma zamanının geldiğine kanaat getirdiler. Sumatrada Albay Hüseyin ve Simbolon, merkezî hükümetle esasen şeklen mevcut bağlarını kopardılar. Celebes adalarında, Albay Sumual onları takip etti. Cumhurbaşkanı, Batı Yeni Gine üzerindeki Endonezya talebini canlandırarak Harp Senyörlerini ve siyaset adamlarını millî bir dâva etrafında toplamaya çalıştı. Hollandanın aldırış etmemesi ve Birleşmiş Milletlerin Endonezyaya hak vermemesi üzerine Sukarno, Hollandalıların mallarına el koymakta ve

Fatmavati'nin halefi
Taaddüd-ü zevcat sağ olsun

kendilerini de kapı dışarı etmekte tereddüt göstermedi. Ama albaylar iddialarından vazgeçmediler. Hatta komünistleri iş başına getiren, ecnebi sermayeye tekme vuran Sukarnoya karşı Amerikanın kendilerini destekliyeceğinden emin olarak cür'etlerini daha da artırdılar: Talihli Cumhurbaşkanı kendisine karşı girişilen bir suikastten tesadüfen kurtuldu. Durum gerginleşmişti. İhtiyatlı albaylar Sumatranın dağlık bölgesinde toplanmaya başladılar Merkez Bankası direktörü Safrüddin de onlara katılıyordu. Ama halkın sevgilisi Sukarno, her şeye rağmen kuvvetliydi. Bu kritik anda dış memleketlerde kırkbir günlük bir seyahate çıkması bunun deliliydi. Asîler de bunu biliyorlardı. Bu sebeple Sukarnonun liderliğine açıkça itiraz etmiyorlardı. Başbakan Cuandanın atılmasını ve hattâ idaresinde antikomünist bir hükümetin teşkilini, anayasaya hürmet gösterilmesini istiyorlardı. Anayasaya yıllardır metelik vermeyen Harp Senyörleri, nedense son dakikada onun mevcudiyetini hatırlamışlardı. Amerikan basını da "diktatör Sukarnoya baş kaldıran hürriyet âşığı albaylar"ı nerdeyse göklere çıkaracaktı. Diktatör Batista'lara, Kral Suudlara medhiyeler yağdırmaktan çekinmiyen Dulles da Sukarnoyu anayasaya sadık kalmaya davet ediyordu. Hürriyet ve demokrasi aşkı, dünya pazarlarında 'doğrusu çok ucuza gidiyordu..

Harp Sehyörleri kendilerini temize çıkarmak için son bir gayret daha gösteriyorlardı: İki albay, o Biralarda Japonyada bulunan Sukarnoyu ziyarete gönderildi.. Japon işgali sırasında tanıdığı, mesleğinin inceliklerini çok iyi bilen güzel geyşa Keiko Izozaki ile birlikte eski günlerini yâdetmekle meşgul bulunan Sukarno, elçi albaylarla görüşmeyi reddetti. Şuh geyşa Keiko İzozakinin hediye ettiği yirmidört ayar altından mamul kulak kaşıma âleti ile birlikte Endonezyaya dönünce de âsî albayları silâh'a susturmaya koyuldu. Dostu Hatta'nın itidal tavsiyeleri de para etmedi. Ekvatorun romantik adalarında iç harp artık başlamıştı,

Sam Amcanın çilesi

Endonezyalıların kardeş kavgasının tasası, Sam Amcaya düşüyordu. Koskoca Çini komünizme kaptırmanın kâbusu içinde yaşıyan Amerika, Endonezyanın komünistlerinline geçmesini bir felâket olarak görüyordu. Komünistleri hükümete iştirak ettiren, bir zamanların sevgilisi Sukarnonun bu felâkete doğru gittiğine inanıyordu. Câkartaya karşı kazanma şansları Pek kuvvetli olmayan antikomünist âsî hükümeti desteklemek, Sukarnonun Rusların kolları arasına atılmasını daha da kolaylaştırabilirdi. Ama halk efârının basının ve bilhassa iş adamlarının ve bâzı Senatörlerin desteklediği sadık albayları da kendi hallerine bırakamazdı. Sam Amca, doğrusu sakal ile bıyık arasında kalmıştı. Amerika bu tereddütler arasında çırpınırken iki blokun .perde arkasından kendi favorilerini silâhlandırma yarışı zaten başlamıştı. Yarın belki de acık tercihler yapmak lâzım gelecekti. Bul durum, soğuk harbin mukadder neticelerinden biriydi. Soğuk harp devam ettiği müddetçe, mesuliyetsiz liderler yüzünden dünyanın neresinde bir hâdise patlak verirse. Rus ve Amerikan silâhları karşı karşıya gelecekti. İstiklâline yeni kavuşan memleketlerdeki sözde liderler dünya sulhü için bir tehlikeydi. Beceriksizliklerini, başkaları ödemek zorunda kalabilirlerdi.

Şimdilik güzellikler diyarı Endonezyanın ikinci bir İspanyaya dönmesini önliyecek tek ümit ışığı; soğuk harbin sona ermesinde gözükmekteydi. Yüsek kademeli konferansın - e-

ger toplanabilirse - üzerinde dikkatle durması gereken meselelerden biri de Endonezyadaki durum olacaktı.

Sovyet Rusya

Boksör selâmı

Geçen haftanın ortasında bir gün, minderden bir hayli zaman önce ayrılmış bir pehlivana benzeyen bir babacan adam üzerinde bulunduğu kürsüden, kendisini çılgınca alkışlayanlara ellerini başının üstünde kenetliyerek boksör selâmıyla mukabele etti. Sırtında koyu renk bir elbise vardı. Göğsünde iki madalya sallanıyordu. Gösterilen teveccühe teşekkür ettikten sonra, babacan tavırlı adam gözlüklerini taktı ve devlete ait ziraat makinalarının kollektif çiftliklere devredilmesi hakkında uzun teknik bir rapor okumaya başladı.

Bu sempatik görünüşlü altmışlık adam, Stalinin' ölümünden beri bütün dünyanın çok iyi tanımaya başladığı Rusyanın bir numaralı adamı, komünist Partisi Birinci Sekreteri Nikita Kruçef idi. 1378 kişilik Yüksek Sovyet Şûrası tarafından, Bulganinin yerine Başbakan seçilmişti. Şûra toplanır toplanmaz, beyaz "barbis"li Bulganin anayasa hükümlerine göre, Şûranın başkanlığına getirilen 77 yaşındaki emektar Voroşilofa istifasını verdi. Voroşilof hemen Kruçefi başbakanlığa getirdiğim bildirdi. Bu karar, bütün şûra Üyelerinin uzun uzun ve hararetli alkışlarıyla tasvip edildi. Eski Başbakan Bulganin de en çok alkışlayanların arasındaydı. Alkışlara katılmayan tek adam, her halde tevazu icabı başını eğen Kruçefti. Voroşilof, yeni başbakanı kabineyi kurmakla vazifelendirirken beyaz "barhis"li Bulganin tatlı tatlı tebessüm ediyordu.

Parti Genel Sekreterinin başbakanlığı da omuzlarına yüklenmesi, kimseyi şaşırtmamıştı. Parti Genel Sekreterinin esasen bütün dizginleri elinde tuttuğu çoktan beri biliniyordu. Zaten hiç bir resmi sıfatı olmamakla beraber, her türlü toplantıda Kruçefin baş rolü oynaması yadırganmıyordu. Bulganinin gözden düştüğü çoktan beri söylenmekteydi. Zira eski başbakan, Kagonovic - Molotof-Malenkof grubu Krucefi sahneden uzaklaştırmağa kalkıştıkları zaman çekimser kalmıştı. Kruçef, bu vefasızlığı affedemiyordu Nitekim karikatürlerin pek beğendiği "B ve K." çifti, bir arada nadiren görünmeğe başlamıştı. İşte, nihayet, birbirine çok yakışan bu çift resmen ayrılıyordu.

Bütün rakiplerini tasfiye ederek tek başına kalan Kruçef. ikinci bir Stalin olmaya namzet miydi? Birçok Batılı gazete bu suale tereddütsüz "evet" cevabını veriyordu. Parti Genel Sekreteri madem ki bütün rakiplerini temizlemişti, o halde Stalinden hiç de bir farkı kalmıyordu. Yalnız

Bulganin
Uğurlar olsun!

Rusyada olup bitenleri dikkatle takip eden ciddi gazetelerin fikirleri biraz daha nüanslıydı. Kruçef, Stalinin kuvvetini teşkil eden gizli polisi tahtından indirmişti. Stalinin kanlı metodlarına başvurmuyordu. Zaten tasfiye ettikleri, Staline ve metodlarına bağlılıklarıyla tanınmış kimselerdi. Bu işten uzaklaştırmalar, diktatör-

Kruçef
Atom tecrübelerine paydos

lüğe gitmekten çok, bir liberalleşme temayülü olarak tefsir edilebilirdi. Kruçef, ordunun dizginleri ele geçirmesini zamanında önlemekle de isabetli hareket etmişti. Daha mühimi, merkeziyetçi Stalinin aksine, Kruçef iktisadî ve idarî bakımdan geniş bir muhtariyet hareketine girişmişti. Selâhiyetlerini aşağıya devreden bir adamın, Stalinin kudretine erişmesi bir hayaldi. Sonra, Rusyamn da artık eski Rusya olmadığı unutulmamalıydı. Sanayileşme sayesinde düşünen ve hürriyeti arzu eden sayısı kalabalık bir sınıf yetişmişti. Bu sınıfı boyunduruk altına almak, evvelce olduğu kadar kolay değildi. Bu sebeple Rusyada eski günlerin geri gelmesi beklenemezdi. Stalinin demir perdesinin -hafifçe bile olsa-, Batı dünyasına açılmaya başlaması da bunu gösteri" yordu. Yeni başbakan zaten tâyin edilir edilmez, merkezin selâhiyetlerini azaltan reformlara devam edeceğini: ve kapitalist memleketlerin hayat seviyesini geçmeye çalışacağını söylüyordu. Bu arada tabiî, Stalinle alay eden meşhur anektotlarmdan birini nakletmeyi de unutmuyordu: 1945 yılında bir gün Stalin, Kruçef e, doğduğu Kalinocka köyünün ne âlemde olduğunu sormuştu. Bunun üzerine Kruçef. pek iyi değil cevabım vermiş ye Stalin tarafından köyü ziyarete memur edilmişti. Bunun üzerine şimdiki Parti Sekreteri beraberinde köye verilecek bir kaç atla beraber Kalinocka'mn yolunu tutmuştu. Dönüşünde Stalin, Kruçeften hemşehrilerinin atlardan memnun kalıp kalmadıklarını öğrenmek istemiş ve hemşehrileri iyi tanıyan Kruçef "Hiç memnun değiller. Şimdi bir de atlan beslemek zorunda kalacağız diyorlar" cevabını vermişti.

Sulh taarruzuna devam

Batı siyasî çevrelerinde haber, hiç bir heyecan uyandırmadı. Rusyayı çok iyi tanıyan Yugoslavlar, liberalleşme şampiyonu Kruçefin başbakanlığı da üstüne almasını sevinçle karşılarken, Batılılar bu tâyini ne lehte, ne aleyhte tefsire yanaşmıyorlardı. Hiç kimse Rusya'nın dış siyasetinde bir sertleşme olacağını beklemiyordu. Hatta kurnaz plduğu kadar pervasız, bir lider olan Kruçefin sulh taarruzunu arttıracağı sanılıyordu. Kruçefin, Rusyarun atom bombası denemelerinden iye imalinden tek taraflı olarak vazgeçmesiyle Batı semalarına müthiş bir psikolojik Sputnik göndermesi bekleniyordu. Kruçefin son bir nutku, bu kanaati kuvvetlendirmekteydi. Başbakan olmadan evvel söylediği bir nutukta Kruçef, "Hic şüphe yok, eğer hükümetler halkla olan bağlarını muhafaza etmek isterlerse, bir anlaşmaya varılmasını beklemeksizin' atom silâhlarını denemek ve imal etmekten vaçgeçmek zorunda kalacakları gün yaklaşmaktadır" diyordu. Bu sözler üzerine ciddi Le Mönd'e'un Moskova Muhabiri tereddüt etmedi. Kremlinin

tek taraflı bir beyanatla nükleer silâhların imal ve tecrübesine son vereceğim gazetesine telledi. Nitekim Le Monde'un aceleci muhabirim mahcup etmemek için olacak bir kaç gün sonra da Kruçef atom bombası denemelerine son verildiğini ilân etti.

Rusların bu tek taraflı psikolojik Sputnik'inin Dulles'ın uykusunu kaçırdığı hususunda ise cesaretle bahse girmek mümkündü.

Almanya

Parlâmentoda muharebe

Gletvekilleri harbin Sonundan bu eçen hafta Batı Almanyanın milyana, en uzun ve en gürültülü parlemento savaşını yaşadılar. Bizim bütçe müzakereleri, birkaç "elense" istisna edilirse, Bundestag'taki iç harbin yanında çocuk oyuncağı kalırdı. İktidardaki . partilere mensup milletvekilleri, Hitler zamanından kalma yahudi entellektüel düşmanlığını ifade eden küfürler savuruyorlardı. Muhalifler Adenauer'i Kaiser'in ve Hitlerln siyasetini devam ettirmekle' suçlandırıyorlardı. Bir bira fıçısı, kadar ağır olan Savunma Bakanı Straüsş, Goebbeîs kadar tehlikeli sayılıyordu. Bu ağır ithamlardan sonra İktidar ve Muhalefet arasında artık yıllarca, herhangi bir bahar havası beklenmemeliydi.

Kavganın sebebi, Adenauer'in Alman ordusunu atom silâhlarıyla teçhiz etmeye karar "vermesiydi. Daha parlâmento müzakerelerini beklemeden, Savurma Bakam Wâshington'a 120 adet Matador füzesi ısmarlamıştı. Fransanın güney sahillerindeki tatilini yarıda Bırakıp Bonn'a dönen Adenauer, kendi partisi içinde sosyalistlerin tezine karşı uyanan sempatiye son vermek ve atom silâhlarına sahip olmayan nötr bir Orta Avrupa teşkili gayesini güden Rapacki plânının hikmeti vücuduna ortadan kaldırmak istiyordu.Sosyolistlerr ve Hür Demokratlar soğuk harbi şiddetlendireceğine ve Almanyanın birleştirilmesini imkânsız kılacağına inandıkları bu kararın kabulünün affedilmez bir hata olduğunu düşünüyorlardı. Ama azlığın didinmeleri bir fayda vermedi. Geçen haftanın ortasında Bundestag, Alman ordusunun atom silâhlarıyla teçhiz edilmesine karar verdi.

Parlâmento dışı savaş

Ana muhalefet partisi lideri sosyalist Erich Ollenhauer, Bundestag'-kararına rağmen kendisini yenilmiş sayıyordu. Mücadeleye sokakta devam edecekti. Şimdiden bu kararı protesto için, sendikalara bağlı 6 milyon işçinin grev yapmasını tasvip etmişti. Almanyada sendikaların mesleki gayeler dışında, siyasi grevler yapması nâdir görülen bir şeydi. Bu bile sosyalistlerin ve sosyalistlere az çok bağlı olan sendikaların Almanyanın atom silâhları almasına ne kadar, şiddetli muhalif olduklarını gösteriyordu. Ollenhauer bir basın toplantısında Bundestag'ın kararını boşa çıkartmak için her türlü kanunî vasıtaya baş vuracağını söylüyordu. Parlâmentoda azınlıkta kalan Sosyalist Partisi gibi düşünenlerin sayısı, parlâmento dışında az değildi. Grev arzusunun liderlerden değil de sendikaların alt kademelerinden gelmesi de bunun deliliydi. 60 kadar profesör, fizik âlimi ve din adamı bütün Almanyada "Atom. ölümüne karşı savaş" sloganı altında nümayişler tertip etmekteydiler. Hitlere karşı gösterdiği mukavemet dolayısıyla büyük şöhret yapan protestan rahibi Niemöller, atom silâhları verilirse ordudaki bütün proteston rahipleri geri cekeceğini söylüyordu. Basın da bu kampanyayı desteklemekteydi. Meşhur Die Weit "Kilisenin yalvarmalarına entelektüellerin ve üniversitelerin taleplerine kulaklarımızı tıkıyoruz. Temel değerleri ayaklar altına alıyoruz. Böylece tesirleri uzun müddet sürecek bir şekilde Alman halkın bölüyoruz" diye yazıyordu. Alman halkı halen hakikaten bir vicdan muhasebesi içinde bunalıyordu. Böyle bir 'anda. füzeleri iftiharla kabul eden Türkiyenin Savunma Bakanı Ethem Menderes ile bir mülakat yapan aynı mecmua. "Rapacki Planı, Avrupada askeri gücü tahdit edilmiş bir saha, belki daha sonra bir tarafsızlık" lâfları k a r a - sında, "Ekselânsın hayretler içiride" kaldığını yazıyordu. "Böyle fikirlerin Almanyada nazari itibare alınması" Ethem Menderesi şaşırtmaktaydı. Anlaşılan Batıda esen rüzgârın çok yabancısıydık.

Suud İspanya seyahatinde

Krala yol göründü

Orta Doğu

Kansız hükümet darbesi

Astığı astık, kestiği kestik-Melik Hazretleri Suudun en mühim selâhiyetini kardeşine devretmesini» akisleri bu hafta da devam etmekteydi. Amerikan basını, Arap dünyasındaki 1 numaralı müttefikinin Nasıra doğru kaymasından dolayı duyulan endişeyi saklamıyordu. Bilhassa Birleşik Arap Cumhuriyetinin basını bayram yapmaktaydı. Suriye basım, Suudî Arabistanın yeni cumhuriyet katılmasının gün meselesi olduğunu müjdeliyordu. Kral hazretlerinin şimdilik Avusturyada istirahate çekileceği söyleniyordu. "Nasır konuştuğu zaman taçlar başlardan düşer" diyen bir gazete, kehanetinin bu kadar çabuk gerçekleşmesinin sevinci içindeydi. Suudun kötü müşavirleri Cemal Hüseyni ve Yusuf Yasin nezaret altına alınmışlardı. Kahire gazetelerinin Suudi Arabistana sokulmaları yasağı kaldırılmıştı. Kralın harem hayatını anlatan tefrikalar ve onu ecnebilerin uşağı olarak gösteren karikatürler çöl şeyhleri tarafından merakla takip edilmeğe başlanmıştı.

Hiç şüphe yok, Kral Suud tahtına mal olabilecek bu selâhiyet devrini gönül rızasıyla kabul etmemişti. Petrol sahalarında çalışan Nasır taraftarı binlerce işçinin ayaklanması, Mısırlı mütehassısların yetiştirdiği subayların, aydınların ve bizzat kral ailesinin uyanık fertlerinin muhalefeti, Suudu bu kararı almaya mecbur etmişti.

Halkın hislerine aldırış etmeden Sultanları silâhlandıran Amerika, bu acı dersten sonra inşallah artık göklerini gerçeklere, kapamaktan vazgeçerdi. Şimdilik en büyük endişeyi duyanlar, herhalde Krallar Federasyonunun taptaze iki genç kralıydı. Tehlike saatinin beklenilenden çok daha çabuk yaklaştığını görüyorlardı.

ÇALIŞMA

İşçiler

Geç olsun da

Geçen haftanın ortasında İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası, işçilere hitaben bir sirküler yayınlıyordu. Bu sirkülerde. Sendikanın yıllardan beri üzerinde durduğu bir mevzuda "kısmen de olsa" kazanılan bir başarı işçilere duyuruluyor ve bu vesile ile sendikalara tiye olmanın, alaka göstermenin işçilere sağlayacağı menfaatler bir kere daha anlatılmağa çalışılıyordu. *

Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikasının, işçi arkadaşlarına duyurmak istediği başarı şu idi: B.M.M. de 8 Şubat 1957 de kabul edilip 1 Mart 1958 de yürürlüğe giren Gelir Vergisi indirimlerine dair kanun, işçilere aklıkları ücretlerde devede kulak kabilinden de olsa bir fazlalık sağlayacaktı. Gerçi bu kanun bütün iş kollarındaki işçileri alâkalandırıyor du ama. Tekstil Sendikası, yayınladığı sirkülerde yalnızca kendi bünyesinde, bulundurduğu işçilere hitap ederek arada kendi reklâmını da yapmaktan geri kalmıyordu. Sendikaçlığımızın ilerlemesi bakımından bu dikkate değer, bir nokta idi.

Umulan değil bulunan

Gelir Vergisinde yapılan değişikliklere göre, 1 Mart tarihinden itibaren işçilerden' vergi şu esaslara göre kesilecekti. Brüt • ücretten sigorta primleri çıkarıldıktan sonra, kalan paradan bekâr isçiler ayda, 67.5 çocuksuz evli isçiler 112.5, bir Veya iki çocuklu evliler 135. üç veya dört çocuklu evli işçiler 157.5, dörtten fazla çocuklu evli isçiler ise 180 lira için vergi vermiyecekler, bu kademelerin üstündeki para için ise % 15 vergi ödeyeceklerdi. Ayni nisbetler haftalık olarak ödenen ücretler için de varitti. Ana ve babasını kaybetmiş torun sahibi işçiler için de, -torunların geliri yoksa- torunlar öz evlât gibi sayılacaktı.

Şayet işçi parasını net olarak alıyorsa -yani sigorta primlerini, gelir vergisini işveren ödüyorsa- bu taktirde de 1 Marttan itibaren işverenler, işçi adına eksik ödeyecekleri vergi tutarını işçiye ödemek zorundaydılar.

Yıllarca çalışın çabaladıktan sonra işçilerin kazandığı bu mini minnacık hak, hiç olmazsa bir müddet için grev, kollektif iş akti gibi büyük idealler peşinde koşan isçilerin ağzına sürülmüş bir parmak baldı ve bir hayli .zaman İktidarın ağzından., temcit pilâvı gibi ısıtılıp ısıtılıp "bak size ne haklar tanıdık" diye isçilerin önüne konacaktı. Ama, Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası gibi, diğer sendikalar da ağza çalınan bu bir parmak balla pek de kazanacağa benzemiyorlardı ? Zira artık, geç de olsa, güç, de olsa yavaştan yavaştan gözleri açılıyor ve asıl hakların neler olduğunu görmeğe başlıyorlardı. İstanbul Tekstil. ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası sirkülerinin metninde yer alan "kısmen de olsa" tabiri bunun işaretiydi.

Kalkınma ve İş Gücü

Adil AŞÇIOĞLU

Bir milletin yaşayabilmesi için istihsâlde bulunması şarttır. Bu sebeple istihsâl her milletin hayatında en önemli yeri işgal eder. Hele kalkınmak, hayat seviyelerini yükseltmek isteyen milletler için istihsâli arttırmaktan başka çare yoktur. Bugün dünya üzerindeki mücadelelerle, tartışmaların ve hattâ ideolojik ayrılıkların istihsâlin artmasının nasıl mümkün olabileceği münakaşasından doğduğunu söylemek mümkündür.

Bununla beraber, şurası muhakkaktır ki, istihsâlini arttırmak ve kalkınmak isteyen bir millet için yapılacak ilk iş istihsâl kuvvetlerini teksif etmekten ibarettir'; Madde veya insan kaynaklarını su veya bu şekilde' düzenleyip teksif edemeyen milletler İstihsâllerini artırmak söyle dursun, onu eski seviyesinde bile tutamazlar.

Türkiyenin. istihsâlini arttırmak ve kalkınmak yolunda sarfettiği gayretlerin beklenen meyvalarıı vermediği meydandadır. Bunun da sebebi elde edilmesi beklenen sonuçlarla, bunların elde edilmesi için tutulan yolun birbirine zıt olmasıdır. Bununla beraberlide edilmek istenen sonuçların da belirli bir şekilde tesbit edilememesinin ekonomimizin ilerlemesinde büyük payı vardır. Bugün kalkınmayı kendilerine hedef ittihaz edenlerin bile kalkınmadan ne beklediklerini açık olarak bildiklerini kabul etmek zordur. Kalkınma ile kastedilen sonuçların neler olduğunun Önceden bilinip tesbit edilmemiş olması da şüphesiz, sonuçların İstihsâli için elverişli metodların ve yolların kullanılmasına engel olmaktadır. Kalkınmamızın bir türlü gerçekleşmemesinin çeşitli sebepleri meyanında yatırımlarla İş gücü arasında ölçülü bir bağ kurulamamış olması da başarı imkânlarını bir kat daha azaltmış bulunmaktadır.

Gerçekten memleketimizde iş gücü her yıl artmaktadır. Bu, bir yandan nüfus artışından, diğer yandan da köylerden şehirlere doğru olan nüfus akınının normal seyrinden ileri gelmektedir. İstanbul İktisat Fakültesine bağlı İçtimaiyat Enstitüsü araştırmalarının verdiği sonuçlardan anlaşıldığı üzere, bu normal akının yanında göçmenler ve tarımdan boşalan el emeğinin gittikçe artması yılda aşağı yukarı 200.000 kişilik yeni bir iş gücünün ekonomi üzerinde baş kısmı duyurmasına sebep olmaktadır.

Kalkınma faaliyetleri içinde bulunan memleketlerin çoğunda iş gücünün ihtiyacı karşılamadığı ve dış memleketlerden isçi celbine çalışıldığı bir gerçektir. Bizde ise durum, her bakımdan aksine bir manzara arzetmektedir. Bir yandan iş gücüne ihtiyacımız vardır, öbür yandan da istihdam edilemeyen iş gücümüz vardır. Bunun sebebi, son yapdan bayındırlık müdürleri toplantısında Bayındırlık Bakam tarafından açıklanmış bulunmaktadır. Bakana göre, kalkınma faaliyetimiz bunu idare edenler tarafından önceden kestirilmeyen bir ölçüde genişlediği için kalkınmanın gerektirdiği sayıda kalifiye isçi ve teknisyen yetiştirilmesi ihmalden düşünülmemiştir.

Kalkınma faaliyetlerimiz aslında normal bir gelişmenin sınırlarını hiçbir zaman aşmamış olmakla, beraber, kalifiye işçi ve teknisyen yetiştirilmesine gerektiği gibi hattâ hiç önem verilmediği de bir gerçektir Halbuki bilindiği gibi, günümüzde hiçbir memleket ekonomisini normal gelişme seyrine bırakmayın, bunun üstünde bir seviyeye çıkarmak için çalışmaktadır. İktisaden geri kalmış diğer birçok memleketler gibi bizim de bu nevi faaliyetlere katılmak istediğimiz muhakkaktır. Fakat iş gücü hakkında doğru bilgisi olmayan veya bilgiye ve bu işin ilmine önem vermeden bir memleketin, k a l k m a m a kiçin yaptığı yatırmaların hacmi ne olursa olsun, bu kalkınmanın gerektirdiği iş gücünü yetiştirmek- hususunda planlı bir şekilde hareket etmemesi halinde kalkınmasına imkân olmadığı meydandadır.

Bundan bir müddet önce Samet Ağaoğlu da, Sanayi Bakanlığı şurasında memleketimizin harpten sonra kalkınan memleketlerden geri kalmasının sebebini. Bayındırlık Bakanı gibi kalifiye iş gücü ile teknisyen azlığı olarak göstermişti. Hükümet etmenin birtakım ihtiyaçları önceden hesaplamayı gerektirmesine rağmen, kalkınmanın kalifiye iş gücü ve teknisyenlerle gerçekleşebileceğinin geç olsa da anlaşılmışı bulunması bundan sonra bu yolda kaybedilecek zamanın sorumluluğu hususunda mazeret ileri sürülmesini tamamen imkânsız hale sokmuştur.

Aile

Aşk manevraları!

Mayonez yapmanın bir usulü vardır. Hep aynı istikamete doğru çevirmezseniz bozulur. Göze gayet güç gelen bazı modellerin patronları da insanı şaşırtır: Küçük bir pens, bir basit makas darbesi dikişi çok kolaylaştırmaktadır. Hemen hemen her işin böyle bir kolaylığı, bir küçük hilesi bir "trük" ü vardır. Saadetin de trükleri vardır. Aile saadetinde bu trükler çok mühim bir rol oynarlar. Vakıa bir çiftin saadeti, günIük sevinçleri ve sıkıntıları paylaşmalarına bağlıdır. Bunun için karşılıklı anlayış, fedakârlık, sabır şarttır ve mesele hiç te basit değildir. Ama bu esas kaidelere riayet ettikleri halde mesut olmayan, daha doğrusu mesut olduklarının farkına varmıyan karı -kocaların miktarı hiç te az değildir. Bunları bütün evi tertemiz silip süpürdükten sonra cilayı ikmal eden ev kadınlarına benzetebiliriz. E. sasa riayet ettikleri halde, trükleri ihmal ederler: Kadın da erkek te geceyi gündüze katarak evleri için çalışmaktadırlar. Birbirlerine ve çocuklara karşı ölçülü bir fedakârlık hudutları içinde harekat etmesini, evde sulh ve sükûnu korumayı bilirler. Ama birşey eksiktir. '"Saadet budur" diyemezler! Çünkü saadet her an itina ve cila ister, kendisini hissettirmek ister. Bazen hiç kavga etmiyen karı-kocaların birdenbire ayrıldıkları bile görülür. Bunlar ekseriya saadetlerini ufak tefek saadet hileleri' ile beslemesini beceremiyenlerdir. Buna mukabil sık sık münakaşa eden bazı çiftlerin herşeye rağmen kendilerini mesut hissettikleri de bir vakıadır. Bunların belki esas kaidelerde öğrenilecek birçok eksiklikleri vardır. Ama ufak tefek trüklerle eksikliklerini telâfi etmesini bilmişlerdir.

Mesut bir çift

Saadeti düğümleyen sırların reçetesi mi var?

Kadın sevilmek ister

İzdivaç hayatında erkeğin dikkat edeceği en mühim nokta karısını, kendisini tıpkı eskisi gibi sevdiğine inandırmasıdrr. Sevildiğini hisseden kadın çok kolaylıkla mesut olur. Herşeyi affa hazırdır.. Sevilen nelere katlanmaz ki.. Para sıkıntısı, kocasının hesabı olması, müdahaleci bir kayınvalde, hattâ kocasının ufak tefek çapkınlıkları kendisinden emin olan kadını ıstıraba sürüklemez. Kadının kendisinden emin olması da, herşeyden evvel kocasının sevgisine bağlıdır. Bu, sevginin tezahür edişi ile ilgilidir. Tabii bahis mevzuu olan cali ve yapmacıklı bir sevgi tezahürü değildir. Yalnızca cinsi bir arzu da değildir. Kadıma sevilmekten kastettiği şey beğenilmek, şefkat görmek Ve hiç olmazsa yabancı kadınlara gösterilen saygı kadar saygı görmektir. Bunun ufak tefek trükleri vardır ki erkeklerin bir çoğu, izdivaçtan birkaç sene sonra bunları tamamile unuturlar. Sabahleyin karısını evde hasta bırakıp giden bir erkek eve gelir gelmez onun hatırını sormazsa kadın kalbinin en derin köşesinden kırılır. Teni bir elbise giydiği, süslendiği zaman bir kadın herkesten evvel kocasının alâkasını bekler. 3unu bulamazsa yeni elbisenin verdiği zevk yok olur. Bası fırsatlardan istifade edip erkeğin karısına, tıpkı eskisi gibi komplimanlar yapması şarttır. Halbuki birçok erkek, evlilikten sonra kanlarına kompliman yapmak şöyle dursun ona bakmayı bile unuturlar. İsmini sik sık söylemezler, rahat koltukları, terlikleri, buz dolabında ki yiyecekler evdeki kadından daha mühimmiş hissini uyandıracak şekilde hareket ederler. Bu öylesine tipik bir harekettir ki, bir Amerikan filminde rejisör bunu bütün çıplaklığı ile meydana koymakta fayda görmüştür. Genç, güzel, fevkalâde cazip bir kadın yaz akşamları açık penceresinin önünde bazı jimnasik hareketleri yapmaktadır. Komşular bu güzel kadını seyrederler. Bu eve birçok erkek gelip gitmektedir. Birgün kapı çalınır gene bir erkek gelir. Bu erkek doğru buz dolabına gider, kapısını açar, içindekileri tetkik eder. Seyirci hükmünü verir: Bu gelen kocadır!

Bir erkekten, karısının her odaya giriş çıkışında gazetesini bırakması istenemez. Ama meselâ kadın o anda sokaktan gelmişse, erkeğin bir an başını kaldırıp karısına bakması, birbirlerinin hatırını sormaları da şarttın. Evde yalnız oldukları zaman da, bir erkek karısı ile aynı kapının önünde karşılaşmışsa evvelâ karısını geçirmelidir. Bir erkek hem kalabalıkta, hem de yanlızken, daima karısının mantosunu giyip çıkarmasına yardım etmelidir. Hele bir kadın ayakta kalmışsa kocasının yerim ona vermemesi, nerede olursa olsun, ayıptır. Bunlar gibi daha birçok teferruat vardır ki bunlara riayet etmek, esas saadet kaidelerine riayet etmek kadar neticeye tesir edebilir. Karısını evde hasta bırakıp giden erkek dönüşte ilk olarak hatırını sormazsa hatalıdır. Bütün gün zihni karısının hastalığı ile meşgul olsa bile. kadım artık buna inandırmak imkânsızdır. Eğer bu erkek sevgisinin daha müspet şekilde tezahür etmesini istiyorsa, meselâ daireden Ur telefonla karısının hatırım sorabilir, veya akşam eve çiçek getirebilir, alâkasını göstermenin yolunu bulur. Günlük hayatınım bu mevzuda erkeğe binbir fırsat vermektedir. Mesut olmak istiyen erkek bu fırsatlardan istifade etmelidir. "Sevildiğim hissetmek" kadın için saadetin ilk şartıdır. Bu, izdivaç hayatında birçok eksiklikleri unutturacak, isleri kolaylaştıracak bir trük olarak beklenebilir.

Erkek takdir edilmek ister

Kadın nasıl sevgiye muhtaçsa, erkek te karısı tarafından takdir e» dilmeye, beğenilmeye, hattâ onda hayranlık uyandırmaya meraklıdır. Erkeğin kendine olan güvenini ekseriya karısının takdiri besler. Kuvvetli zannedilen erkekler bu mevzuda gayet zayıftırlar. Karılarının herhangi bir küçümseme hareketleri onların cesaretlerini kırabilir: hayattaki muvaffakiyet imkânlarını kösteklivebilir. Ne yazık ki bu mevzuda da, kadınların çoğu gayet yanlış hareket ederler. Kocalarını, tıpkı çocukları gibi, mütemadiyen tashih etmek, kusurlarım düzeltmek merakında olan kadınlar çoktur. Bunlar farkında olmadan kocalarının hayata ve kendi kendilerine besledikleri güvem

Çocuk Hakları

Jale CANDAN

Bugünün çocuğu yarının büyüğü olduğuna göre, çocuk bir memleketin istikbali demektir. Bu sözleri çok defa duymuşsunuzdur; belki de bunun için üzerinde düşünmeye lüzum görmeyiz. Ama bunun bir hakikati ifade ettiği muhakkaktır. Bugün çocuk mevzuu, bilhasssa ileri cemiyetlerde büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. Çünkü bazı yerlerde çocuk cemiyet için çetin bir problem olmak istidadını göstermiştir. Eski terbiye, çok değişen yeni hayat şartlarına uymamaktadır. Buna mukabil terkedilen eski terbiyenin yerini bir yenisi ile doldurmak yoluna, tatbiki olarak, henüz girilmemiştir. Memleketimizde de son zamanlarda çocuk mevzuunda bazı endişeler belirmiş, ilgili kimselerin ve ana babanın bu hususta kaygulandığı görülmüştür. Bu telaş yersiz değildir. Belki bugün bizi korkutan bazı hâdiseler münferittir. Hattâ bunlar, birer taklit ve kötü kopye olmaktan ileri gitmemektedir. Ama yeni hayat şartlarına uygun bir terbiye sistemini tatbik etmek şöyle dursun, henüz tesbit dahi etmediğimize göre, yarın için bizi nelerin bekleyebileceğini tahmin etmek güç değildir. Tedbir almak zamanı hakikaten gelmiştir. Ancak bugüne kadar alınan tedbirlerin pek te ümit verici olmadığım kabul etmemiş gerekir. Çocuk mevzuuna tartışan herhangi bir okul - aile birliğinde birkaç kere bulunmak ne, büyük bir şaşkınlık ve bilgisizlik içinde bulunduğumuzu anlamak içte kafidir. Öğretmen ve ana baba bu mevzuda birbirinin ne demek istediğini bile anlıyamamaktadır. Çocukların adam olmasını yalnızca karnedeki notlarla ölçen, onları kıskanç bir rekabete teşvik eden, hatalı kıyaslamalarla onların maneviyatını altüst eden veya kurtuluş çaresini cezada, dayakta ariyan ana- babaların miktarı hiç te az değildir. Çocuklardan, birşeyler elde etmek için, onlardaki suçluluk duygusunu uyandıran, tehdit ve korku metodlarına baş vuran öğretmenler de az değildir. Aynı vakayı maarifci başka bir yönden, aile bambaşka bir yönden görür. Şayet şans eseri olarak, vak'a bir psikologun eline geçmişse ortaya bambaşka bir mesele çıkıverir. Bir ruh doktoru ise gene aynı vakayı baştan başa değiştirebilir. öyle anlaşılmaktadır ki bütün bu ihtisa»s şubeleri elbirliği etmedikçe, birbirine yardımcı olmadıkça müspet bir yolda yürüyerek müspet bir terbiye sisteminin esaslarım tesbit etmek imkânsızdır. Yalnız ceza hiçbir işe yaramamaktadır. Disiplin ruhi tatminle beraber olmadıkça zararlıdır, psikoloji ruh bozuklukları mevzubahis olduğu zaman yaya kalacaktır ve psikolojiye dayanmıyan bir ruh tedavisi faydasızdır. Dahası da vardır. Bazen ufak bir bedeni rahatsızlık meselâ bir ağır işitme, herhangi bir uzvi yetersizlik, çocuğu disiplin kurullarına sürükllyecek hâdiselere sebebiyet verebilmektedir. Halbuki bizde sağlık muayeneleri usulen ve gösteriş kabilindeu yapılmaktadır.

Şimdi şu satırları yazarken elimde bir tüzük var. "Çocuk Haklarını Müdafaa Cemiyeti" tüzüğü.. Bu tüzük ve bilhassa Derneğin çalışma kollarında görülen salahiyetli isimler insana ümit veriyor. Dernek, ana rahminden itibaren bütün çocukların haklarını korumak, yaşama ve yetişme şartlarını kontrol etmek, sıhhatli, bilgili, ahlâk ve seciye sahibi birer vatandaş olmalarını sağlamak için kurulmuştur. Çalışma kolları çocuğun eğitimi, çocuğun ruh sağlığı, çocuğun beden sağlığı, suçlu veya geri, sakat çocuklar mevzuunu birbirinden tamamile ayırmış bulunmaktadır. Aynı kollarda dahi birbirlerini tamamlayıcı mütahassıslar yanyana çalışacak ve böylece bütün gedikleri kapatmaya uğraşacaklardır. Meselâ bir ruh sağlığı kolunda, selahiyet sahibi bir ruh doktoru profesörü ile tanınmış bir pedagog, bir psikolog beraber çalışacaklardır. Derneğin, çocuk mevzuunun tek bir yönden ele alınamayacağını düşünerek hareket ettiği aşikârdır ve insana ümit veren de budur. Gene insana ümit veren birşey Derneğin kendisine seçtiği islimdir. Bu isimden anlaşıldığına göre Dernek herşeyden evvel çocukların haklarını koruyacaktır. Çocuk ta olsa insanların önce haklarını tanımak lâzımdır. Disiplin, ceza, yasak kelimeleri ancak bundan sonra bir mânâ ifade eder.

sarsarlar. Vakıa birçok kadınlar kocalarının bazı tehlikeli hamlelerini frenlemek durumunda kalırlar ama bunu gayet ustalıkla, kadınca ve erkeği kırmadan yapmak şarttır. Bir erkeğe muvaffakiyetsizliklerini değil sık sık muvaffakiyetlerini hatırlatmak, onun iyi ve becerikli hareketlerini desteklemek, diğerlerini bir kaza gibi kabul etmek, üzerinde durmamak lâzımdır. Bir kadının, kocasının dışardaki işleri ile, bunlar kendisine anlatıldığı nisbette alâkadar olması da şarttır. Burada müdahale ile alâkayı birbirinden ayırmak gerekir. Alâka, söylenenleri itirazsız, söylendiği şekilde kabul ederek dinlemek demektir. Tenkitler çok dikkatli ve ölçütü olmalıdır. Müdahele erkeğin işine karışmaktır ki, bu ekseriya fena netice verir. Erkeklerin çoğunun en büyük zevki dışarda yaptıkları iyi işleri, muvaffakiyetlerini karılarına anlatmaktır. Halbuki birçok kadınlar o anda kocalarını dinlemesini bilmezler. İşte o anda "mayonez" bozulsa bile, kocayı ilgi ilesevgi ila, iftihar ile dinlemek lâzım dır. Kocalarına hayranlık duyan kadınlar bunu ihsas etmelidirler. Bunu duyamıyanlar ise onlarda beğenilecek tarafları bulmaya çalışmalı tatlı dil, alâka ve hüsnüniyetle bu eksikliği gizlemeğe, örtmeye, tetiklerle süslemeye bakmalıdırlar. Çünkü karısı tarafından beğenilmeyen, takdir edilmeyen erkek mesut olamaz ve kendisini beğenecek bir. kadın bulunca saadeti bulduğunu zanneder, hatalar işliyebilir.

Cinsî hayat

Cinsi hayatta erkek olsun, kadın olsun aynı faktörlere dikkat etmek zorundadırlar. Kadın, cinsi hayatta da, sevgi ve şefkat arar. Bunu bulamazsa cinsi hayatın hiçbir mânası kalmaz. Külfet olur. Sevginin, hususî alâkanın, şefkatin süslemediği bir cinsî münasebet kadın için küçültücüdür. Erkeğe gelince o, bu münasebette gene beğenilmek, hayranlık uyandırmak, tamamile tatminkâr olmak ihtiyacındadır. Bu mevzuda kadınla erkeğe yardımcı olacak şey bilgidir. Hisleri terbiye etmek, onlara istikamet vermek mümkündür. Cinsi münasebette anlaşma bilgi ile elde edilir. İnsiyakın, sempatilerin, hattâ aşkın rolü bilgiden çok daha az ehemmiyetlidir.

Sosyal Hayat

Konuşmak Sanatı

Meramını iyi şekilde ifade edebilmek, güzel konuşmak bir sanattır ve insanlara çok şey kazandırır. Konuşmasını bilen bir kadın kendisine kolaylıkla iyi bir muhit edinebilir, kendisini sevdirir, dost kazanır. Herşeyi bilmek iddiasında olan, her söze karışan geveze kadar, dut, yutmuş bülbül gibi susan ve yakut bütün repertuarı yalnızca birkaç espri yapmak, etrafına takılmak olan bir kimse de can sıkıcıdır. Modam hayat icaplarına uymak için birkaç salon esprisini tekrar etmek fikir fakirliğine bir işarettir. Espri zamanında, yerinde ve orijinal olduğu zaman güzeldir.

Konuşmaların daima faydalı, öğretici hiç olmazsa neş'e verici ve dinlendirici olmasına dikkat etmek lâzımdır. Erkekler bir araya gelince, çok zaman işlerinden, gençler spordan, kadınlar ev islerinden, sıkıntılardan ve dertlerinden bahsederler. Vakıa insanın bazen bir yakın dostu ile dertleşmesi, bir "deşarj" yapması faydalıdır; ama devamlı bir dertleşme insanı ancak bedbinleştirir ve neş'e vermeyen ahbablıklara alıştırır. İşte birçok ev kadınının

komşuculuk oyunundan vazgeçip "cemiyet'lere, "fikir kulüp"lerine rağbet etmelerinin en büyük bir faydası da, ancak bu sayede, küçük meselelerden uzaklaşabilmeleridir.

İyi konuşmasını bilmeyen kimse sıkılmamalıdır. Çünkü dinlemesini bilmek konuşmasını bilmekten mühimdir. Hiç konuşmıyan insanlar, dinlemesini de bilmiyen kimselerdir ve onun için can sıkıcı olurlar. Hayatta daima birşeyler öğrenmek istiyen ve karşısındakini zevkle dinlemesini bilen kimse daima aranır. Dinlemesini öğrenince insan yavaş yavaş konuşmasını da öğrenir.

Aile içinde, evde doğru dürüst konuşmaya üşenmemek lâzımdır. Çocuklar da, büyüklerden bir fikri iyi. bir şekilde ifade etmesini öğrenmeli, kavgasız 'tartışma" yapmaya alıştırılmalıdır. Bir Fenerbahçe - Galatasaray maçı münakaşasını ele alacak olursak bunun pek az evde seviyeli bir şekilde yapıldığını görürüz. Çocuklar takımların çıkardıkları oyundan pek az bahsederler. Bahis mevzuu olan ekseriya mızıkçılık, hakemin taraftarlığı veya kelime oyunlarıdır. Kim kimi daha çok kızdırırsa o galip sayılır. Evlerdeki siyasî münakaşalar ise Büyük Millet Meclisindeki yumruklu kavgaları aratmıyacak tarzdadır.

Kalabalıkta konuşurken meclis harici kimselerin aleyhinde söz kullanmamak, imâlarda bulunmamak ta şarttır. Bunu yapanları, usulü dairesinde susturmak ta, ev sahibesinin vazifesidir.

Konuşmalarda, ufak tefek komplimanlar şarttır. Hele yabancıları birbirleriyle tanıştırırken herkesin hususiyetinden bahsetmek, bu vesile ile hem yabancılar arasında müşterek konuşma mevzuu açmak, hem de öl çülü komplimanlar yapmak gayet faydalıdır. Bu, tanışmalardaki ilk resmî havayı dağıtır, derhal samimiyet yaratır.

Çocuk biçimi

Kırkından sonra azanı..

Yaz çuvalı

Bıkılmıyan moda

Moda

Yaz modelleri

Parisli büyük terzilerin ilkbaharda ortaya attıkları yaz modellerinde başlıca üç tip mevcuttur. Bunlardan birincisi, belki en mühimi "küçük kız" edasını taşıyan elbiselerdir ve bu tipin gelecek moda mevsimlerine hâkim olacağı söylenmektedir. Bu tarz giyim için, putvanlı kumaşlar cidden biçilmiş kaftandır. Bu tarz elbiseler ekseri pliler büzgülerle ve düşürülmüş bel ile elde edilir. Kravat şeklinde bağlanmış fiyonklar bu elbiselerin hususiyetini teşkil etmektedir. İkinci gruptaki elbiseler "kabarık sırtlı" elbiselerdir. Bu elbiseler, modanın kolaylıkla tatbik edilecek tarafını teşkil etmektedir. Dar etekli olan bu elbiselerin beden kısımları boldur fakat belde bir kemer Vardır • ve sırttaki bolluk beli daha ince, kalçaları daha zayıf göstermektedir. Yazın pek rağbet görecek olan bu tip çuval elbiselerin yerini tutacaktır. Çünkü yazlık kumaşlarla çuval biçimi pek de iyi bağdaşamamaktadır.

Üçüncü tip çok daha klasik bir tiptir ve bâzı büyük terbilerin rağbet ettikleri bu biçimler klasik giyinmeyi tercih eden, fanteziden yenilikten korkan kadınları sevindirecektir. Bel yerinde, beden kısmı oturmuş, etek rahat ve boldur. Bu grubu teşkil eden modeller arasında en çok hoşa gidenler çizgili muslinlerden yapılmış şömizye biçimi modellerdir. Belde bir kemer ve ekseri bir buket menekşe taşıyan bu elbiseler erkek gömleği yakasına manşetli kollara, rahat ve plili geniş eteklere sahiptirler. Bu süslü dümdüz elbiseler ekseri geniş kenarlı şapkalarla giyilmektedir;

Beyaz elbise

Empirmeler, çizgililer ve puvanlılar yanında yazın en rağbet görecek olan elbiseler beyaz elbiselerdir. Plili yarı spor, yarı fantezi modeller yanında muslinden dantelden, fisto ve işli ketenlerden yapılmış beyaz elbiseler bilhassa rağbet görecektir. Organtin ve Organza da beyaz elbise için çok elverişlidir. Vaktile yalnızca küçük gene kızların rağbet ettikleri bu modeller, 1958 yaz mevsiminde her kadın tarafından giyilebilecektir. Volanlı, büzgülü pliseli naylonlar bu beyaz elbiselerin giyimini de çok kolaylaştırmıştır. Bunlar modanın ortaya attığı renkli kurdeleleri, fiyonklarıgeniş kenarlı kaplın şapkaları kullanılır hale getirmektedir. Yaz balolarında, gazinolarda, garden partilerde sükseli kadınlar beyaz giyineceklerdir. Beyaz elbiselerin bir hususiyetleri de hemen hemen klâsik oluşlarıdır. Biçimler aşağı yukarı birdir. Bu senekilerin boylan bilhassa kısadır, bel umumiyetle yerinden yukarıdadır, yaka ."bato" şeklinde açık, kollar kısa japonedir.

Klâsik model

Doğru yoldan şaşma!

Programlar

Gene kazandı

İstanbul radyosunun "*21* Puan Bilgi Yarışı" programlarının dördüncüsünde Engin Yanal adlı bir mimarî öğrencisi ilk defa olarak 21 puanı doldurmuş, 900 lira kazanmış ve bir sonraki programa katılma hakkını, oyun kaidelerine göre, kendiliğinden kazanmıştı. Geçen hafta yapılan beşinci programda Engin Yanal bu defa da kendisiyle aynı yaşta -21 yaşında, bir inşaat fakülteni öğrencisi olan Altan Akerle yarıştı. Akar, 13 üncü soruda takıldı; Cehof'un piyeslerinden birinin ismini veremedi. Engin Yanal ikinci defa olarak seçtiği iki puanlık sorularla, 21 puanı doldurdu. Rakibiyle arasındaki puan farkını karşılayan 450 lirayı aldı ve yeniden, bir sonraki programa katılma hakkını kazandı. Şimdi İstanbul Radyosu dinleyicileri, Engin Yanalın üçüncü defa 21 puanı doldurup dolduramıyacağını merak ediyorlar.

Alaturka - alafranga

Dinleyici bakımından . radyolarımızın başlıca meselelerinden biri, alaturka - alafranga anlaşmazlığıdır. Bir alaturka dinleyicisine sorarsanız, radyolarımız pek çok alafranga çalmaktadır. Bir alaturka programı bitip de hafif veye ciddi batı musikisi çalınmaya başlandığında birçok evde radyolar büyük bir hiddetle kapatılmakta, yahut Arap istasyonlarına başvurulmaktadır.

Öte yandan batı musikisinin meraklılarına göre, radyolarımızda alaturkadan geçilmez olmuştur. İki cephenin tarafları da kendi zaviyelerinden haklıdırlar. Radyolarımız halka batı musikisi zevki vermiye muvaffak olamamıştır. Ancak küçük bir zümre batı musikisinden zevk almaktadır. Fakat bu zümredeki insanların sayısının, öteki "geri musiİB"den hoşlananlara nisbetle çok az oluşu onların radyo dinleme hakkını İnkâr etme mânasına gelen neticeler doğurmaz. Radyonun program yapıcıları gerçi, alaturka ile alafranga arasında, bir yandan halkın zevkine hizmet etmeyi, Öte yandan radyonun kültür yayma vazifesini nazara alarak, uygun nisbetler tâyin etmek istemişlerdir. Çok kere bu nisbet, yüzde 40 batı musikisi, yüzde 60 alaturka olarak tatbik edilmiş, Hatta zaman zaman yarı yarıya yaklaştığı, bazan batı musikisinin alaturkayı aştığı olmuştur. Bununla beraber batı musikisi dinleyicisi gene de kendini tatmin edilmiş saymamaktadır. Bunun sebebi, batı musikisi yayınlarının günün saatlerine dağılışının, bu musikinin dinleyicisine uymamasıdır. Gerek İstanbul, gerekse Ankara radyolarında batı musikisi, ya iş saatlerinde, ya da uyku. zamanlarında çalınmaktadır. şunun sebebi program hazırlanırken asıl göz önünde tutulan dinleyici zümresinin, Türkiye nüfusunun çoğunluğunu teşkil eden köylü vatandaşlar olması, bir de taşra şehir ve kasabalarında, gecenin muayyen bir saatinden sonra elektrik cereyanının kesilmesinin hesaba katılmasıdır. Akşam, saat 6 ile 9 arasında her iki radyodan da -değil batı müziği- doğru dürüst bir program dinlemek bile imkân dışıdır. Çünkü bütün memleketin an çok dinlediği bu saatlere İktidar Partisi propagandası doldurulmuş ve halkı radyo başından ayırmamak için de müzik olarak ala. turkadan başka bir şey çalınmamasına bilhassa itina gösterilmişti. Ankara radyosunun en iyi batı müziği yayınları, saat 10 dan sonradır. Bir memur şehri olan Ankara ahalisinin batı müziğinden hoşlanan radyo dinleyicileri, ertesi sabah vaktinde dairede bulunma endişesi aklındayken, müzik zevkini tatmin **etmek** için geceyarısına kadar radyo başında oturmayı göze alamamaktadırlar.

Ankara Radyoevi

Lâftan işe vakit kalmıyor ki

Yeni bir posta lâzım

Radyo meseleleri üstünde düşünen münevver dinleyicilerden birçoğu, radyo dinleme haklarının korunması için, bu hale bir çare olarak, Devlet Radyosunun yeni bir posta açmasını düşünmektedirler. Bu ara, Türkiyede mevcut üç radyodan herbirinin, ayrıı zümrelerin ihtiyaçlarını ve zevklerini gözeterek yayım yapması da akla gelebilir.' Ancak bu düşünüş, realitelere *at*mamaktadır. Çünkü Ankara radyonun sesini, yurdun her köşesine güçlükle duyurabilmekte, İstanbul radyosu Marmara bölgesi dışına sesini ulaştıramamakta, İzmir radyosu değil başka vilâyetlerden işitilebilmek, İzmirin içinde bile bazan dinlenememektedir. Radyolarımızın teknik durumları ve kudretleri bu merkezdeyken Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarından herbirinin, farklı çeşit ve kalitelerde neşriyat yapmaları bu sefer hiç kimseyi tatmin edememek neticesini doğurur. Öyleyse, İzmir radyosu daha ileri bir programcılığın icaplarını yerine getirecek en iptidaî teknik imkânlardan mahrum bulunduğuna göre, çare Ankara ve İstanbul radyolarının iki ayrı postadan neşriyat yapmalarını sağlamaktadır. Ancak şu da yar ki, Ankara ve İstanbul radyoları da, teknik imkân bakımından. İzmirden çok daha iyi durumda oldukları halde, gene de ayrı birer postanın gereklerini kar. şılayacak malzemeden ve stüdyo imkânından mahrumdurlar. Hattâ yeni bir posta için serbest frekans bandı bulabilmek, boyla bir karar verildiğinde, karşılaşılacak ilk engellerden Olacaktır. Hem, bugüne kadar münevveri daima harcamış olan bir İktidarın, ona böyle bir hizmette bulunacağım düşünmek fazla iyimserlik olur.

Alaturka - Alafranga anlaşmazlığı asıl, dinleyiciler arasındadır. Radyoların iç bünyesinde, bu bahiste büyük uyuşmazlıklar çıkmamaktadır. Radyoların musiki yayını dairelerinde alaturka ve alafranga kısımları, adeta birbirlerine yayın saati ikram etmektedirler. Sebep, radyolarda çalışan gerek alaturka ve gerek batı musikisi sanatkârlarının, kendilerine tahsis edilecek daha fazla yayın saatini doldurabilecek hem elemandan, hem repertuardan mahrum oluşlarıdır. Bu bakımdan alaturkacılar "bize az saat ayırıyorsunuz" diye müzik yayın şefleriyle ve program müdürleriyle kavga etmiş değillerdir, Öte yandan batı müziği yayınlarım tanzim edenler de bazan boş kalmış bir saati memnuniyetle alaturkaya tahsis edebilecek kadar çaresizlik içine düşmektedirler. Çünkü, canlı yayın için ellerindeki elemanlar hem sayıca hem de ehliyet bakımından, kifayetsizdirler Bu yüzden zaman doldurmak için plâklara başvurulmaktadır. Ama radyoların plâk kütüphaneleri çok mahduttur ve eskidir. Müzik yayın şefleri çok kere eş dost plâklarından faydalanmakta, bir müzik meraklısı radyo idaresine "şu plâkları radyoda çalar mısınız?" diye birkaç plâk getirdiğinde ona dört elle sarılınmaktadır. Bu eksiklik bilhassa hafif müzik ve dans müziği sahalarında kendini hissettirmektedir. Bu sahalarda aktüaliteyi takip diye bir mecburiyet vardır ve radyoların bile plâk ithalinde çektiği güçlükler bu işi başarısızlığa uğratmakta, neticede radyo diskoteklerine otuz yıl önce girmiş dans plâklarından bile, program doldurmak için, medet umulduğu olmaktadır.

A. B. D.

Oscar'lar

Geçen hafta dağıtılan Oscar'ların listesini okuyanlar, daha önce birkaç kere gördükleri bir listeyle karşılaştıklarını hemen farkettiler. Gerçekten de otuzuncu Oscar'ların listesi, bu yılın başında New York-lu tenkidcilerin Nevv York'lu sansürcülerin listeleriyle hemen hemen ayni idi. İngiliz filmi "The Bridge on the River Kvvai - Kwai Köprüsü" en iyi film Oscar'ını almıştı. Filmin rejisörü Davul Leane'e en iyi rejisör Öşcar'ı verilmişti. Aynı filmin oyuncusu Alec Guinriess de en iyi erkek oyuncu seçilmişti. New York'lu sansürcülerin listesinde bulunan Joanne Woodward en iyi kadın oyuncu Oscar'ını almıştı. Woodward, Hollyvvodd'un en son keşiflerindendi ve Amerikan sinemasının "yeni Bette Davis"i olmak yolundaydı; zira tıpkı onun gibi, birbirini tutmıyan değerdeki senaryolarda sağlam karakter rolleriyle dikkati çekiyordu. Niitekim kendisine Oscar kazandıran "Three Faces of Eve - Havva'nın üç yüzü", aynı şahsiyette Uç ayrı karakter taşıyan ruh hastası bir kadını canlan' dırmaktaydı.

Herzaman olduğu gibi. bu sürprizsiz listenin tek sürprizi yine yardımcı oyuncuların seçimindeydi. "Picnic" in rejisörü Joshua Logan'ın Japonya. da çevirdiği "Sayonara"nin iki oyun. cusu en iyi yardımcı kadın ve erkek oyuncuya verilen Oscar'ları aldılar. Bunlar, filmde, evlendikten sonra zorla birbirinden ayrılmağa mecbur edildikleri için birlikte intihar eden Japon - Amerikan çiftini canlandıran Myoshi Umeki ile Red Buttons'tu. Geçen yılın en iyi yabancı film Oscar'ını alan "La Strada - Sonsuz sokaklar "ın rejisörü Federico Fellini, bu sefer de "(Le Notti di Cabiria - Cabiria'nin geceleri" ile aynı armağanı aldı. İki hafta önce bir uçak kazasına kurban giden Michael Todd'un şirketi, geçen vılki "Around the World in 80 days-80 günde devriâiem" ile en iyi teknik başarı Oscar'ını kazandı.

Rafa bir Oscar daha

Son yıllarda Oscar dağıtımımla rastlanan bir güçlük, bu yıl da kendini göstermiştir. Geçen yıl. en iyi senaryo Oscar'ını kazanan "The Brave One - Kahraman boğa"nın senaryosunu kimin yazdığı anlaşılamadığından , Oscar, Akademi'ye iade edilmiş ve rafa kaldırılmıştı. Bu yıl da aynı durumdan ancak bir manevra ile güçlükle kurtulunabilmiştir. Mesele "Kwai Köprüsü"nün senaryo Oscarına namzet gösterilmesiyle başladı. Fakat senaryoyu kimin hasırladığı bilinmiyordu. Gerçi, filmin adap. te edildiği romanın yazan Pierre Boulle'un adı senaryocu olarak filmde geçiyordu ama, İngiliz basını bunun doğru olmadığını ileri sürmüştü. Nitekim, Fransız yazarı Boulle'un 1052 de romanını yayınladığı vakit Fransız rejisörü Henri Georges Clouzof-un telif hakkım satın aldığı, fakat filmi çevirecek sermaye bulamadığı için vazgeçtiği; sonra telif hakkını Amerikan senaryo cusu Cari Foremana sattığı biliniyordu. Foreman senaryoyu hazırlanmış ve İngiliz prodüktörü Alexander Korda'ya vermişti, fakat Korda filmi çevirmekten vazgeçmişti. Sonra işe Amerikan prodüktörü Sam Spiegel karışmış, Boulle'-dan telif hakkını satın almış, Foreman'a da senaryoyu tekrar gözden geçirmesi için para vermişti. Fakat Spiegel'in iddiasına göre Foreman'dan ayrı olarak kendisiyle rejisör David Lean de bir senaryo hazırlamışlar ve Foreman'ın senaryosunu kullanmaktan vazgeçmişlerdi. Şu halde- "Kwai Köprüsü "nün senarınsıi konusu David Lean ile Spiegel mi oluyordu? Hayır Spiegel'e göre senaryocu P. Boulle idi, "çünkü senaryo doğrudan doğruya onun romanından alınmıştı" Fakat şimdiye kadar, sinema dünyasında, eğer bir romancı senaryonun yazılmasına katılmazsa sırf romanı yazdı diye filme senaryocu olarak geçtiği, hele bu yüzden mükâfat aldığı görülmüş şey değildi. O halde? .

O halde akla en yakın ihtimal, Spiegel'in iddiasına rağmen, senaryonun Foreman tarafından yazıldığıydı. Fakat bunu açığa, vurmak Oscar'ın "Kwai Köprüsü"ne verilmemesi demekti. Zira Foreman. Hollywood'un kara listesindcydi. Bir zamanlar gençliğinde komünistlerle münasebette bulunduğunu, sonra vazgeçtiğini "itiraf etmiş; fakat tanıdığı isimleri' bildirmeği katiyetle reddetmişti. Bu yüzden, tıpkı Marylin Monroe'nun kocası piyes yazarı Arthur Miller gibi o da Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri Araştırma Komisyonu ile çatışmış, meslek hayatının en parlak çağında "Stanley Kramer ile birlikte bağımsız bir şirket kurup "Şampiyon", "Kahraman Şerif", "Cyrano de Bergerac" gibi filmlerin senaryosunu hazırlayıp ortaklaşa prodüktörlüğünü yapıyordu" 1951 de İngiltereye göç etmek zorunda kalmıştı. Altı yıl bekledikten sonra nihayet geçen yıl Columbia ile üç yıl süreli ve hepsi İngilterede çevrilecek dört film için bir kontrat imzalamıştı. Fakat Hollywood için hâlâ kara listedeydi. Bundan dolayı bütün ilgililerin anlaşıp "Kwai Köprüsü" senaryosuna verilecek Oscar'ı kaçırmamak için P Boulle'u öne sürmeleri çok muhtemeldi. Hatta geçen yıl rafa kaldırılan Oscar'ın asıl sahibinin Foreman olması mümkündü.

' Muhakkak olan bir şey varsa, bundan sonra böyle olaylarla sık sık karşılaşılacağı idi. Zira Hollywood'-un kara listesinde bulunan 214 kişiden en büyük kısmını 106 kişi- senaryo yazarları teşkil ediyordu ve bunlar arasında Hollywood'un en iyi senaryocuları vardı.

Joanne Woodward
Yeni Bette Davis

TİYATRO

İstanbul

Karaca Tiyatro

Karaca Tiyatro, iki senedir gerçek tiyatroya doğru yönelme gayreti içinde. Geçen mevsim, ünlü rejisör Müzenidis'in sahneye koyduğu "Cam Kırıkları", bütün başarısına rağmen, tiyatrodan pek anlayan bazı tenkitçilerin eserin yazarı için "Tenesse midir, teneke midir, nedir?" diye yazmaları ve kasa endişesi yüzünden afişten kaldırılınca, bu iyi niyetin teşvikçisi sanatseverler çok üzülmüşlerdi. Halbuki bu oyun, Karaca Tiyatro kadrosunun böyle zor bir işin altından kalkabileceğinin misali idi. Eldeki elemanlarla çok daha iyi oyunlar oynayabileceğine, çok daha iyi neticeler alınabileceğine de bir işaretti.

Bu yıl mevsim başında işin, yeni bir hevesle ele alındığı kulaktan kulağa yayıldi. Dağılan Küçük Sahneden Uğur Başaran, Sadettin Erbil, Hayri Esen bu tiyatroya transfer etmişlerdi. Gece oyunlarından başka, gündüzleri de temsiller verilecek, geceleri programlarda daha kaliteli eserler sahneye konacaktı.

"Mahut Heykel" bu söylentileri doğrular gibi oldu. Ama hemen peşinden de "Cibali Karakolu" sahnede bir defa daha boy gösterdi". Sonra da "Masif İskemle", Ümitler yeniden kırıldı. Karaca Tiyatro eski yolunda gitmeğe mecburdu. Halk ondan p tarzda eserler görmeğe alışmıştı. Derken günün birinde Karaca Tiyatroda meşhur "Hatıra Defteri"nin sahneye konacağı haberi herkesi şaşırttı. Zor bir piyes ve Karaca. Tiyatro... Tiyatro âlemlerinin akıl erdiremediği şey buydu. Böyle şey olmaz, o kadro Anne Frank'ı oynayamaz diyorlardı. Hele Anne Frank rolünün Sibel Göksel, hani şu 1954 Türkiye güzeli tarafından oynanacağı da duyulunca müstehzi gülümsemeler açıktan açığa kahkahalar halini aldı. Bu olacak iş değildi. Devlet Tiyatrosunun büyük basarı ile oynadığı bir piyeste, bütün imkânsızlıkları yetmiyormuş gibi, Gülgûn Kutlunun rolünü sahneye ilk defa çıkacak biri oynasın, işte bu delilikti.

Ama. ilk akşam oyun bittiği zaman dinmek bilmeyen alkışlarla sahneye çağırılan Cüneyt Gökçer, olmazı olur yapmanın imkânım bulmuştu.

İstanbulluları, hayran eden, bizim de ustasının eline geçtiğinde iyi işler çıkaran oyuncularımız varmış diye sevindiren bu basarının en büyük payı, şüphesiz ki rejisör Cüneyt Gökçerindi. Gökçer, on beş gün gibi kısa bir zamanda, yep yeni bir "Hatıra Defteri" ile, oymayacakları oyundan çok türlü söylentilerle kendilerine güvenleri kalmamış bir topluluğu başarıya ulaştırarak, değerini bir kere daha ortaya koyuyordu.

Anne Frank rolünde Sibel Göksel kendisinden fazla bırşey beklemiyenlerin yüzlerini ağarttı. Tek aksadığı nokta, şımarık çocuk olduğu sahnelerde düştüğü sahtelikti.

Oyunun başarı noktalarından en mühimi Frau Franki 'oynayan Gülriz Türkkandı. Sesinin - yumuşaklığı, rahat oyunu, rolünü çok iyi anlamış olmasıyla belli bir sınırın Ötesine çıkıyor, tiyatronun geleceği hakkında ümitler veriyor ve âdeta Anne Frank rolünü bile gölgeliyordu.

Uğur Başaran, Frau Van Daan rolünde güzel bir kompozisyon çizerek, seyirciye eski Uğur Başaram aratmadı.

Herr Van Daan rolünde Sadettin Erbil, bu güne kadar kendisinden görülmedik mükemmellikte bir oyun çıkardı. .

Seyirciyi şaşırtan şeylerden biri de, her nedense program mecmuasında ismi unutulan Salih Tozandı. Salih Tozan dişçi Dussel rolünde yavaş yavaş hafızalardan silinmeye başlayan tarafı ile seyircilerinin yeniden kalblerini feth etmenin yollarını buldu.

Herr Kraler'de Zafer Önen, Margot Frank'da Aysel Dinmez, Miep'de Ayten Güvenç arkadaşlarına ayak uydurabilmek için gerçekten canla başla çalışıyorlardı.

Karaca Tiyatro artık yolunu bulmuştu. Gerçek başarının, elindeki değerlerle de mümkün olduğunu anlamıştı.

Küçük Sahne

Küçük Sahne, istikrarsız bir iktisadi politika grafiği gibi, inişli çıkışlı bir yol takip etmekte devam ediyor. Tam ümitler kuvvetlenir, bu tiyatro düzeliyor derken bir de bakıyorsunuz, bir oyunla seyirciyi hayal kırıklığına uğratıveriyorlar. Gerçi program mecmuasının son sayısının baş yazısı "Büyük iddialarımız yok. Tiyatroyu seviyoruz ve herkese de sevdirmek için elimizden geleni yapıyoruz. Hepsi bu." diye yaptıkları işi bir tevazu :Yadesi ile örtmeğe çalışıyor ama, gününde aşağıda "tek iddiamız, bu gün in?" Ketimizde bunun az şey olma Bir ve yararlı, güzel ve gerekli düşündüğümüze inanmak" diyerek ortaya koydukları işlerin yararlı, güzel ve gerekli olduğuna

Hatıra Defteri"nden bir sahne
Umulmadık taş..

kendi kendilerine inanıveriyorlar. Yani o "tek" dedikleri iddia kocaman bir şey oluyor Haydi yararlı ve güzel olup olmadıkları bir kenara bırakılsın ama "gerekli" hükmüne varabil? mek için nereden hareket ediyorlar?

Gerekli olan nedir? Bernard S'haw'ı oynamak mı? Pekâlâ. "Çikolata Asker "i oynamak mı? Eğer gaye Bernard Shaw'ı Türk seyircisine tanıtmâksa onun başka bir oyununu bulmak imkânsız mıydı? Denebilir ki eldeki imkânlara uyan bir bu oyun vardı; Eldeki imkân nedir?

"Çikolata asker" de rol alan hemen bütün oyuncularda görülen tek hususiyet diksiyon hatasıydı. Çok kere sahnede kimin ne dediği anlaşılmıyordu. Bu Binbaşı Petkoff'u oynayan Bilge Zobuda da böyleydi. kızı rolündeki Zerrin Arpadda, da. Buna karşılık denebilirdi Bilge Zobu sahnede sevimliydi, tatlıydı ve seyirciye Petkoffu vermesini biliyordu. Zerrin Arpad ise kostümlerde son derece muvaffak olmuştu. Ama bunlar yeter şeyler değildi. Seyirci kulaklarını tıkıyarak eseri bir pandomim gibi seyretmek için tiyatroya gelmiyordu.

Eseri sahneye koyan ve Yüzbaşı Bluntschli rolünü de oynayan Tunç Yalmana gelince oyunun hemen bütün yükü omuzlarında olduğu halde; tempoyu ağırlaştırmak için elinden geleni yapıyormuş gibi bir hali vardı.

"Çikolata asker" Duygu Sağıroğlunun nefis dekorları haricinde Küçük Sahnenin idarecileri, oyuncuları ve seyircileri irin hiç de "yararlı, güzel ve gerekli" bir tiyatro hareketi olamadı,

M U S İ K İ

Caz

Dave Brubeck Türkiyede

Dizzsy Gillespie orkestralının ziyaretinden ancak iki yıl sonra, bir Amerikan caz topluluğa nihayet Türkiyeye gelebildi. Günümüzün en ünlü iki üç caz topluluğundan biri olan Dave Brubeck Kuarteti geçen hafta jçinde, önce İzmirde, sonra da Ankara ve İstanbulda konserler verdi. Brubeck Kuarteti, Amerikan Dışişleri Bakanlığının ve Amerikan Millî Tiyatro ve Akademisi (ANTA) nın himayesinde bir dünya turnesine çıkmıştı. Türkiyeden önce İngiltere, Almanya, Belçika, Danimarka ve Hollandada çalmış, Polonyaya da uğramıştı. Türkiyeden sonra Hindistan, Afganistan, İran ve Irakı gezecekti, ilk defa olarak bir doğu memleketinde çalan bu dört musikişinas, Türkiyede caza karşı, beklemedikleri bir ilgi buldular. Gerçi, sanat hareketlerinin gelişmemiş olduğu İzmirde hal kın Amerikalı musikişinaslara gösterdiği ilgi, bir meraktan öteye gitmiyordu. Fakat Dave Brubeck, Ankaralı dinleyicilerin icazdan ve musikiden iyi anladığı kanaatine vardı. Zaten "benim topluluğum aslında beş üyeden meydana gelmiştir; 'beşincisi de halktır" diyordu. İstanbulda ise beşinci Üyenin davranışları konserden konsere değişiyordu. Bazı konserde halk gösteriş arıyordu. Bazısında ise iyi bir amatörün zevkli davranışım gösteriyordu. Bir suare konserinde dinleyiciler "boogie woogie" istediler. Piyanist Brubeck yanında duran mikrofonu aldı ve hal. ka şöyle hitap etti: "Boogie woogie'den hoşlanıyorsanız, şimdi , çalacağımız parçayı beğenmiyeceğinize eminim" dedi ve topluluğuna, kontrapunto yazısıyla hazırlanmış bir parça olan "Two Part Contention"a başlamaları için işaret verdi.

Brubeck kuarteti, üç beyaz ve bir de zenci üyeden meydana gelmişti. Zenci üye, kontrabaşçı Eugene Wright'dı Topluluğun asıl kontrabasçısi beyaz Norman Bates'ın turneye katılmaması üzerine Brubeck Wright'ı angaje etmişti. 35 yaşındaki Eugene Wright kontrabası önce kendi kendine öğrenmiş, sonra Paul Gregory adlı ünlü bir kontrabas öğretmeniyle çalışmıştı. Mükemmel bir tekniği, daima doğru entonasyonu, küçük fakat, yumuşak tonu, swingli temposu, mantıklı cümleleriyle dikkat çeken bir cazcıydı. Topluluğun en iyi üyesi olduğu söylenebilirdi. Herhalde Brubeck kuarteti bugüne kadar, Wrihght çapında bir kontrabasçıyla çalmamıştı. Topluluğa bir yıl kadar ince katılan davulcu Joe Morello da, Brubeck için büyük bir kazançtı. Bir virtüöz tekniğine sahipti. Mükemmel bir ritm adamıydı. Soloları gürültü ve gösterişten ibaret değildi; çok kere, besteci zihninden çıkmış gibi, mantıklı iyi kurulmuş sololar yapıyordu. Çocukluğundan beri yarı kör olan, pertavsız gibi gözlükle etrafını görmiye çalışan genç Joe Morello şüphesiz ki Max Roach ve Shelley Manne gibi büyük davul ustalarından hemen sonra adı zikredilmesi gereken bir caz davulcusuydu ve Brubeck topluluğunda, daha önce ayni iskemleyi işgal etmiş olan Joe Dodge'dan kat kat iyi bir cazcıydı. Sahnede, mütevazı duruşuyla, cazcıdan çok bir üniversite profesörüne benziyen alto saksofoncu Paul Desmond da bir virtüozdu. Uslûbu Lester Young ve Lee Konitz'e dayanan, seviyeli bir irticalciydi. Sololarında daima büyük bir melodik zenginlik bulunan Desmond için formunda olma" diye birşeyin bahis mevzuu olmadığı söylenebilirdi; yaratıcılığı, pek küçük farklarla, daima bir seviyenin civarında dolaşıyordu. Grubun en zayıf üyesi şüphesiz ki piyanist Dave Brubeck'di. Brubeck'in, ünlü birçok caz piyanistinin aksine, iyi bir tekniği yoktu. Gerçi sololarını hep, teknik imkânlarım düşünerek yapıyordu. Ama bazan "sahte teknik" gösterilerine kaçtığı da oluyor, meselâ hızlı tempoda onaltılık notalar çalmak gibi göz boyama usullerine başvuruyor, ama gerçekten güç bir cümle yapmak istediğinde teknik kifayetsizliği hemen belli oluyordu. Uslûbu, havadan yakalanmış bir fikrin havada bırakılması diye vasıflandırılabilirdi. Hiç bir saman sololarına organik bir kuruluş sağlamıyor, fikirlerini tekrar yoluyla bir "climax"a vardırmağa çalıştığı oluyor, fakat -İstanbul'da çalınan "All The Things You 'Araf daki korusları gibi- mantıklı caz cÜırif Merinden meydana gelmiş sololar nadiren çıkarabiliyordu. Tuşesi kuru, temposu swing'sizdi. Gerek icra, gerek yaratıcılık bakımından cazla alâkası pek uzaktı.

Birlik yok

Dave Brubeck kuarteti değerini. üç üyesinden alıyordu. Desmond Wright ve Morello. Toplulukta sağlam bir icra beraberliği vardı. Fakat bunun dışında, düşünüş, üslûp beraberliği diye birşey yoktu. Brubeck Kuarteti, uyumsuz üç elemanın bir araya gelmesiyle kurulmuş bir topluluktu. Diğer bir ünlü caz topluluğu. nun -Modern Jazz Quartet'in -aksine topluluğun davranışı tek bir beyinden çıkmadığı için, netice, zeytinyağı ile suyun karışmasından daha başarılı olmuyordu. Joe Morello "klâsik" beyaz davulcuların -Krupaların, Rich'lerin ve hattâ Bellson'ların- geleneğini devam ettiren -gerçi onlardan çok daha iyi bir davulcuydu. Wright tipik bir zenci cazcıydı; üslûbu Jimmy Blanton'a ve Oscâr Pettiford'a dayanıyordu. Morello ile Wright arasında hiçbir zaman, bir ritm kısmı üslûbu beraberliği meydana gelemiyordu. Paul Desmond, İkisinden da farklı bir akımın -cool, yani serin caz akımıma- temsilcisiydi. Çalışının Morello'yla uyuşur hiç bir tarafı yoktu; çalgı sesi telâkkisi bakımından belki Wright'la müşterek tarafları vardı. İkisinin de sonoritesi saf, donuk, küçüktü. Fakat cümle inşası bakımından iki ayrı kutuptaydılar. Piyanist Brubeck'in, Avrupa musikisinden gelme, tamamen şahsına ait, fakat değeri münakaşa götürür çalışının ise. yanındaki musikişinasların çalışlarıyla benzeşen bir özelliği yoktu. Ancak Brubeck'in hazırladığı "polifonik" parçalarda -veya bu anlayışta yapılan müşterek irticailerde- topluluk belirli bir musiki karakteri kazanıyor, bunun dışında her bir üye, yekdiğerinden tam bir bağımsızlıkla çalıyordu.

Brubeck Kuarteti Ankaradaki ikinci konserinde, Türkiyenin en iyi caz topluluğu .Erol Pekcan orkestrasının üyeleriyle birlikte çaldı. Brubeck İstanbula vardığı gün ilk iş olarak radyo evine gitti ve büyük bir, ilciyle alaturka dinledi. İstanbulda verdiği beş konserin hapsinde salon tamamen doluydu. Cumartesi akşamı kuartet üyeleri, karıları ve çocukları, bir uçağa binip Bombaya hareket ettiler. Tatmin edici olmıyan taraflarına rağmen Dave Brubeck Kuarteti Türk dinleyicisine.. seçkin bir caz musikisi dinlemiştik. Kültür propagandasında caza önemli bir yer vermiye başlıyan ANT Anın bundan böyle -hele cazın Türkiyede gördüğü büyük rağbeti hesaba katarak- memleketimize sık sık belli başlı caz topluluklarım göndermesi temenni edilmeliydi.

S P O R

Futbol

Ne ses, ne nefes

Geçen haftanın sonunda Pazar günü. yolu Askeri fabrikalar civarından gegen Ankaralılar hayretle durakladılar. Semtin hemen bütün köşe başları, atlı polisler, polis görevli jandarmalar ve askerî birlikler tarafından tutulmuştu. Motorize polis birlikleri ise, sanki bir nümayiş veya miting takip edercesine büyük bir ciddiyet içinde caddelerde cirit atıyorlardı. Bu kadar sıkı emniyet tedbirlerinin alındığı Tandoğan meydanı civarındaki Ankaragücü Stadında o gün, organizasyonu Mülkiyeliler Birliği Klübü tarafından yapılan ve adına "Başbakanlık Kupası" denilen bir futbol maçı yapılacaktı. Bu maç için bir aydan fazla bir zamandır, köbne Ankaragücü Stadında hazırlıklar yapılmış, ilâve tribünler inşa edilmişti. O gün, daha sabahın erken saatlerinden itibaren, yer kapabilmek için akın akın gelenler Stadı doldurmuştu. Ankarada, İstanbulun iki ezelî rakibi Galatasaray ve Fenerbahçe karşılaşacaktı.

Saat onbeşi bulduğunda stad tam yükünü tutmuştu. İğne atılsa yere düşmez tâbiri, stadın o günkü halini ton iyi anlatacak tabirdi. Pek çok seyirci adeta birbirinin omuzuna abanarak sahayı görebiliyordu. Gişelerde oniki bin bilet satılmıştı. İçerdeki seyircilerin miktarı ise onbeş bini buluyordu. Stadın dışında okluğu gibi, içinde de fevkalâde tedbirler alındığı göze çarpıyordu. Meselâ her zaman bu stad da basına ayrılan yer, bu sefer ne hikmetse başkalarına tahsis edilmiş ve basın mensupları adeta bir sürgüne tabi tutularak dipte, köşede bir yere yerleştirilmişti. Vaktiyle Basına ayrılan yerlere ise. bir takım muteber zevat oturtulmuştu. Maçtan evvel, basın mensuplarına asla davetiye dağıtılmıyaeağını söyleyen organizasyon heyeti azaları, saha kenarına dizilmiş sıra ve sandalyelere dizi dizi oturtulmuş ve ekserisi maaile gelmiş bulunan bedavacı misafirlerin tariz mevzuu olmasından endişelenerek, maçın sonuna kadar basın mensuplarının yarana uğramamayı tercih ettiler. Saha kenarındaki bu sandalyeler, oto tamircileri, Anafartalar caddesinin tanınmış bir elektrikçisi, iki büyük sinemanın sahibi bir zat ve bazı belediye mensupları tarafından işgal ediliyordu

Maçı idare edecek olan Avusturyalı hakem sahaya çıkıp da, maçı başlatmaya hazırlandığı «ırada!, organizatörlerden kısa boylu, gözlüklü, basketboldan sonra futbola da merak sarmış bir zat boynunda fotoğraf makinası olduğu halde telâşla koşarak hakemin yanına gidip İngilizce, biraz daha beklemesini rica etti. Zira. saatin onbeş olmasına, seyircilerin, oyuncuların ve hakemin

Turgayın bir kurtarışı
Temiz hava iyi şeydir

yerlerini çoktan almasına rağmen, günün asıl misafiri Başbakan Menderes stadı henüz teşrif etmemişti. Galatasaraylı ve Fenerli futbolcularla Avusturyalı hakemin sabırsız hareketleri içinde geçen on dakikadan sonra beklenen zat, şeref tribününde göründü. O ana kadar, saha içinde ısınmak ve vakit geçirmek için muhtelif beden hareketleri yapan futbolculara tezahürat yapan halk, nedendir bilinmez. Başbakanın tribünlerde göründüğü anda büyük bir sessizliğe büründü. Ortalıkta ne bir ses, ne de bir nefes işitiliyordu. Bu sırada Stad. dan naklen yayın yapan Ankara radyosunun spikeri boş yere Başbakanın "coşkun bir tezahürat içinde karşılandığını anlatmaya çalışarak nefes tüketiyordu. Ama mikrofon, spikere ihanet ediyor ve bir türlü spikerin coşkun tezahürat dediği, üc beş kişinin alkışlarını aksettirmiyordu. Başbakan kendisine ayrılan koltuğa oturduktan sonra beklemekten ve bek[1] etmekten bunalmış olan hakem düdüğünü çaldı da, mikrofonda yeniden tezahürat sesleri duyulmağa başladı. Ama bu tezahürat sahada yerlerini almış olan futbolcularıydı.

Maç ilk dakikalarda büyük bir sürat içinde cereyan etmeğe başladı. Bu arada stadın kapı tarafındaki korner kölesinde bir yere sıkıştırıl--- olan basın mensupları arasında şöyle konulmalar cereyan ediyordu:

"— Yahu Allahını seversen, karşı kale önünde neler oluyor görebiliyor musun?"

"— Bir türlü seçemiyorum. Bilseydim dürbün getirirdim."

"— Amma yaptın ha!. At yarışına değil, futbol maçına geldik."

"— Ne yapayım göremiyorum ki"

Tam bu konuşmalar cereyan ettiği sırada Şirzat Fener bahçenin yegâne golünü atıyor ve bütün stad ayaklanıyordu. Bu sefer de basın mensupları arasında yeni bir münakaşa başladı: Biri golü Lefterin attığını söylüyor, gözlerinin keskinliğine daha çok güvenen bir başkası ise "hayır Lefter değil Niyazi" diyordu. Neden sonra golü atan, santraya gelirken arkadaşları tarafından kucaklanırken tesbit edilebildi. Meğer Şirzatmış!

Maç boyunca en çok alkışlananlar üç kişi oldu. Galatasaraylı Metin, Fenerli Lefter ve dansöz Özcan Tekgül. Maçın 1-1 berabere bilmesi oynıyan. ları da, seyredenleri de memnun etmişe benziyordu Ancak bu arada ortaya yeni bir mesele çıkmıştı. Maçın galibine verilmesi gereken kupa kime verilecekti? Bunu da Başbakan hal etti. Maçtan sonra iki takım kaptanına birden kupayı veren Başbakan "bunu ikiye bölersiniz" demişti. Günün galip takımına verilmesi kararlaştırılmış olan bu kupa hakkında da hayli lâf edilmişti. Organizasyon komitesi kupayı son güne kadar gözlerden uzak tutmuştu. Kupanın som gümüşten ve yetmiş santim yüksekliğinde olduğu söyleniyordu. Ancak, mac sırasında ortaya çıkarılan kupanın bir masama üzerine konduğu saman yerden yüksekliğinin yetmiş santim olduğu görüldü.

Nasıl oynadılar

Maçı takip edenlerin kanaati o idi ki, o gün karşılaşmanın galibi Fenerbahçe olabilirdi. Zira Galatasaraylılar oyunun ilk anlarındaki seri ve canlı oyunlarından pek çabuk uzaklaştılar. Bezgin ve isteksiz oynuyorlardı. Maçı bir olun bitti saydıkları ve verilen bir sözü verine getirmek bakımından oynadıkları seziliyordu. Fenerbahçeliler ise rakiplerine nazaran daha üstün bir oyun çıkarmalarına rağmen biraz şanssızlıklarından daha ziyade beceriksiztiklerinden, yüzde yüz kazanabilecekleri bir galibiyeti kaçırdılar İlk dakikalarda Galatasarayın üstün oyununu önlemek için çırpınan Fener müdafaası, biraz sonra oyunu müsavi bir duruma sokmağa muvaffak oldu. Daha sonra ise Fener hücum hattı insiyatifi iyiden iyiye ele geçirdi. Ama bütün hücumlar hep boşa çıkıyordu. Hele bir defasında Şirzat, Turgayla karşı karşıya kaldığı halde fırsatı kullanamadı ve tuttu da topu Turgaya çarptırdı. Şirzattan biraz sonra da Lefter kale yakınında ve çok müsait bir pozisyonda topu kale dışına çıkardı. Galatasaray işe. Metinin ayağından kazandığı şahne bir golden sonra pek de kendisini zorlamadı.

Ankaralılar, aylardan beri dedikodusu süren maçtan, orta halli bir futbol seyrederek dışarı çıktılar. O günkü tek kazançları, nefis bir bahar havası almak oldu.

Basketbol

"Üç kişilik Şampiyon..."

1958 Türkiye Basketbol Şampiyonasının ikinci devre maçları başlarken, basketbol meraklıları cevaplandırılması hayli güç sorularla karşı karşıyaydılar. Ankarada yapılan ilk tur müsabakalarını mağlûbiyetiz at. latan ve açık farklı bir Galatasaray galibiyeti ile Fenerbahçe maçını kazanan Modasporun, İstanbulda vapacağı maçların neticelerini önceden kestirmek pek güçtü.

Ankaradaki potalardan, Modasporun Başşehirdeki saha avantajından ve seyirciden durmadan şikâyet eden Fenerbahçe ve Galatasaray ekipleri, kaptırdıkları mühim bir avantajı geri alabilmek için yapacakları mücadeye hırsla hazırlanıyorlardı. Ama, kimsenin aklına bu yıl futbol liginde günlerce zihinleri yoran averaj hesaplarının tekrar yapılacağı, gelmiyordu.

Geçen haftanın cuma gecesi Spor Sarayı görülmemiş bir kalabalıkla doluydu ve turnuvanın ikinci yarısı fevkalâde heyecanlı bir Moda Galatasaray maçı ile acılıyordu, İlkdevrekapandıktan hemen sonra çıkan AKİS'in geçen haftaki sayısının son sayfasındaki son cümle şöyleydi: Fenerbahçe ve Galatasaray aralarındaki Spor sanılan mücadele devam etikçe ne kadar zor şampiyon olurlarsa. Modaspor bir o kadar kolay birin. ci olacaktır." Turnuvanın ikinci yarısı açılırken bu düşünüşe itiraz edilmiş, kudretli bir ekip düzenleyen Galatasarayın. İstanbul maçlarında iki kuvvetli rakibini de yenerek şompiyonluğa ulaşacağı söylenmişti. Kabul etmek gerekirdi ki. sarı kırmızılı ekip Türkiyenin en "kudretli" Basketbol birliğiydi ve bu turnuvayı kazanan ekibin memleketimizi temsil edeceği "Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası" için uygun bir hüviyete girmişti.

Gerek Modaspor ve gerekse Fenerbahçe, dış görünüşleri kadar, teknik ve fizik yapıları bakımından da Galatasaraydan geriydiler. Sarı Kırmıza! takım mükemmel bir rezerve kadrosuna sahipti.. Yugoslavya şampiyonu ile yapılacak maçlarda doğrusu aranırsa bir Galatasaray. Modaspor veya Fenerbahçenin temin edeceği "teknik eşlikten çok daha iyisini yapacak durumdaydı. Fakat, Ankarada müthiş" bir hâdise olmuş, Galatasaray, Modaapora tam onaltı sayı farkla yenilmişti. Bu yenilginin sebepleri çok küçük, ancak, komple bir basketbol ekibini çok şeyden edecek kadar büyüktü. İşte, Galatasaray, ikinci devreye bu yenilginin verdiği hırsla başlıyor ve Modasporun karşısına çıkıyordu. Maçı Sarı Kırmızılıların teknik hakimiyeti altına girmeden önce mühim hâdiseler olmuş, Moda, ikinci yarı başladıktan hemen sonra "2" numaralı oyuncusu Turan Tezol'u kötü bir kazada adeta kaybetmiş, işler hem Modanın hem turnuvanın "1" numaralı adamı James'in Galatasarayla yapacağı mücadeleye .kalmıştı. James, bir ekibin bütün hücum yükünü çekebilecek, çalışkan, son derece hırslı, çabuk ve atletik kabiliyetlere sahip bir Amerikalıydı. Doğrusu Galatasarayın rebount için kullandığı Ted'den gerek stil ve gerekse fayda itibariyle üstündü. Ancak çok faüllü bir Moda, son üç dakikada, ofens ve defans rebont'unda bir hakimiyet kuran Galatasarayı, James'e rağmen yenemeyecek, gözler artık Fenerbahçe _ Modaspor maçına çevrilecekti. Moda, ilk yenilgiyi almıştı. Fakat. Fenerbahçeden koparacağı bir beraberlik şampiyon olmak için yeterdi. İkinci gün, meraklılar salonu yeniden dolduruyorlar, altı kişilik kadrosuyla şampiyonada iddia sahibi Fenerbahçeyi görmek istiyorlardı. Bu oyun. fevkalâde bir özelliğe sahipti. Fenerbahcenin Mİ" numaralı adamı Mehmet Baturalp, Turan Tezolu marke edecek, Fenerbahçe her iki kornerden süratle hücum ederek pivot oyunu oynayacak, James uzaktan şuta zorlanacaktı. Fenerbahcenin pek başarılı sa. yılmıyacak antrenör - Coach'u Samim Göreç, Ankara maçında Turanı Cana marke ettirmiş ve Moda bu mü. sabakayı kazanmıştı. Ancak Batur, Markajda Cana benzemeadi. Turan, ikinci devrenin sonuna kadar sayı yapamıyacak derecede sıkı bir prese girince, İş gene James ve Muvaffaka kalmış, Fakat Altanın beklenmeyen oyunu, bu iki Modalıyı da mağlûp ederek maçı Fenerbahçe lehine çevirmişti. Baturun Fenerbahçe-Moda maçım hiç değilse yarısından çok fazlasını tek başına kazandığı söylenmeliydi. İşte bu maçtan sonra averaj hesaplar yeniden ortaya dökülürken, pazartesi gecesi bu yılın "Basketbol Gecesi" haline gelmişti.

Yapılan hesaplar Fenerbahçe-Galatasaray maçının, her üç ekibi de şampiyon edecek kadar enteresan bir hüviyete büründüğünü göstermekteydi. Fenerbahçe maçı, bir sayı veya bir basketle kazanırsa, Modaspor üç sayı veya iki basketle kazanırsa. Galatasaray, üç basket veya daha farklı kazanırsa şampiyon alacaktı. Bu durum, hemen her Türkiye Şampiyonasında ortaya çıkar ve Fenerbahçe - Galatasaray maçları da ekseriya Modasporun aradığı şekilde biterdi. Fakat, bu kere maç öncesi, hiç de antrenör Samimin söylediği kadar Fenerbahçeye gülmüyor ve ortada Galatasarayın maçı kazanarak şampiyon olamaması için sebep de görünmüyordu. Galatasaray, rakibinin çok üstünde bir rebount ve şut yüzdesine sahipti. Ayrıca bu ekibin turnuvanın bütün beraberlikleriyim' mücadele edecek kuvvetli bir rezerve kadrosu mevcuttu. Fenerbahcenin ümitleri pek ufaktı ve son iki müsabakada hayret veren oyunlar çıkaran Al tana, Batur - Ömer - Can hareketli dış oyuncu üçgenine bağlanıyordu.

Oyun, fevkalâde bir tempo ile başlamış, peş peşe harcanan deneme topları arasında hiç ümit edilmeyen bir manzaraya bürünmüştü. Galatasarayın kozu Ted. küçük bir float içinde hareketsiz kalıp hücum rebount'unu adeta kayb ederken arka arkaya yaptığı faullerle "Dan ger Signal"e dayanmış, daha önce ekibin en iyisi olarak görülen Özer beklenmeyen bir tutukluk gösterirken, çalışkan dış oyuncular Üner ve Şengün ancak uzak şutlarla sayı toplamak yoluna girmişlerdi. Fakat girmeyenleri avlamakta başarısız görünen Ted ve Tunç yüzdeyi küçültürken. Fenerbahçe ileriye atlamış Sarı Lacivertli ekibin mühim adamı. Altan, bilhassa hücumda, Ted'e pes peşe fauller yaptırıyor, hayret yerecek kadar kötü faul atışlarını Fakat Shot'larla kapatıyor bu arada Batı ise en iyi Play Maker olduğunu ortaya koyuyordu. Fakat. Fenerbahce-Modaspor maçında güçlükle bir sayı yapan Karabelenin isabetli jumpları ye Canın enteresan tek el atışları da bunlara eklenince, gayet tutuk oyna yan Galatasaray maçı ancak "basa baş" götürmeğe gayret' eder hale gelmişti. /Heyecan emsalsizdi Taraflar sayıları hemen cevaplandırıyorlar, seyirciler müthiş bir tezahüratla heyecanı süslüyorlardı. Maçın son dakikası baslarken Galatasaray Tedi kaybetmiş. Fenerbahçe hırsla hücumlar kurmağa devam etmişti. Artık Fenerbahçe tribünü "Modaspor çok yaşa" şeklinde bağırıyor, sahanın kenarına yığılan Modasporlu basketbolcular seslerini duyurabildikleri kadar. Fenerbahçeli "semtdaşlar"ma kuvvet veriyorlardı. Galatasaray kaybetmişti, Üç kişilik Moda" artık şampiyondu. Mac 72-70 Fenerbahçe lehine kapanırken, tribünler sahaya boşalmış, stilin ekip oyuncuları heyecanla omuzlar üzerine alınmıştı. Dikkatli bir sözün bu anda sahadaki enteresan bir manzarayı hemen görrmesi kabildi omuzlarra alınan Sarı Lacivertli basketbolcuların arasında, uzun boylu bir eenç de vardı. O da aynı omuzlardaydı. Fenerbahçeli seyirciler "üç kişilik samniyon"un. sempatik devi James'i unutmamışlardı.